

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARS OG VOSS'S LATIN OG REALSKOLE

AARSBERETNING

1895—1896

AARS OG VOSS'S LATIN OG REALSKOLE

AARSBERETNING

FOR

1895—1896

HERMED: S. W. HOFGAARD, DEN NORRØNE LITTERATUR,
EN OVERSIGT TIL SKOLEBRUG

KRISTIANIA

GRØNDALH & SØNS BOGTRYKKERI

1896

Indhold.

S. W. Hoſgaard: Den norrøne litteratur	I
Skoleeſterretninger:	
I. Lærerpersonalet	35
II. Disciplene	39
III. Fag- og timefordelingen	41
IV. Undervisningen	46
V. Afgangsexamina:	
A. Examen artium 1896	81
B. Middelskoleexamen 1896	91
VI. Om skolepenge og fripladse	100
VII. Blandede meddelelſer	101

S. W. HOFGAARD:

DEN NORRØNE LITTERATUR,

EN OVERSIGT TIL SKOLEBRUG.

§ 1. **Den norrøne litteratur** omfatter, hvad der er bevaret af verker paa det norrøne sprog, som i middelalderen taltes i Norge og i de fra Norge bebyggede lande, Island, Færøerne, de skotske øer og Grønland. Denne litteratur er for den allervæsentligste del bevaret og dyrket paa Island; her fortsattes nemlig uden brud med fortiden den udvikling, som, under livlig samfærdsel med »vesterhavslændene«, var begyndt i Norge i vikingtiden.

Den egentlige skrevne litteratur begynder fra omkr. 1120; den havde sin blomstringstid 1220—1280, da Haakon Haakonsson og Magnus Lagabøter var konger i Norge. Men forud for den skrevne litteratur gaar *sagafortælling, folkelig digtning og kunstdigtning*, som bevaredes ved mundtlig overlevering.

Den norrøne litteratur inddeles i:

- A. **Poesi.** 1) *Folkelige kvad fra hedendommen.*
2) *Hirdskaldenes kunstdigtning.*
- B. **Prosa.** 1) *Are Frodes Islendingabók og Landnámabók.*
2) *Sagaerne:* a) Kongesagaerne. b) Ættesagaer fra Island.
c) Sagaer om andre lande. d) Sagaer om sagnhelte og eventyrsagaer.
3) *Snorres Edda.*
4) *Kongespeilet.*
5) *Lovene.*
6) *Oversættelser:* a) Skrifter af opbyggeligt og teologisk indhold. b) Romantiske sagaer.

Anm. Da Norge samledes til ett rige, og et norsk kongedømme saaledes stilledes ved siden af det danske og det svenske, sikredes herved Norges enhed og selvstændighed; men det skede ikke uden store tab. Den høvdingeklasse, som havde udviklet

sig i fylkerne under den tidligere stammeforfatning, havde ikke saa let for at bøje sig for den nye orden; der blev voldsomme brydninger, og Norges senere historie har merket nok af fortsat kamp mellem paa den ene side *stammehovdingerne* og paa den anden side *kongemagten*, som stadig hævdede statsenheden og den nationale selvstændighed, og som ligeoverfor stammeaanden hos stormændene og deres tilbøielighed til at søge forbund med Danmark havde en støtte i nordmændenes voksende nationalfølelse.

Men der var ogsaa en stor del af hovdingerne, især i det vestlige Norge, hvor forbindelsen med fremmede lande for var livligst, som aldeles ikke vilde bøje sig for kongemagten; da Harald Haarfagre gav dem valget mellem enten at blive hans tjenestemænd eller fare bort af landet, vilde de heller »forlade sine eiendele end finde sig i uretfærdighed enten af kongen eller nogen anden mand«. Saadanne hovdinge-ætter var det, som bebyggede Island; her fandt de et tilflugtssted, hvor de kunde bevare sin uafhængighed uden at opgive sin nationalitet; her kunde den gamle, paa stammeforfatningen byggede kultur fortsætte og fuldende sin udvikling under heldige vilkaar. Og denne udvikling foregik ikke afstængt og uden forbindelse med andre lande. Islænderne vedblev at regne Norge, hvor deres ødelsjord laa, som sit rette fædreland; de reiste *útan* til sine landsmænd i hjemlandet, og de blev i særlig grad et reisende folk; »lidet kyndig tykkes den at være, som kun kjender Island«, heder det i en saga. De islandske stormænd fulgte med interesse, hvad der foregik ude i verden, og stolte som de var af selv at kunne føre sin slegt tilbage til fortidens sagnhelte, gjemte de med særlig troskab de historiske minder og de kvad og fortællinger, hvori disse var fæstet. Udviklingen paa Island blev heller ikke forstyrret senere, da kristendommen blev indført; hovdingerne overtog den ledende stilling ogsaa i kirken og forenede snart tidens geistlige lærdom med praktisk-politisk indsigt og dygtighed. Hos den herskende klasse paa Island var saaledes de to hovedbetingelser for et eiendommeligt og rigt aandsliv tilstede: paa den ene side en national udvikling i fortsat sammenhæng med fortiden, paa den anden side tilskyndende og vækkende forbindelser med andre folk.

For Norge var det et tab, at saamange gode norske ætter flyttede ud til Island; men dette tab vendtes til vinding ved den følgende udvikling. Hvis ikke islænderne havde vundet saadant forsprang, baade i skaldekunst og sagafortælling, kunde der vistnok i Norge paa grundlag af begyndelser, som kjendes fra slutningen af 12te aarh., have udviklet sig en original historisk litteratur ved siden af de mange oversættelser. Men litteraturen kunde i Norge, hvor den ældre udvikling var afbrudt, og hvor derhos geistligheden

mere indtog en særstilling, ikke have naaet samme fuldkommenhed som paa Island, hvor forholdene var særlig gunstige for en rig udvikling, og hvor den mundtlige overlevering derfor fik et liv og en styrke, som den ikke kunde have opnaaet i Norge. »Og det var dog ikke som fremmede, at islændingerne tilegnede sig det hverv at besynge de norske kongers bedrifter og at fortsætte og udvikle den norske kongesaga; det var netop fordi de, trods den ydre adskillelse, vedblev at være nordmænd, at deres draapadigtning kunde bringe den norske til at forstumme, at den af dem bevarede tradition, de af dem udførte arbejder over Norges historie kunde faa en saa fuldkommen national karakter og tilfredsstillende saa fuldstændig behovet, at der ikke blev plads for nogen historiskrivning udenfor deres.« (Sars, Udsigt over den norske historie, II, s. 325 og flere steder).

A. Poesi.

§ 2. **De folkelige kvad fra hedendommen** er mest fortællende digte om guder og sagnhelte; de allerfleste af disse kvad er bevaret i »Sæmundar Edda« eller »den ældre Edda«, udgivet af Sophus Bugge: »Norrøen Fornkvæði. Islandsk samling af folkelige oldtidsdigte om guder og heroer, almindelig kaldet Sæmundar Edda hins froða«.*) Af indholdet merkes: a) *Om guder: Völuspá*, volvens spaadom (se Nygaards oldnorske læsebog, I); flere digte om *Odin; Hamarsheimt; Skirnismál* (om Freys kjærlighed til Gerd); *Lokasenna* (Lokes trætte; Løke kommer ubuden til æsernes gilde og »blander dem mén i mjøden«). b) *Livsvisdom og leveregler: Hávamál*, den høies, d. e. Odins taler (se Nyg. I). c) *Om sagnhelte: Völundarkviða*, om den kunstfærdige Volund, hvis navn kjendes hos alle germanske folk, og *mange kvad* med stof fra sagnkredsen om Andvares guld og Sigurd Faavnesbane, om *Volsunger og Gjukunger* (Nivlung).

Ann. Sagnkredsen om Volsunger og Nivlung er oprindelig hjemme i Tyskland; de ældste tyske digte om disse sagn er ikke bevaret; men sagnene blev tidlig kjendt i Norden, og de maa snart være blevet ganske hjemlige der og gjennemgik der en videre udvikling i digtningen, idet de blev sat i forbindelse med nordiske sagn. Den norrøne digtning om sagnene er for en del bevaret paa Island i fornkvæderne; en gjengivelse af sagnene

*) Om navnet Edda, se § 10, anm.

i prosa findes i Snorres Edda i skáldskaparmál og i Volsunga saga. (At sagnene ogsaa tidlig har været kjendt i Norge, sees af fortællingen om, at der paa tapeter i Olav Haraldssons hal var en billedlig fremstilling af Sigurds kamp med Faavne; lignende udskjæring i træ findes paa gamle kirkedøre, f. eks. fra 2den halvdel af 12te aarhundrede paa en kirkedør fra Hyllestads kirke i Sætersdalen, nu i oldsagssamlingen i Kristiania).

I Tyskland er en del af sagnene bevaret i *Nibelungenlied*, et sydtyisk digt fra slutningen af det 12te aarh.; her optræder som samtidige fyrster: goterkongen *Ermanrik* († 375), burgunderkongen *Gundikar* († 436), hunerkongen *Attila* († 453) og østgoternes konge *Theoderik* († 526). En norsk gjengivelse af sagnene paa dette udviklingstrin har man i *saga Þidreks konungs af Bern*; en nordmand i Bergen har omkr. 1250 sammensat denne saga paa grundlag af nordtyske digte. Han fortæller selv, at han har hørt det altsammen af tyske mænd fra forskjellige byer i Nordtyskland; de fortalte alle paa samme maade, men aarsagen dertil var *deres gamle kvæder.*«

§ 3. **Hirdskaldenes kunstdigtning** er udviklet hos nordmændene i vikingtiden under paavirkning af irsk kunstdigtning og har ikke, saaledes som de fortællende fornkvæder, noget tilsvarende hos de andre germanske folk. Den gammel-germanske sagndigtning meddeler et sagn saaledes, at tilhørerne kan følge en fremadskridende handling; fremstillingen er ofte dramatisk livlig, handlingen udvikles gennem de handlende personers tiltale og svar; men det væsentlige for digtningen er handlingen selv, sagnets indhold. For hirdskaldene var opgaven ikke at fortælle; deres hovedopgave var at lovprise en høvding eller hans gaver; det gjaldt for deres lovkvæder, at ordene maatte være i hoide med det, der kvædedes om, og det blev naturligt, at formen fik stor betydning; der krævedes billedpragt med sindrige udsmykninger og kunstige omskrivninger og vægtige versemaal. Digtningen udviklede sig mere og mere til en vanskelig kunst med indviklede regler; det krævede baade tid og ihærdig øvelse at blive fuldt hjemme i denne kunst; helst maatte man her, som ved anden idræt, begynde øvelsen tidlig, og skaldekunsten gik i arv i slegten.

Sin fulde udvikling naaede kunstdigtningen paa Island. Digte som *Eiriksmál* (om Erik Blodoks af en unævnt skald),

(Øverlands Norgeshistorie I, s. 166) og *Hákonarmál* staar endnu den folkelige digtning nærmere; men Egil Skallagrimssøns *Hofudlausn* (lovkvæde over Erik Blodøks, Øverland, I, s. 151) er et draapa med regelmæssig strofedeling, med baade bogstavrim og stavelserim og med mange kunstige omskrivninger. Hos Harald Haarfagre og hans sønner var hirdskaldene nordmænd; de senere konger af Harald Haarfagres æt yndede ogsaa skaldekunsten, og flere af dem, særlig Harald Haardraade, øvede den selv; men sine hirdskalde fik de fra Island. Man bevarede i Norge det fortrolige kjendskab til skaldekunsten, som var en nødvendig forudsætning for at kunne paaskjønne skaldenes færdighed i at løse vanskelige opgaver, men kunstens udøvelse overlod man til islændingerne; disse havde ogsaa en særegen opfordring til at dyrke den deri, at dygtighed som skald og sagamand sikrede den fremmede en god modtagelse og en anseet stilling ved kongernes hird. (Om de enkelte skalde se Nyg. III; om omskrivninger (oldn. *kenningar*) III, s. 117, om stavelserim (oldn. *hending*) III, s. 114).

Anm. 1. Forskjellen mellem hirdskaldenes kunstdigtning og gammel germansk sagndigtning og den førstes paavirkning af irske mønstre er paavist af *Sophus Bugge* i »Bidrag til den ældste skaldedigtningens historie«.

Anm. 2. Nordmændene kjendte fra gammel tid runerne (smlgn. Lidt sproghistorie, s. 19), og der omtales oftere opskrivning af hemmelige meddelelser og af vers. Saaledes i Egils saga, kap. 81, i den fortælling, som gaar forud for Egils kvad *Sonartorrek* (sonnetabet). Egils datter Torgerd siger her: *Nú vildi ek, faðir, at vit lengðim lif okkart, svá at þú mættir yrkja erfikvæði eptir Þoðvar, en ek mun rísta á kefli.* Men saalænge endnu skrifttegnene blev »ristet«, d. e. ridset eller indskaaret med kniv i træ, kunde de ikke blive brugt til længere optegnelser. Senere, da man lærte at kjende bekvemmere skrivematerialier, særlig pergament, blev man ogsaa kjendt med det latinske alfabet og dets mere fuldstændige lydbetegnelse; efterat det med stor skjønsomhed var tillempet efter det norrøne sprogs krav (af runerne optoges tegnet þ), blev runerne kun brugt til kortere indskrifter. Fra Island har man dog faa indskrifter med runer og ingen længere optegnelser; i Danmark og Sverige er der bevaret et par haandskrifter, skrevne med runer, særlig et runehaandskrift af den skaanske lov fra omkr. 1300.

B. Prosa.

§ 4. **Are Frodes Islendingabók og Landnámabók.** I 1117 blev det paa altinget vedtaget, at lovene skulde *skrives i bog*, og man begyndte paa dette arbeide samme vinter. Dette fortæller *Are Frode* i sin *Islendingabók*, det ældste af sin egen forfatter nedskrevne verk i den norrøne litteratur. *Are Frode* døde som ottiaarig mand i 1148; han var af en anset høvdinge-æt, og var selv gode eller verdslig høvding, men han var ogsaa prest og havde som saadan lærd uddannelse. Hans *Islendingabók* er en liden bog paa 12 korte kapitler; den er ingen saga, men et videnskabeligt arbeide, som gennem omhyggelig undersøgelse søger at fastslaa de vigtigste kjendsgjerninger i Islands udviklingshistorie og fastsætte den rette tidsfølge for begivenhederne, sammenholdt med samtidige begivenheder i Norge og andre lande.

Are Frode skal ogsaa have begyndt paa *Landnámabók*, som senere blev fuldstændiggjort og fortsat af andre. Den indeholder en fortegnelse over landnaamsmændene, hovedmændene blandt de første nybyggere, og deres bosted, og opregner deres efterkommere med korte meddelelser om slegternes vigtigste hændelser. Den er »et genealogisk-topografisk verk, som er mere islandsk end noget andet og enestaaende i verden.«^{*)}

Ann. Om Are og hans forfatterskab heder det hos Sars, II, s. 283: »Are har vistnok kjendt udenlandske kroniker og studiet af disse har maaske givet et stød til hans egen optræden som forfatter; men den omhyggelige kritik, det uhildede historiske blik, den nøgterne, sandhedskjærlige granskning, der kommer til syne i hans bog, har han ikke kunnet lære i denne skole. Han fremtræder ved disse forfatteregenskaber som repræsentant for et aandsliv, der havde udviklet sig paa egen haand og under indflydelse af ganske eiendommelige indre og ydre vilkaar.« Samstedts citeres ogsaa følgende udtalelse af den tyske professor Maurer: »Chronologisch geordnete Aufzeichnungen über die äusseren geschichtlichen Ereignisse hat auch anderswärts im Mittelalter der Fleiss der Mönche zu Tage gefördert; eine mit so tiefem Blick und so gesundem politischen Verständnisse entworfene, alles Nebensächliche vermeidende und alles durchgreifend Bedeut-

*) Rosenberg, Nordhoernes Aandsliv, II, s. 298.

same mit sicherer Hand hervorhebende Gesamtgeschichte der inneren Entwicklung des Landes konnte dagegen nur von einem Manne ausgehen, der mit den gelehrten Kenntnissen, wie sie dazumal nur der Geistlichkeit eigen waren, zugleich den feinen Blick des geborenen Aristokraten und die staatsmännische Einsicht eines regierenden Herren verband.«

Sagaerne.

§ 5. **Saga** betyder fortælling og bruges i oldnorsk om enhver mundtlig fortælling om en tildragelse. At høre sagaer regnedes fra gammel tid som en god *skemtan* eller tidsfordriv, og den, som *kunde sagaer*, var derfor overalt en velkommen gjæst. Særlig paa Island uddannedes fortællekunsten, og hos islændingerne fulgtes skaldskab og sagn- og sagafortælling. Da nedskrivningen begyndte, var der en rig skat af mundtlig overlevering at tage af, og stilen var i det væsentlige paa forhaand givet. Den skriftlige fremstilling har dog vistnok i begyndelsen voldt nogen vanskelighed, og først i det 13de aarh. naaede sagskrivningen sit høidepunkt; de bedste sagaer er fra tiden omkr. 1220—1270.

Efter sit indhold deles sagaerne almindelig i følgende grupper: 1) *Sagaer om norske konger*. 2) *Ættesagaer fra Island*. 3) *Sagaer om andre lande*. 4) *Sagaer om sagnhelte og eventyrsagaer*.

Anm. Det 12te aarh., da den skrevne litteratur begyndte paa Island, var for alle Europas hovedlande et tidsrum fuldt af liv og aandelig gjæring. I slutningen af det 11te aarh. var korsstogene begyndt; 1099 var Jerusalem erobret, og efterretningen herom havde vakt jubel over hele kristenheden. Korstogene havde kaldt geistlige og lægmænd, som før almindelig stod fremmede for hinanden i skilte samfund, til arbejde for et fælles maal, og for dette fælles maal kjæmpede folk fra de forskjellige lande nu sammen; de lærte hinanden bedre at kjende, og de lærte at kjende nye folk og nye forhold; for Vest-Europas folk var meget at lære af grækerne og araberne, som dengang stod paa et langt høiere kulturtrin, baade i videnskab og kunst og i fordringer til ydre velvære. Korsfarernes trængsler og bedrifter fulgtes med ivrig deltagelse af dem, som sad hjemme, og med iver og interesse lyttede man til alt, hvad de hjemvendende korsfarere havde

at berette og meddele. Det nyvakte liv gav sig naturlig udtryk i skrifter, som kunde søge og finde læsere udenfor de lærdes kreds, og ved denne tid begynder folkesprogene at komme i brug som litteratursprog ved siden af latinen. Smlgn. den lyriske trubadurpoesi i Sydfrankrig, den episke digtning hos normannerne i Nordfrankrig og England, minnesangen og episk digtning i Tyskland. Til Italien kom bevægelsen senere; ved det 13de aarhundredes udgang hævede *Dante* folkesproget i Toskana til italiensk skriftsprog.

Denne europæiske litteraturbevægelse er ikke uden betydning for grundlæggelsen af en skreven litteratur paa Island; der viser sig fra første stund kjendskab til udenlandsk litteratur, og flere af de først skrevne verker viser paavirkning af fremmede mønstere. Men det viser sig ogsaa, at folket gennem den tidligere udvikling havde vundet saa stor aandelig kraft og national selvstændighed, at det kunde optage det fremmede og have gavn af det for sit aandsliv, uden at dettes eiendommelighed led derved. Det viser sig allerede af *Are Frodes Islendingabók*, og det viser sig end mere af den følgende historiske litteratur, af sagaerne. (Sars, II, s. 278 o. flg.)

§ 6. **Kongesagaerne.** Den ældste norrøne kongesaga, som er bevaret, er *Sverres saga*, som kong Sverre lod islændingen abbed Karl Jonsson paabegynde, da denne var i Norge 1185—87; »kong Sverre sad selv hos og raadede for, hvad der skulde skrives«, heder det i et haandskrift. Sagaen fortæller først om Sverres ungdom, om hvorledes han blev høvding for birkebeinerne efter slaget paa Re 1177, og derefter udførlig om hans kampe og hans regering.

Af kongesagaer i samlet fremstilling er den ældste samling bevaret i *Morkinskinna*, bogen med det mørke skind, d. e. pergament, og ikke meget yngre er *Fagrskinna*, bogen med det vakre skind. »Sagaskrivningens klassiske mesterverk« er *Snorre Sturlassöns Heimskringla*.*) Den begynder med Ynglingesaga og en kort Halvdan Svartes saga og har derefter kongesagaerne

*) Navnet Kringla, senere Heimskringla, blev først tillagt et haandskrift af Snorres verk efter begyndelsesordene i 1ste kapitel af Ynglingesaga: Kringla heimsins, sú er mannfólkít byggir, er mjök vágskorin; ganga hóf stór or útsjánúm inn i jörðina.

fra Harald Haarfagre til slaget paa Re. (Om Snorres liv se Nygaard, III, s. 100).

Om kongerne nærmest efter Sverre fortælles i korte sagaer uden forfatternavn. *Haakon Haakonssons saga* er skrevet af Snorres brodersøn Sturla Tordsson; han skrev ogsaa Magnus Lagaboters saga, men den er tabt paa faa brudstykker nær.

Ann. 1. Den første saga om norske konger blev skrevet af islændingen Erik Oddsson, omkr. 1150; den er ikke bevaret, men Snorre henviser til den som hjemmel for sin fortælling med følgende ord: Eirikr reit bók þá, er kǫlluð er Hryggjarstykki. Í þeirri bók er sagt frá Haraldi Gilla ok tveimr sonum hans, ok frá Magnúsi blinda, ok frá Sigurði slembi, ok alt til dauða þeira. Eirikr var vitr maðr, ok var í þenna tíma löngum i Noregi. Suma frásögn reit hann eptir fyrirsögn Hákonar Maga, lends manns þeira Haralds sona. Hákon ok synir hans váru i öllum þessum deilum ok ráðagerðum. Enn nefnir Eirikr fleiri menn, er honum sögðu frá þessum tíðindum, vitrir ok sannreyndir, ok váru nær, svá at þeir heyrðu eða sá atburðina; en sumt reit hann eptir sjálfs síns sýn eða heyrn.

Sigurd Slembe, som en vinter havde opholdt sig paa Island, var vistnok hovedpersonen i Hryggjarstykki.

Ann. 2. Allerede *Sverres saga* viser de fortrin, som er væsentlige for sagaerne: Sagamanden holder sin egen person udenfor; han anstiller ikke betragtninger og kommer ikke med belærende forklaringer. Hans opgave er at fortælle, og han fortæller med saadant dramatisk liv, at tilhørerer ikke blot faar vide, *hvad* der skede, og *hvorledes* det skede; han er ligesom selv med; han følger handlingen, som den udvikler sig, og de handlende personer bliver som personlige kjendinger for ham, saa levende føres de frem, idet deres ydre personlighed tegnes med faa og træffende træk, og deres karakter aabenbarer sig gjennem deres handlinger og særlig gjennem deres *tale*.

Snorre bevarer ogsaa den mundtlige fortællings liv og naturlighed; men han er tillige videnskabelig historieforsker, og han staar ogsaa over sine forgjængere i fremstillingens kunst. Han øver kritik for at udfinde, hvad der er det rette; og han skjelner mellem mere og mindre paalidelige kilder, og mest stoler han paa de skaldekvad, som var samtidige med begivenhederne; i mange tilfælde kan han rette tidligere feil og give nye oplysninger paa grundlag af, hvad han selv havde seet og hørt i Norge, hvor han havde besøgt mange af de steder, hvor merkelige tildragelser var foregaaet. Hans sagaer er, som forgjængernes, fortællinger

om de enkelte kongers liv og virksomhed, men han har øie for det væsentlige i den historiske udvikling og forstaar at fortælle saa, at den indre saammenhæng kommer frem. Og i den enkelte saga forstaar han med stor kunst at holde interessen samlet om hovedpersonen; men han lader dog ogsaa bipersoner, som virker med til handlingens udvikling, træde klart og tydelig frem. (Snorres betydning og forholdet mellem ham og hans forgjængere er paavist i *Gustav Storms* verk om »Snorre Sturlassons historie-skrivning«).

Anm. 3. I *Sturla Tordssons Haakon Haakonssons saga* fortælles, hvorledes kongen under sit sygeleie paa Orknoerne lod kongesagaerne læse høit for sig: »I sóttini lét hann fyrst lesa sér latinubœkr. En þá þótti honum sér mikil mœða i at hugsa þar eptir, hversu þat þýddi, lét hann þá lesa fyrir sér norrœnu-bœkr nætr ok daga; fyrst heilagra manna sögur, ok er þær þraut, lét hann lesa sér konungatal frá Halfdani svarta ok síðan frá öllum Noregs konungum, hverjum eptir annan. Þá er lesit var konungatal framan til Sverris, þá lét han taka til at lesa Sverris sögu. Var hon þá lesin bæði nætr ok daga jafnan, er han vakti.«

§ 7. Af **ættesagaer** er der en stor mængde fra de forskjellige bygder paa Island. Særlig merkes: *Egils saga* fortæller om Kveldulv og hans sønner i Norge, om Skallagrim paa Island og om sagaens egentlige helt, Egil Skallagrimsson, rigtig en repræsentant for den senere vikingtids vildskab og kampmod, men tillige en af Islands bedste skalde.

Njaals saga fortæller om Gunnar paa Lidarende og hans ven Njaal, om Njaal og hans sønner og branden paa Bergtorskvaal, om Kaare Solmundsson som de indebrændtes hævner.

Sagaen om Gunnlaug Ormstunge og Skalderævn er en kort, men helstøbt fortælling om Gunnlaugs og Ravns kærlighed til Helga den fagre, en sønndatter af Egil Skallagrimsson.

I *Laxdolasaga* fortælles om Kjartan Olavsson og Gudrun Osvivsdatter. (Kjartans fader var Olav Paa, dattersøn af den irske konge Myrkjartan, hans moder Egil Skallagrimssons datter Torgerd, som er nævnt i § 3, anm.)

I *Grettes saga* og *Gisle Surssons saga* fortælles om fredløse.

Kristnisaga fortæller om kristendommens indførelse, og flere *biskopssagaer* fortæller om islandske biskoper.

En særstilling har *Sturlungasaga*; dens hovedindhold er

skrevet af Sturla Tordsson, Snorres brodersøn, og omfatter hele øens historie i ufredstiden 1150 til omkr. 1270.

Anm. Man deler Islands historie, før øen aar 1262 kom under Norge, i følgende afsnit: 1) *Landnaamstiden* (870--930), da landet blev bebygget. 2) *Den store sagatid* (930--1030), da forfatningen blev grundlagt under stadige rivninger mellem høvdingeætterne, og kristendommen blev lovtaget paa altinget (aar 1000). 3) *Fredstiden* fra 1030 til omkr. 1150, da kristendommen fik fastere grund og gode-forfatningen virkede uforstyrret. 4) *Ufredstiden* fra omkr. 1150 til 1262, da forfatningen blev sprængt, og enkelte storhøvdinge stredes om magten og tilsidst søgte hjælp i sine indbyrdes stridigheder i Norge.

Den store sagatid kaldes saa, fordi da de fleste sagaer »hafa gerzt«, det vil sige, da er de »stórtíðindi« foregaaet, som de fleste og de bedste sagaer fortæller om. I fredstiden blev sagaerne fortalt mundtlig. Opskrivningstiden falder omtrent sammen med ufredstiden; i Snorre har man det bedste eksempel paa, hvorledes i denne tid en mand, som syntes stadig at maatte være optaget af strid og ærgjerrige planer, dog kunde faa tid til betydningsfuld syslen med litterære arbejder.

§ 8. **Sagaer om andre lande.** a) *Om norske kolonier.* *Orkneyingasaga* fortæller Orknø-jarlernes historie fra 9de aarh. til 1222. *Færeyingasaga* fortæller om begivenhederne paa Færøerne i tiden fra 960 til henved 1040; hovedpersonerne er Trond i Gata og *Sigmund Brestesson*. *Erik Rodes saga* fortæller om Grønlands bebyggelse og *Leiv Erikssons* opdagelse af Vinland.

b) *Om Danmarks historie.* *Fómsvikingasaga* beretter om Palnatoke og jomsvikingerne og slaget i Hjørungavaag; den betegnes som en slags historisk roman. *Knytlingasaga* antages sammensat af Sturla Tordssons broder Olav Hvitaskald, som en tid var hos Valdemar Seier; »han fik hos ham mange historiske efterretninger og havde fra ham mange fortræffelige frasagn«, heder det i sagaen.

§ 9. **Sagaer om sagnhelte og eventyrsagaer.** *Volsunga saga* fortæller om volsunger og niwlunger; se § 1, anm. *Hervararsaga* fortæller om sverdet Tyrving, om kampen paa Samsø mellem Anganty og Hjalmar den hugstore, og om Angantys datter Hervor, som gik til faderens haug for at faa Tyrving. Om kam-

pen paa Samsø fortælles ogsaa i den eventyrlige *Orvarodds saga*. Om norske sagnhelte fortælles i *Fridtjovssaga* og sagaen om *Halv og hans kjæmper*; om danske i *Rolf Krakes saga* og *Ragnar Lodbroks saga*. Eventyrsagaer er *Ketil Hoings saga* og *Romund Greipssons saga* o. fl.

Ann. Om Tyrvingsagnet fortælles udførlig i *P. A. Munchs Nordmændenes ældste gude- og heltesagn*, s. 101.

Om indholdet af Ketil Hoings saga heder det hos *Keyser, Nordmændenes videnskabelighed og litteratur i middelalderen*, s. 519: »Helten Ketil er en søn af en bondehøvding paa øen Ravnista ved Namdalen. I sin ungdom laa han i ildhuset og ansaaes for en unyttig taabe; men han viste dog ved enkelte leiligheder en overmenneskelig kjæmpekraft. Han fældede en flyvende drage, og da han efter denne daad fortalte sin fader, at han havde dræbt en høing (en slags fisk), gav faderen ham dette tilnavn, som han siden beholdt. Ketil blev fra den tid mere agtet baade af sin fader og af sine øvrige omgivelser, og hans anseelse voxte senere ved rygtet om farlige kampe, som han paa øde fiskesteder bestod med jotner og andre trolde samt med finnerne. Skildringen af disse kampe og de vanskelige stillinger, i hvilke Ketil ofte kom under dem og ellers paa sine reiser, samt fortællingen om et par holmgange, han bestod mod beilere til hans datter, udgjør sagaens hovedindhold.«

Om *Romund Greipssons saga* ved man, naar den første gang blev fortalt: det var i et bryllup, som blev holdt paa gaarden Reykjahole paa Island aar 1119, og som der fortælles om i *Sturlungasaga*. Bryllupet varede i 7 dage; der var mange slags leg, og der blev ogsaa fortalt sagaer. En af gæsterne fortalte da *Romund Greipssons saga* med mange vers, som han selv havde digtet. (I *Sturlungasaga* tilføies, at denne saga blev siden fortalt for Sverre, og han kaldte slige opdigtede fortællinger meget fornøielige: *kallaði hann slíkar lýgisögur skemtiligastar*).

§ 10. **Snorres Edda** er en lærebog i skaldskab og bestaar af 2 dele: 1) *Gylfaginning*, Gylves synkverving (se Nyg.), indeholder en fremstilling af de gamle gudesagn, som baade skaldene og tilhørerne maatte kjende af hensyn til mange kenninger. 2) *Skálda*, den egentlige lærebog: a) En indledning om skaldkunstens oprindelse, *Bragarædur*: Brage fortæller en del gudesagn og særlig, hvorledes Odin fik skaldemjoden i eie. b) *Skáldskaparmál* handler om sproget i skaldedigtningen og særlig om

kenningerne; blandt kenningerne nævnes flere, som ikke kan forstaaes af de i Gylfaginning og Bragaræður fortalte sagn; derfor medtages her andre sagn, saaledes i anledning af guldkenningen *ótrgjöld* et kort udtog af det hele sagn om volsunger og nivlunger, og i anledning af en anden guldkenning, *síð Fyrisvalla*, sagnet om Rolv Krake. c) *Háttatal*, versemaalenes opregning, gennemgaar alle versemaal med eksempler af Snorres kvad til ære for Haakon Haakonsson og hertug Skule.

Som tillæg til Snorres lærebog i skaldskab er i et af de bedste haandskrifter tilføiet en del grammatiske afhandlinger, som viser, at de gamle islændinger ikke blot kjendte den latinske grammatik (Priscian og Donat), men ogsaa forstod at anvende den derved vundne sproglige indsigt til bedre forstaaelse af det norrøne sprogs grammatik og lydlære.

Anm. Ordet *Edda* kjendes fra et digt i fornkvæderne med betydningen »oldemoder«, og det var længe den almindelige tro, at Snorres Edda var kaldt saa, fordi bogen meddelte kundskab, som var overleveret fra ældre slegter. Men siden er det paavist, at ordet Edda i denne brug hænger sammen med det gamle ord *óðr*, som betyder digtning; Snorres bog har altsaa sit navn ligetil efter indholdet ligesom underafdelingen Skálda.

Snorres Edda var kjendt før, da den islandske samling af fornkvæder blev fundet, og man kaldte saa denne samling den ældre Edda (Snorres Edda blev da den yngre Edda), idet man ikke var opmærksom paa, at det ene verk var en samling af digte, det andet en bog om digtning og digtekunst. Og idet man uden tilstrækkelig grund troede, at den ældre samling skyldtes Are Frodes samtidige Sæmund Frode, kaldte man den ogsaa Sæmunds Edda. Begge disse navne beror saaledes paa en misforstaaelse.

§ 11. **Kongespeilet** er det merkeligste verk af en enkelt forfatter fra norsk side i den norrøne litteratur. Det er forfattet af en norsk stormand under Haakon Haakonssøns regjering, og den paa den tid yndede dialogform er brugt; det er en samtale mellem fader og søn. I en indledning lader forfatteren sønnen forklare, hvorledes samtalen blev fremkaldt ved hans anmodning om veiledning hos faderen. Han begyndte med at spørge om *kjæbmændenes* idrætter og seder, og søgte derpaa oplysning om

kongers og andre *store høvdingers* adfærd og om *deres*, som *fulgte og tjente dem*. Han tog ogsaa *geistligheden* med og endte med at tale om *bondernes* og *almuens* seder og forretninger. Da faderen havde besvaret sønnens spørgsmaal, bad de, som havde været tilhørere ved samtalen, at han skulde opskrive, hvad der var talt. Og dette gjorde han da. »Men hvis nogen ønsker at høre eller læse denne bog, da behøver han ikke at spørge efter dens navn og stilling, som sammensatte og skrev den; det vil da ei hændes, at nogen forkaster det nyttige, som deri kan findes, enten paa grund af had, eller af avind, eller af noget fiendskab mod den, som forfattede den.« Forfatterens navn kjendes fremdeles ikke, men af oplysninger i skriftet selv har man sluttet, at han maa have boet i det nordlige Norge, i Namdalen eller noget sydligere.

Kongespeilets opgave er at vise vei til *gode seder* og *dygtighed*. Det indskjærpes stadig, at den rette grundvold for gode seder er *gudsfrygt* og *kristendom*; derhos fremhæves den *personlige æresfølelse* og tanken paa *eftermælet* som drivfjær til det gode. »Husk paa, at mangen lever en liden stund saaledes, at hans minde lever længe efter, og da kommer det meget an paa, hvorledes eftermælet er. De fleste hører til den store hob, der dør som kvæget og nævnes hverken for det gode eller onde; men det skulde du vide for vist, at det er ikke efter menneskets rette bestemmelse. Derfor skulde enhver søge at efterlade noget, som kunde siges om ham til det gode, naar han falder fra, allerhelst konger og andre storhøvdinger og alle de, som er dem undergivne og knyttet til deres tjeneste.«

I første hovedafsnit gives nøiagtige regler for kjøbmandens forhold; han maa være ærlig og forsigtig, altid bruge sine øine og nytte enhver anledning til at udvide sine kundskaber, især bør han kjende *loven* og *sprogene* (»vil du være fuldkommen i kundskab, da lær alle sprog, helst det latinske og franske, thi de sprog gaar vilest, men glem dog ikke dit eget sprog«); han maa agte vel paa sin egen færd og søge omgang med de bedste mænd og særlig vogte sin tunge. Som rette kjøbmandsvis anbefales ikke at sidde længe inde med varerne, men »at kjøbe og sælge saa hurtig, man kan«. For seilas gives mange praktiske vink, og da

nødvendigheden af kjendskab til havstrømmene og himmellegermernes gang indskjærpes, maa der siden, efter sønnens anmodning, gives en udredning om disse ting; der fortælles ogsaa om fremmede lande og deres merkværdigheder og særlig om Island og dets vulkaner og varme kilder og om Grønland og de norske nybyggeres liv der og om dyrene i de nordlige have.

Den anden del handler om hirden og om god opførsel ligeoverfor mægtige mænd, om vaabenøvelser tilhest og tilfods; rustning og vaaben gennemgaaes nøiagtig, deriblandt ogsaa angrebs- og forsvarsvaaben ved beleiring. Som forklaring af, at der kan komme mindre gode seder ogsaa i hirden, omtales, tydeligvis med henblik til borgerkrigenes tid, hvorledes tilstandene i et land kan blive sørgelige, naar landet er delt mellem flere høvdinger, som selv ligger i strid og uenighed; da bliver al lov og ret omstyrtet, og lovløshed og ondskab kommer i steden. Da er den slags uaar kommet, som er værre end uaar paa korn og fæ, jagt og fiske: »det er de uaar, som kan komme paa et folk selv og dets seder. Thi i de andre uaar kan man faa hjælp fra andre lande ved gode mænds bistand, men man kan ikke kjøbe gode seder og mandevit fra andre lande, naar det er forbi med det, som før var i landet.«

Til sidst tales om kongens pligter og om forholdet mellem kongen og geistligheden; baade konge og biskop har hver sin *refsingarvønd* fra Gud i hænde. Kongens sverd er tveegget; thi han skal væрге baade riget og kirken; og hans sverd bider altid, og til stor skade, naar der hugges urettelig med det; bispens sverd derimod (banlysningen) bider slet ikke, uden naar det bruges rettelig, men da kan det saare dybere end kongens.

Hermed slutter verket, idet der tilføies: »Og nu vil vi ikke tale mere derom denne gang, men siden mere, om saa synes«. Bogen er dog neppe fortsat siden; thi uagtet der er bevaret mange haandskrifter og mange brudstykker af haandskrifter, har man ikke fundet noget tegn til, at forfatteren ogsaa skulde have skrevet om *geistligheden* særskilt og om *bønderne*.

Ann. 1. Fridtjof Nansen meddeler i »Paa ski over Grønland«, s. 254, en oversættelse af Kongespeilets beskrivelse af isforholdene paa Grønlands østkyst og udtaler derom: »Denne

beskrivelse er saa god, at den kunde være fyldestgjørende den dag idag.« Og et andet sted, s. 391, gjengiver han en udtalelse i Kongespeilet om Grønland og landisen der med den bemærkning: »Dette er en beskrivelse, som giver et saa korrekt billede, at vi lige til den sidste tid neppe har kunnet give det bedre.«

Ann. 2. Den anskuelse om forholdet mellem kongen og kirken, som kommer frem i kongespeilet, er den, som var gjort gjældende af kong Sverre, »Roma midt imod«. En udførligere begrundelse af denne anskuelse, med haarde angreb paa geistligheden, er bevaret i et lidet *skrift mod biskopperne*, som vistnok Sverre selv har ladet forfatte for at virke paa stemningen hos folket.

§ 12. **Lovene** er ikke nogen enkelt mands verk; folket vedtog fra gammel tid selv sine love paa tingene, og lovene vokste frem med folkets vekst og fremgang. »Den gamle norske lovgivning udgik fra nordmændenes folkeliv, og det vistnok gennem en lang række af aarhundreder fra deres indre folkeliv alene. Den antog som følge deraf et skarpt eiendommeligt præg, som i sildigere tider, da folkets aandelige berørelse med fremmede folk blev sterkere, vanskeliggjorde udenlandsk indflydelse.«*) Skjønt lovene ikke blev opskrevet før i den kristne tid, har de derfor meget stor betydning for kjendskabet til vort folks seder og retsbevidsthed ogsaa i ældre tider.

Før Norge blev samlet til ett rige, havde i forskjellige dele af landet flere fylker samlet sig om fælles *lovting*, og der var saaledes blevet 3 landskabsting, hvert med sin lovgivning: *Eidsivating* for Oplandene, *Gulating* for der vestenfjeldske og *Frostating* for det nordenfjeldske; hertil kom senere, efter Sarpsborgs anlæggelse af Olav Haraldsson, *Borgarting* for Viken.

Gulatingslagen og *Frostatingslagen* er bevaret; men af *Eidsivatingslagen*, som vistnok blev gjældende ogsaa for *Borgarting*, har man kun enkelte brudstykker. Under Haakon Haakonsøn blev en reform af lovgivningen for det hele land forberedt, og den blev gennemført af Magnus Lagabøter, som »efter de bedste mænds skjøn« lod udarbejde en ny fælles lovebog for det hele land og i aarene 1273—76 fik den vedtaget paa alle 4

*) Keyser, Nordm. vid. og lit. s. 540.

landskabsting. Denne *landslov* med senere »retterboter« blev gjældende ogsaa i dansketiden, og da dens sprog ikke længer blev forstaaet, lod Kristian den 4de den i 1604 oversætte og trykke. I 1687 blev den afløst af Kristian den 5tes norske lov.

Paa Island holdt man sig i den første tid til den lov og vedtægt, man kjendte fra hjemlandet, men mod slutningen af landnaamstiden, da trangen til mere ordnede forhold var vakt, var der en lovkyndig norsk indflytter ved navn Ulfljot, som paatog sig at sammensætte lov for hele øen. Han drog til Norge og var der i tre vintre; da han saa kom tilbage til Island, havde han loven færdig, »mest efter de daværende Gulatingslove«. Denne lov blev vedtaget paa det efter Ulfljots forslag grundede fælles ting, altinget, og paa grundlag af den udvikledes Islands lovgivning ved senere »nynæmi«, indtil det i 1117 blev vedtaget at føre lovene i bog. Den islandske lovsamling, som er bevaret fra frihedstiden, kaldes almindelig *Graagaasen*.

Ann. »*Norges gamle love indtil 1387*« er udgivet med statsunderstøttelse og med bidrag af videnskabselskabet i Trondhjem. Den første statsbevilligning hertil blev givet i 1830, og arbeidet blev overdraget til *Keyser* og *P. A. Munch*, som arbejdede med denne udgave i mange aar; arbeidet er fortsat af *Gustav Storm*.

De norske og islandske love har, fordi de ialfald i lange tider har udviklet sig saa selvstændig og uden fremmed indvirkning, stor betydning for kjendskabet til de oprindelige forhold hos alle de germanske folk. En af dem, der har størst fortjeneste af den rette forstaaelse af retsudviklingen i Norge og paa Island, er en tysker, professor Konrad Maurer i München; i 1876 holdt han, efter indbydelse, forelæsninger ved Kristiania universitet over et emne af Islands retshistorie.

Oversættelser.

§ 13. At man ikke paa Island og i Norge stod fremmed ligeoverfor udviklingen i andre lande, viser sig af den store mængde oversættelser, som er bevaret. I den ældste tid var det mest blot opbyggelige skrifter og legender, som blev oversat fra latin, senere blev ogsaa folkelig digtning oversat paa norrøn prosa, især fra fransk. Den allervæsentligste del af de bevarede

oversættelser kan henføres til de to grupper: a) *Skrifter af opbyggeligt og teologisk indhold*. b) *Romantiske sagaer*.

§ 14. **Oversatte skrifter af opbyggeligt og teologisk indhold:**

Homiliebøger, fra Norge og fra Island, indeholder prækener og enkelte teologiske afhandlinger.

Stjórn, d. e. (forsynets) styrelse, indeholder en gengivelse af de historiske bøger i det gamle testamente med indskudte tillæg efter Augustin og lærde verker fra middelalderen; disse tillæg er især betydelige i Mosebøgerne; senere er gengivelsen mere en fri oversættelse.

Elucidarius eller *Lucidarius* var i middelalderen en almindelig titel for lærebøger i samtaleform, som vilde meddele saadan kundskab, som man paa den tid regnede for nødvendig for et dannet menneske; det blev mest teologisk oplysning; men der medtoges ogsaa geografisk og naturhistorisk stof. Af en islandsk oversættelse af en saadan *Elucidarius* er der bevaret noget af den teologiske del.

Helgensagaer gengiver fremmede legender og helgenhistorier: *Mariu saga*, om jomfru Marias levnet og jertegn; *Postulasögur*, om apostlene; *Thomas saga erkibyskups*, om Thomas Becket († 1170); *Heilagra manna sögur*, hellige mænds sagaer — og mange flere.

Barlaams ok Jósaphats saga fortæller om en indisk kongesøn, Josaphat, som blev omvendt til kristendommen af eneboeren Barlaam; denne religiøse roman, som priser munkelivet og dets selvfornegetelse, er skrevet af en græsk munk i det 8de aarh.; den blev i middelalderen først oversat paa latin og siden paa de fleste europæiske sprog.

Ann. »*Gammel norsk homiliebog*«, udgivet efter et norsk haandskrift fra henved 1200, indeholder prækener, mest efter Gregor den stores evangelieprækener, og oversættelse af en afhandling af Karl den stores samtidige Alkuin: *De virtutibus et vitiis*, om dyder og laster (den latinske tekst meddeles ogsaa).

Om *Stjórn* meddeles i en fortale, at bogen skyldes Haakon Magnusson (1299—1319); han havde før ladet oversætte en bog om helgener »til fornøielse for forstandige mænd, som ikke forstaar latin«, og siden lod han sammensætte *Stjórn*, forat hans

mænd ved hans eget bord kunde faa høre stykker af bibelen forelæse. Efter en senere oplysning i et enkelt haandskrift antager man, at bogen er en udvidet bearbejdelse af en tidligere oversættelse af bibelske bøger, som blev foranlediget af Magnus Lagabøter.

Om *Barlaams og Josaphats saga* fortælles i en islandsk saga, at den er oversat fra latin af Sverres søn Haakon († 1204); det antages dog almindelig, at Haakon Sverressøn her maa være forvekslet med sønnesønnen Haakon den unge († 1257), som en tid var sin fader Haakon Haakonssøns medregent.

»Gammel norsk homiliebog« og *Stjorn og Barlaams og Josaphats saga* og alle de ovenfor nævnte helgensagaer er udgivet af professor *Unger*, som har store fortjenester af udgivelsen af norrøn litteratur. Han har ogsaa udgivet *Morkinskinna* og *Fagrskinna* (sammen med P. A. Munch) og *Heimskringla* og »konunga sögur«, d. e. sagaer om Sverre og hans efterfølgere, og flere af de vigtigste romantiske sagaer.

§ 15. **Romantiske sagaer.** Under Haakon Haakonssøn blev den fransk-normanniske digtning kjendt i Norge, og nogle af de ældste oversættelser af franske digte, som er bevaret, angives at være skrevet efter kong Haakons opfordring; om hans søn Magnus Lagabøter og om sønnesønnen Haakon Magnusson fortælles ogsaa, at de lod oversætte *romantiske sagaer*. Og at den nye litteratur, som saaledes blev indført, tiltalte dem, som havde interesse for læsning paa den tid, derom vidner den store mængde af saadanne oversættelser, som er bevaret, især fra Norge.

Af romantiske sagaer er der kun en, som hviler paa tyske sagn; det er *Didrik af Berns saga*, hvori en nordmand fortæller om volsunger og niwlunger og Didrik af Bern, efter hvad han har hørt paa tysk af nordtyske kjøbmænd (se § 2, anm.) Den indtager »ei alene i omfang, men ogsaa i indre værd den høieste plads blandt alle romantiske sagaer.«^{*)}

Alexanders saga er oversat af en islænding efter det latinske heltedigt *Alexandreis*, som var meget yndet i middelalderen. Islandske oversættelser fra latin er ogsaa *Trojumannasögur*, som fortæller om kampene ved Troia, om Odysseus og om Æneas, og *Breta sögur*, som fortæller om briternes ældste historie efter

*) Rosenberg, Nordboernes aandsliv. II, s. 339.

en latinsk gjengivelse af briternes gamle historiske sagn; disse sagn er sat i forbindelse med trojanersagnene, idet briternes første konge Brutus angives at stamme fra Æneas.

Den største del af de romantiske sagaer er oversat fra fransk og gjengiver dels franske bearbejdelser af *keltiske sagn og sange*, dels franske digte med stof fra *den karolingske sagnkreds*.

Anm. *Romantisk digtning* kaldes den digtning, som i middelalderen fulgte riddervæsenet og steg og sank med det.

I modsætning til det *latinske* skriftsprog kaldtes folkesproget i de romerske lande *romansk*, og alle fortællinger og digte i folkesproget sammenfattedes under dette navn (*romanzo, romance, roman*). Den ældste bevarede optegnelse paa romansk folkesprog angives at være »Strassburger-eden« fra 842 (Schjoth og Wallems Frankrigs historie, s. 36); denne ed lyder saa:

Pro Deo amur et pro christian
poblo et nostro commun salva-
ment, dist di en avant, in quant
deus savir et podir me dunat,
si salvarai eo cist meon fradre
Karlo et adiudha et in cadhuna
cosa, si cuom om per dreit son
fradra salvar dist, in o quid il
mi altresì fazet; et ab Ludher
nul plaid nunquam prindrai, qui
meon vol cist meon fradre Karle
in damno sit.

For Guds kjærlighed og for
det kristne folk og vor fælles
frelse, fra denne dag fremover,
saa vidt Gud giver mig at for-
staa og at kunne, vil jeg saa
værge denne min broder Karl
baade med hjælp og i enhver
ting, saa som en mand med
rette bør værge sin broder, paa
det vilkaar, at han gjør mig
ligesaa; og med Lothar vil jeg
aldrig slutte nogen pagt, som
med min vilje kunde være denne
min broder Karl til skade.

Til litteratursprog udvikledes først det romanske sprog i Provence (Schj. og Wall. s. 69); men det herskende sprog i Frankrig blev dog det nordfranske. For dets udvikling fik normannerne (i Frankrig og England) stor betydning; de udviklede det i digtning, og de gjorde det kjendt i andre lande ved sine eventyrlige tog til Middelhavslandene og ved sin fremtrædende deltagelse i korstogene; fransk blev gennem dem virkelig det sprog, som »gik videst« i Europa ved siden af latin. Endnu i det 12de aarh. skrev en italiener »Venedigs historie« paa fransk, fordi det »franske sprog løber over hele verden og er mere tiltalende at læse og at høre end noget andet,« og en florentiner, en ældre samtidig af Dante, skrev en »Trésor«, d. e. »skatkammer« (for

nyttige kundskaber) paa fransk, »fordi dette sprog er mere tiltalende og mere almindeligt blandt alle folk.«

I Nordfrankrig var digtningen paa folkesproget overveiende episk, og *roman* blev der navn for et episk digt; navnet *romance* skriver sig fra Spanien, hvor den ældste digtning paa folkesproget var fortællende folkesange.

Middelalderens *romantiske* digtning har saaledes ogsaa fra først af faaet navn efter det sprog, den er forfattet i; men idet ordet *romantisk* gik over til at betegne digtningen ogsaa efter dens indhold, fik det en anden og mere omfattende betydning og bruges om det, som er særlig eiendommeligt for den folkelige aandretning i middelalderen, med dens uro og gjæring og sterke modsætninger, dens religiøse begeistring og dens forkjærlighed for det eventyrlige og i det hele det, som virker sterkt paa indbildningskraften og følelsen.

Det var i *romanske* folkesprog, denne middelalderens aandretning først fandt udtryk i digte; men selve aandretningen var efter sit væsen ikke romansk; den skyldes tvertimod de *germanske* elementer, som under folkevandringer og vikingtog var bragt ind i de romerske lande. Medens ordet *romansk* fremdeles bruges om folk og sprog, som stammer fra romerne, betegner ordet *romantisk* nu netop modsætningen til den romerske aand og dens klare og nøkterne, praktisk virksomme forstandighed.

I Italien, hvor minderne fra det romerske riges tid holdt sig trods »barbarernes« indfald, kunde middelalderens riddervæsen og ridderromantik ikke rigtig faa fodfæste. Romeraanden, den latinske aand, var vistnok overvældet under Italiens vanskjæbne; men den var dog sterk nok til at hindre den fremmede aandretning fra at trænge seierrig igjennem. Paa samme tid som italienerne i den romerske kirke viste sig i besiddelse af de gamle romeres evne til at styre og herske, blev Italien dog lidet berørt af korstogstidens religiøse begeistring, og italienerne var under korstogene mest optagne af at skaffe sig materielle fordele og sikre sig nye handelsveie.

Men da den latinske aand og kultur vakttes til nyt liv, blev det Italien, som gik i spidsen for den nye kulturbevægelse. I Italien begyndte allerede med *Dante* († 1321) en levende og frugtbringende interesse for de gamle klassikere, og med *humanismen* fulgte i Italien *renaissancen*, kunstens og videnskabens gjenfødelse.

§ 16. *Keltiske sagn og sange.* Hos sine naboer i Bretagne lærte normannerne at kjende den keltiske sagndigtning om kong Artur og om den hellige Gral, og de overførte den paa

fransk sprog og udviklede den videre i digte om kong Artur og ridderne ved det runde bord og om Gral og Gralsridderne. Disse digte, som fortæller om ædle riddere og deres eventyrlige kampe til kvinders forsvar og i religionens tjeneste, traf netop tidens smag, og de blev snart kjendt og efterlignet i andre lande.

Af norrøne oversættelser nævnes:

En saga fortæller om *Ivent*, løveridderen, der altid ledsages af en løve, som han engang har befriet, en anden om *Parseval*, der efter megen kamp og forsagelse blev konge paa Grals borg.

Tristrams og Isodds saga fortæller om den ved trylledrik fremkaldte kærligheds magt.

Ogsaa mindre fortællende digte fra Bretagne blev bearbejdet paa fransk i de saakaldte *lais*, og en prosaisk oversættelse af saadanne digte er *Strengleikar eða Ljóðabók*, strengelege eller sangenes bog.

Ann. 1. Den keltiske sagudigtning, som normannerne gjorde bekendtskab med i Bretagne, horte oprindelig hjemme hos briterne i England. Romernes herredømme her blev blot en militær besættelse; briterne holdt fast ved sit sprog; men kristendommen blev tidlig indført blandt dem, og de britiske klostre udmerkede sig allerede i 4de aarh. ved sin lærdom; fra et britisk kloster kom saaledes Pelagius (Vogts kirkeh. s. 27).

Da Rom i begyndelsen af det 5te aarh. kaldte sine legioner tilbage fra grænselandene, maatte briterne selv forsvare sit land mod de nordlige naboer; men hertil var de nu lidet dygtige. De søgte i 450 hjælp hos germanske stammer, som fik land i Britannien mod at forsvare landet mod pikter og skoter, og fra denne tid begyndte den angelsaksiske indvandring. Det endte med, at briterne blev fordrevet og kun holdt sig i det nordlige og vestlige. Briterne ved sydkysten flygtede over til sine stammefrænder i det vestlige Armorika, som herefter fik navnet *Bretagne*. Her bevarede de sine gamle sagn og sange, som siden gjennem deres normanniske naboer skulde blive kjendt over hele Europa.

Ann. 2. *Kong Artur* var en britisk fyrste i Wales, som i begyndelsen af det 6te aarh. kæmpede med angelsakserne og vandt seier over dem i flere slag. Han blev besunget af de britiske barder som den, der havde forsvaret fædrelandet og kristendommen mod de hedenske angelsakser. I den senere tids digtning blev han den ideale ridderkonge, og blandt hans *riddere*

ved det runde bord optoges ingen, uden han udmerkede sig ved høi byrd, tapperhed og andre ridderlige dyder.

*Den hellige Gral**) er i digtningen navnet for en i en hel ædelsten udhulet skaal, hvori Josef af Arimatia skulde have opsamlet Frelserens blod under korsfæstelsen. Denne skaal besad de vidunderligste egenskaber: den valgte selv sine tjenere blandt de bedste og ædleste riddere, og deres opgave var at hjælpe dem, som led nød uden skyld. Dens borg »Montsalvage« i Spanien, »som ingen kan finde, hvem ikke engle fører derhen«, skildres af digterne som et vidunder af pragt og herlighed.

Den romantiske digtning om Gral-sagnet blev særlig ført videre i Tyskland, og et hovedverk i den tyske litteratur fra middelalderen er Wolfram von Eschenbachs *Parzival* (fra omkr. 1200); indholdet af dette digt gjængives saaledes:

Parzival var af Gral-kongens slekt. Hans fader var falden i kamp, og hans moder opdrager ham i en ensom skov, fjernt fra al vaabenlarm, for at sikre ham mod en lignende skjæbne. Men den medfødte trang til ridderlig daad kan ikke trænges tilbage; den bryder frem, da han i skoven møder nogle riddere, som giver ham det raad at drage til kong Artur's hof. Forgjæves klæder moderen ham i narreklæder, for at udsætte ham for spot og og bringe ham til at vende tilbage. Hans bedrifter skaffer ham snart optagelse blandt ridderne ved det runde bord. Han drager ud for at søge kamp og eventyr, og paa sin vandring kommer han ogsaa til den hellige Grals borg; her er borgens konge, Parzivals slegtning, saaret af en forgiftet lanse; »han kan hverken ride eller gaa, hverken ligge eller staa«, og det er spaaet ham, at han ikke skal befries fra sine smerter ved døden, før der kommer en fremmed ridder, den rette arving til Grals trone, og spørger om grunden til hans lidelser. Men Parzival havde af en ærværdig olding faaet det raad ikke at spørge for meget; han fremsætter ikke spørgsmaalet og forspilder saaledes det høie gode, som var ham bestemt, og Grals konge bliver ikke befriet. Nu maa Parzival gennem haarde prøvelser og selvfornegtelser stræbe at naa saadan fuldkommenhed, at han paa grund af sin sjælsadel og sit rene sind kan fortjene at blive Grals konge. Han tilbringer først nogle aar i indre strid og kamp, men vender saa sit sind fra verden og verdslig forfængelighed og stræber med al sin kraft mod himlen. Dermed begynder for ham et høiere liv, som stilles i modsætning til den verdslige ridderaand og sanselige glæder. Af en vis eneboer faar han nu undervisning om Gud, om frelsen

*) Ordet opgives egentlig at være keltisk og betyde en skaal.

og om menneskets bestemmelse og naar tilsidst saadan aandelig renhed og fuldkommenhed, at han kan kaldes til at være konge paa Grals borg.

I et senere tysk digt *Lohengrin* er sagnet om svaneridderen, som ogsaa (med et andet navn) er optaget i den karolingiske sagnkreds, knyttet til Gralsagnet.

§ 17. *Den karolingiske sagnkreds.* Det ældste digt, man kjender om Karl den store og hans mænd, er sangen om Roland; den er bevaret i et haandskrift fra 12te aarh., men sangen selv er ældre: før slaget ved Hastings 1066, fortælles der i en gammel beretning, sang Taillefer for normannerne »om Karl den store og om Roland, om Olivier og heltene, som faldt ved Roncesvaux«. De mange andre franske digte om Karl og hans mænd er fra 12te og 13de aarh. Eftersom tiderne forandredes, har ogsaa Karls kongeskikkelse i denne digtning undergaaet forandring. »Medens *det* glemtes, hvori den yngre tid vil se Karls storhed, hans dristige plan at gjenføde det barbariske Europa gennem en latinsk-kristelig civilisation og hans ihærdige arbejde herfor, formaaede efterslegten at bevare mindet om hans imponerende skikkelse, hans store magt, talrige erobringer, hans kraftige regjering, hans strenge retfærdighed og oprigtige fromhed.« Men da kongemagten i Frankrig var svækket, bliver Karl ikke længer den enmægtige, som selv sætter alt i gang og leder alle bevægelser i sit uhyre rige; ved hans side staar mægtige vasaller, som han tildels maa boie sig for. Og i korstogstiden bliver »Karls kortvarige kamp i Spanien gjort til en hovedsag i hans lange krigerliv og til en seirrig kamp mod de vantro, hans krige mod langobarder i Italien og mod sakserne til erobringer af hedenske lande«, hvor de samme afguder dyrkedes, som korsfarerne troede at finde i Spanien og Syrien: Mahomed og Tervagant, Jupiter og Apollin. Og Karl bliver selv korsfarer til det hellige land og erobrer Jerusalem fra de vantro. (*G. Storm*, Sagnkredsene om Karl den store og Didrik af Bern, s. 6 og flg.)

Af norrøne oversættelser, som staar i forbindelse med den karolingiske sagnkreds, maa særlig merkes *Karla Magnús saga ok kappá hans*, sagaen om Karl den store og hans kjæmper. Den er oversat af en normand paa Haakon Haakonssøns tid, og

flere franske digte fra forskjellig tid er sammenstillet for at give et billede af den store konge. Der fortælles om Karls kampe i Spanien og mod sakserne, om korstog til Jerusalem og besøg i Konstantinopel, om Roland og Roncesvaux-kampen, om Oddgeir danske og om flere af Karls mænd.

Ann. 1. Om de skandinaviske vikingers bosættelse i Frankrig og om, hvorledes de franske normanner snart udmerkede sig blandt sine nye landsmænd ved kamplyst og religiøs iver og ved litterær virksomhed, se Schj. og Wall., s. 40—41. At normannerne blandt sine nye landsmænd kunde gjøre sig gjældende paa en maade, som man ikke ser noget tilsvarende til hos de sydgermanske folk, som tidligere var trængt ind i det romerske rige, det hænger sammen med en væsentlig forskjel mellem de tidligere folkevandringer og vikingtogene.

Sydgermannerne erobringstog var virkelige folkevandringer; det var hele stammer, som flyttede med kvinder og børn; men deres oprindelige samfundsforfatning var sprængt, og de overvældedes af de overvundnes civilisation, hvoraf de først tilegnede sig de mindre gode sider.

Nordboernes erobringstog maatte faa en anden karakter, fordi de, da veien tillands sydover var stængt ved Karl den stores rige, maatte foregaa tilsøs. Det blev krigerne, som drog paa vikingtog, medens folket forøvrigt sad hjemme i fred. Og vikingerne kom i berørelse med fremmed kultur og bragte hjem med sig meget nyt, som fremmede aandsudviklingen; mellem de første vikinger, som hjemsøgte de sydlige lande, og de vikinger, som bosatte sig i Normandi, ligger en hetydningsfuld udvikling, fortsat gennem flere menneskealdrer.

Da normannerne tog land af den franske konge og opgav sin religion og sit sprog, kunde de saaledes paa grund af sin tidligere udvikling bevare sin stammes friskhed og kraft, idet de gik over til den nye nationalitet, hvori jo ogsaa før et sterkt tilskud af germanske elementer var optaget, og netop derfor kunde de saa snart naa frem i første række blandt sine nye landsmænd. Om deres betydning for fransk sprog og digtning er før talt; men end større betydning fik deres nye samfund for den politiske udvikling i Europa. De gennemførte i sin nye stat vikingflaadens militære orden, som intet mellemlid kjendte mellem høvdingen og hans haandgangne mænd, og hvor en streng disciplin var forenet med den enkeltes fulde følelse af sin personlige selvstændighed. Af Vilhelm Erobreren blev den nye statsorden overført til England, hvor alle vasaller aflagde hyldningsed umiddelbart til kongen. Ligeoverfor en sterk kongemagt kom her saaledes til

at staa indbyrdes ligestillede vasaller, som alle var kongens umiddelbare undersaatte, og for hvem det var naturligt ligeoverfor overgreb fra kongemagtens side at søge forbund med kongens andre undersaatte, med borgerne i byerne. I England kom saaledes under de senere forfatningskampe det hele folk til at staa sammen, og kampen endte med folkefrihedens seier. I Frankrig og Tyskland stod kampen mellem kongemagt og mægtige kronvasaller, og den endte i Frankrig med seier for kongemagten, som fik støtte af byernes borgere, i Tyskland med det tyske riges opløsning. (Sars, I, Vikingperioden).

Ann. 2. Hos Sars, I, s. 192, anstilles en interessant sammenligning mellem de to nordiske nybyggerstater, som grundedes paa Harald Haarfares tid, *den islandske fristat* og *det normanniske jarledømme*: De har begge fuldendt en hel udvikling, men i ganske forskjellig retning. Paa Island naaede den germanske stammeforfatning sit fuldkomneste udtryk; det normanniske jarledømme gav det fuldkomneste udtryk for den udvikling, som knytter sig til høvdingens krigerfølge, der havde udviklet sig udenfor stammeforfatningens ramme. Normannerne opgav sin egen nationalitet og gik med merkelig smidighed op i fremmede nationer; de islandske høvdingeætter bevarede med ligesaa merkelig troskab minderne fra stammens fortid. Det normanniske jarledømme kom til at spille en glimrende rolle i verdenshistorien; den islandske fristat forte en ubemerket tilværelse. Men den samme statsdannende evne, som normannerne viste ved grundlæggelsen af sin stat, viste de islandske landnaamsmænd, som havde bosat sig hver for sig, uden indbyrdes sammenhold, spredt over en lang kyststrækning, da de dog paa forholdsvis kort tid bragte istand en statsforfatning, som holdt sig i flere aarhundreder og forenede en fast retslig orden med den størst mulige frihed for den enkelte. Og den personlige selvstændighedsaand og handlekraft, som bragte normannerne til at hige efter udmerkelse og bedrifter og stillede dem i første række blandt forkjæmperne for religionen, viste ogsaa islændingerne, ikke blot ved selve udflytningen, men ogsaa i det liv, som de formaede at udfolde paa sin ensomme og fattige ø. Baade i Normandi og paa Island fremtræder, ved siden af handlekraft og dygtighed, en levende sans for poesi og sagn, og paa begge steder blomstrede en rig litteratur frem. »Men normannerne havde brudt med sin nationale fortid; deres litterære virksomhed henvendtes paa fremmede stoffer og fik derved en retning mod det rent virtuosmæssige. De fransk-normanniske romaner blev modelæsning i middelalderen, oversattes og udbredtes i de fleste europæiske sprog; men de har nu

væsentlig kun en historisk interesse. Den islandske saga-litteratur derimod, som voksede for sig selv i al stilhed, og som i sin blomstringsperiode ikke blev kjendt udenfor den norske folkestamme, samler i vore dage en stedse talrigere kreds af læsere og beundrere.«

§ 18. **Den norrøne litteraturs afslutning.** Efter den norrøne litteraturs blomstring i det 13de aarh. gik det hurtigt tilbage med det litterære liv i Norge. Dette hænger sammen med de politiske forhold. Litteraturen havde haft sin støtte hos kongerne og de verdslige og de geistlige stormænd; men stormændenes betydning var svækket efter de langvarige borgerkrige, som endte med kongemagtens seier, og kongemagtens repræsentant blev efter Haakon den 5tes død 1319 et barn paa tre aar, som derhos samtidig blev taget til konge i Sverige og for det meste opholdt sig der. I den første halvdel af det 14de aarh. maa der dog endnu have været adskillig sans for læsning; der fremkom vistnok ikke længer nye verker, men man har fra denne tid mange afskrifter af sagaer og andre verker. Men ved aaret 1350, efter den store mandedød, synes ogsaa afskrivningen omtrent ganske at være stanset, vistnok som følge af sygdommens herjinger og den dermed følgende slappelse i alle forhold. Fra denne tid af blev den norrøne litteratur mere og mere glemt i Norge; det eneste, man endnu en tid bevarede kjendskabet til, var lovene; men ogsaa dem begyndte man i begyndelsen af det 16de aarh. af praktiske grunde at oversætte paa dansk. Først i slutningen af det 16de aarh. blev interessen for sagatiden og sagalitteraturen paany vakt i Norge.

Paa Island kan man ogsaa regne det selvstændige forfatter-skab omtrent ophørt i løbet af det 14de aarh.; men islændingerne vedblev at sysle med litteraturen, og ved siden af afskrivning af ældre verker begyndte de i det 15de aarh. at omsætte sagaer paa vers i de saakaldte *rímur*.

Ann. 1. Under den norrøne litteraturs tilbagegang mod slutningen af det 13de aarh. havde en ny digtning, nemlig *folkeviserne*, begyndt at udvikle sig; men de gamle folkeviser er ikke optegnet i sin oprindelige skikkelse; en del, som har holdt sig paa folkemunde, er i den nyere tid optegnet i bygdemaal:

Førgen Moe, Sange, folkeviser og stev, 1840, *Landstad*, Norske folkeviser, 1853, og *Sophus Bugge*: Gamle norske folkeviser, 1858.

Anm. 2. Fornyelsen af kjendskabet til sagatiden og sagalitteraturen i slutningen af 16de aarh. er en fjern eftervirkning af den kulturbevægelse, som begyndte i Italien i det 14de aarh., og som almindelig kjendes under navnet *humanisme*. Dette navn har denne bevægelse faaet, fordi den stillede de gamle klassikeres *humane*. d. e. menneskelige indsigt og visdom op som dannelsesgrundlag ved siden af og tildels i modsætning til kirkens lære; den ledede i Italien til ringeagt for kirkelæren og til renaissance eller gjenfødelse af kunst og videnskab, men nordenfor Alperne bandte den ved sin kritik af kirkens lære vei for reformationen.*)

Ikke alene hos italienerne, som hos de romerske historikere fandt sit eget lands historie, men ogsaa udenfor Italien fulgte der med humanismen historisk sans og interesse for de nationale minder. I Danmark viser saadan interesse sig allerede ved reformationstidens begyndelse i *Christiern Pederssons* udgave af Saxo Grammaticus (Paris, 1514) og senere, i det lærde tidsrum, i *Anders Sorensøn Vedels* oversættelse af Saxo (1575) og hans: *It Hundrede udvalde Danske Viser* (1591) samt i *Arild Huitfeldts* »Danmarckis Rigis Krönicke (1595—1604).

I Norge er den første humanist, man kjender, Geble Pedersson, som var valgt til katolsk biskop i Bergen, men blev den første evangeliske superintendent der. Han havde studeret i Holland og havde der lært at kjende den fra »Brødrene af det fælles liv«***) udgaaede humanisme. I Bergen tog han

*) Smlgn. Vogts kirkehistorie, s. 60—61.

**) »Brødrene af det fælles liv« er et broderskab, som var grundet i byen Deventer i Holland i det 14de aarh.. Brødrene forenede fromhed med lærdom og tog sig særlig af ungdommen ved læse-, skrive- og haandverksskoler og ved undervisning i latin, græsk og matematik og senere ogsaa i hebraisk. Broderskabet strakte sin virksomhed udenfor Holland, til Tyskland, Frankrig og Italien. og havde i 1460 henvend 160 »broderhuse«. Til dette broderskab hørte *Thomas a Kempis* (Vogt, s. 60). Gjennem Brødrene af det fælles liv kom humanismen til Tyskland og den fik her et nyt præg; den blev »blandt Thomas a Kempis's aandelige børn merket med et dybt sedeligt alvor, der hidtil var den saa omtrentlig ganske fremmed.« (Dr. A. Chr. Bang, kirkehistoriske smaaestykker, s. 205). Den bekjendte Erasmus fra Rotterdam fik sin første undervisning i brødrenes skole i Deventer.

sig med stor iver af latinskolen og hjalp mange unge mennesker til studier. Blandt dem var hans fostersøn Absalon Pedersson, som han først lod studere i Kjøbenhavn og Wittenberg og siden ansatte som lektor ved skolen i Bergen. »Bergen var Norges største eller rettere eneste større by; her fandtes en forholdsvis talrig geistlighed og en borgerbefolkning, som allerede begyndte at kjæmpe mod hanseaternes handelsaag; her forsøgte under lensherrernes og kongens beskyttelse den første uafhængighedskamp; og her begyndte den første litterære fornyelse. Denne repræsenteres fornemmelig af to mænd, lagmanden *Mattis Størsson* († 1569) og lektoren mag. *Absalon Pedersson* († 1575), og har baade hos disse og deres mindre bekendte samtidige et praktisk-patriotisk formaal. Mattis Størsson oversatte første gang den norske krønike (*Snorres Heimskringla*) og skildrede heri »de fremfarne konger, herrer og fyrster, som have vældigen styret og regjeret Norriges rige« til et speil for sin samtid, og han skrev til brug for lensherren i Bergen ca. 1555 »en kort beretning om kjøbmændene ved bryggen«, en række af klagemaal over disses overgreb. — Mag. Absalon har noget senere benyttet lagmandens oversættelse og de originale sagaverker og annaler til en veltalende skildring af det gamle og nye Norge: han skildrer med sterke farver det gamle Norges herlighed og styrke, dets konger, dets adel og monumenter, ligesaa meget for at opmuntre sine landsmænd til at ligne deres gjæve fædre som for at »svare de næsvise kompaner, som komme hid i riget og laste Norge« (G. Storm: Samlede skrifter af Peder Claussøn Friis, p. LII). (Under navnet »Bergens kapittelbog« har man bevaret Absalon Pederssons dagbog i aarene 1560—72, som giver oplysning om hvad merkeligt der hændte hver dag i Bergen i disse aar).

Hvad der var begyndt i Bergen, blev fortsat af *Peder Claussøn Friis*, som i 1566, 21 aar gammel, blev sogneprest i Undal og provst i Listerlen. Hans vigtigste verker er en Norges beskrivelse og oversættelsen af kongesagaerne; begge verker blev udgivet efter hans død (1614) af den danske professor Ole Worm, Norges beskrivelse i 1632 og oversættelsen af kongesagaerne i 1633. Denne oversættelse vandt megen udbredelse i Norge; den blev udgivet paa ny i 1757 og har vistnok ved det kjendskab, den gav til Norges ældre historie, virket ikke lidet til at vække og styrke norsk nationalfølelse. Jacob Aall siger i fortalen til sin oversættelse, at mod den sidste slutning af forrige aarh. og begyndelsen af dette var Claussøns oversættelse af Snorre i de anseeligste bønders hænder og udgjorde deres mest yndede læsning.

Ved slutningen af det 16de aarh. var der ogsaa paa Østlandet i Oslo samlet en kreds af humanister, som havde studeret i Danmark og Tyskland, og som bevarede forbindelsen med udlandets lærde og lod sine latinske digte trykke i Rostock. De interesserede sig ogsaa for fædrelandets historie og fortidsminder; men deres forfattervirksomhed paa det latinske sprog kunde ikke faa den betydning for fædrelandet som særlig Peder Claussons verker.

SKOLEEFTERRETNINGER

FOR

1895—1896.

I. Lærerpersonalet.

Fra skoleaarets begyndelse fratraadte pastor M. Bjonness Jacobsen, lærer ved skolen fra august 1886, nu udnævnt til personel kapellan hos sognepresten til Østre Toten; fremdeles kaptein L. Lunde og seminarist H. C. Schulz, lærere ved skolen fra august 1890, den sidste ansat som lærer ved Kristiania folkeskoler. Fra 1ste januar 1896 fratraadte dr. Andreas Aubert, lærer ved skolen siden august 1877, og cand. mag. H. W. D. Smith, lærer her siden august 1893, nu ansat som klasselærer ved Stavanger høiere almenskole.

Som nye blev ansat:

Cand. theol. Andreas Brandrud, f. $26/3$ 1868, klassisk ex. art. 1886 laud. (22: 12), ex. philos. 1888 laud. (8: 6), teol. embedsexamen 1892 laud., praktisk do. 1893 laud., var 1893—94 vikarierende lærer ved Christies skole; 1895—96 studieophold i Tyskland (se nedenfor s. 38); havde i den største del af skoleaaret 1894—95 vikarieret her ved skolen (se aarsberetningen for 1894—95 s. 5).

Cand. mag. Eilert Paulsen f. $28/4$ 1863, klassisk ex. art. 1883 laud ill. (36: 12), ex. philos. 1884 laud. (12: 6), sproglig-historisk lærerexamen 1891 laud ill. (gr. I 2.8, gr. II 2.6); har gennemgaaet to offentlige sløidlærerkurser; siden 1888 lærer ved den nye middelskole for piger og siden 1893 ved Otto Anderssens skole.

Dr. philos. Anton Henrik Ræder, f. $25/11$ 1855, dimitteret af Aars og Voss's skole til ex. art. 1874, laud. (15: 11), ex. philos. 1875 laud. prae cet. (8: 8), sproglig-historisk lærerexamen 1880 laud. (gr. I 2.0, gr. III 1.5), opholdt sig i 1882—83 med offentligt stipendium i videnskabeligt ojemed i udlandet (Tyskland, Italien, Grækenland), fik i 1883 kronprinsens guldmedalje for en historisk afhandling, var fra 1878—1884 lærer

ved Aars og Voss's skole, fra 1884 til 1895 bestyrer af Oslo latin- og realskole, tog i 1893 den filosofiske doktorgrad og blev s. a. medlem af Kristiania videnskabselskab, i 1894 ogsaa af dets bestyrelse, er siden sommeren 1895 stipendiat ved universitetet (af »Benneches fond«) og fra samme tid igjen lærer ved Aars og Voss's skole; fra januar 1895 medlem af Kristiania skolestyre.

Seminarist Hans Staver, f. ²⁵/₁₂ 1871, den hoiere lærer-
prøve ved Asker skolelærerseminarium 1895.

De faste lærere er altsaa ved skoleaarets slutning følgende:

Bestyrerne:

1. Aars, J., cand. mag., f. 1837, } skolens bestyrere fra dens
2. Voss, P., cand. mag., f. 1837, } oprettelse 1863.
3. Hofgaard, S. W., cand. mag., f. 1843, lærer ved skolen
fra 1864, bestyrer fra 1880.

Inspektør:

4. Johannesen, Ole, cand. philos., f. 1846, lærer ved skolen
fra januar 1875, inspektør fra 1881.

De øvrige lærere:

5. Wang, Halfdan, kaptein, f. 1839, fra august 1865.
6. Schjøth, H., cand. mag., overlærer, f. 1844, fra august
1867.
7. Thorsen, E., seminarist, f. 1845, fra august 1873.
8. Spjeldnæs, N., seminarist, f. 1841, fra august 1878.
9. Clausen, Peter, turnlærer, f. 1836, fra august 1883.
10. Heyerdahl, Eivind, cand. mag., f. 1861, fra august 1886.
11. Arnesen, Haakon, prest, f. 1863, fra august 1888.
12. Birkeland, Kristian, cand. real., universitetsstipendiat,
f. 1867, fra august 1889.
13. Buch, N., cand. mag., f. 1860, } fra august
14. Holck, K. K., cand. mag., f. 1863, } 1890.
15. Waage, L., cand. mag., f. 1868, fra august 1891.
16. Aars, Kr. Birch-Reichenwald, cand.
theol., f. 1868, } fra august
17. Alexander, A., cand. real., f. 1870, } 1892.
18. Andresen, M., cand. real., f. 1869, }

19. Engström, V., stud. real., f. 1865,	}	fra august 1892.
20. Knap, C., cand. mag., f. 1867,		
21. Skatvedt, O. J., seminarist, f. 1869,		
22. Svensen, S. A., cand. theol., f. 1863,		
23. Var, H. A., cand. mag., f. 1867,	}	fra august 1893.
24. Bretteville Jensen, S., cand. theol., f. 1869,		
25. Gleditsch, Th. J., cand. mag., f. 1868,		
26. Haffner, E., cand. real., f. 1869,		
27. Weisse, F., cand. mag., f. 1866.	}	fra august 1895.*)
28. Halvorsen, Carl, premierloitant, f. 1866, fra august 1894.		
29. Brandrud, A., cand. theol., f. 1868,		
30. Paulsen, E., cand. mag., f. 1863,		
31. Ræder, A., dr. philos., f. 1855,	}	1895.*)
32. Staver, H., f. 1871.		

Lærerinder:

33. Frøken Agnes Holstad, f. 1842, fra august 1875.
34. » Sigrd Aars, f. 1870, fra april 1892.

Desuden følgende midlertidig ansatte lærere:

Lærere:

35. Alfsen, M., cand. real. **), } se aarsberetningen for
36. Gran, H. H., cand. real., } 1894—95, s. 5.
37. Sandberg, E., cand. theol.,
38. Weider, B. O., cand. theol. **),
Og fra længere ude i skoleaaret (se nedenfor s. 38—39):
39. Ihlen, Chr., cand. theol., universitetsstipendiat,
40. Nilsen, Einar Johs, cand. theol.,
41. Aretander, N. overlærer. **),
42. Hartmann, Johan, cand. mag. **),
43. Midsem, A., cand. mag. **),
44. Eitrem, H., cand. mag. **).

Lærerinder:

45. Fru R. Blehr. **),
46. Frøken K. Nicolaisen.

*) Dr. Ræder ogsaa tidligere, 1878—1884.

**) Vedbliver ved skolen ogsaa i næste skoleaar.

Vikariater og midlertidige ansættelser i skoleaarets

løb. Fra skoleaarets begyndelse til 8de oktober var skolebestyrer Voss i udlandet; hans undervisning blev besørget af cand. mag. Midsem.

Kandidat Knap opholdt sig til slutningen af oktober med offentligt stipendium i England; hans vikarer var overlærer Arctander (i latin) og cand. mag. Nielsen (i fransk og engelsk).

Kandidat Brandrud har i hele skoleaaret med offentligt stipendium i videnskabeligt øiemed opholdt sig i udlandet; indtil 1ste oktober vikarierede i hans sted hr. pastor Jak. Jakobsen, efter den tid har hans timer været fordelt mellem Bretteville Jensen (religion i 5 M. b.), cand. theol. universitetsstipendiat Ihlen (historie i 5 M. b, 2 M. b og 1 M. a) og Weider (religion i 2 M. b).

Kandidat Kr. Aars har med offentligt stipendium i videnskabeligt øiemed opholdt sig i udlandet siden begyndelsen af oktober 1805; hans undervisningstimer er fordelt mellem dr. Ræder (historie i gymnasiet), cand. theol. Ihlen (historie i 2 M. a og religion), cand. mag. Midsem (norsk i 1 R. G. a) og cand. mag. Hartmann (norsk og tysk i 2 M. a).

Stipendiat Birkeland har i studieøiemed haft tjenstledighed fra skolen siden 1ste december; hans undervisning er besørget af Andresen, hvis timer i 3 M. a i den tid har været overdraget til Weider.

Skolebestyrer J. Aars har i maanederne januar—mai været fraværende paa en reise i Italien og Grækenland; hans undervisning har været overtaget af overlærer Arctander (græsk fra 1ste december til skoleaarets slutning) og cand. mag. Midsem (tysk).

Fra 1ste januar maatte pastor Arnesen af hensyn til sin prestelige virksomhed frasige sig de fleste af sine timer ved skolen; de blev fordelt mellem de herrer Holck, (historie i 4 M. b), Ihlen (religion i 2 R. G. b), cand. theol. E. Nilssen (historie i 3 M. a), Svensen (religion i 6 M. b) og Weider (religion i 4 M. b og 3 M. a).

Fra samme tid forlod, som nævnt ovenfor s. 35, de herrer Aubert og Smith skolen; Auberts timer i 1 L. G. og 1 R. G.

b og i 6 M. b samt Smiths timer i tysk i 5 M. b og i norsk og tysk i 3 M. a blev overdraget til cand. mag. Midsem, Auberts timer i 4 M. a og Smiths i norsk i 5 M. b til cand. theol. Nilssen, Smiths timer i 5 M. a til overlærer Arctander og i 2 M. a til cand. mag. Hartmann.

Nogle extratimer i fransk i 3 R. G. og engelsk i 6 M. c har siden januar maaned været overdraget cand. mag. Eitrem.

Kortere vikariater i sygdomstilfælde og ved andre forfald (saaledes for to læreres vedkommende paa grund af militærtjeneste) har været besørget af cand. real. Ekenæs, student og seminarist Sørensen, seminarist Heum, stud. philol. Hertzberg, premierlojtnanterne Brun og H. Halvorsen, cand. theol. A. Russ, cand. theol. Bjerke, cand. theol. E. Nilssen (se ovenfor), fru R. Bretteville Jensen, frøken Thora Andresen.

Skolens **kasserer** og bestyrelsens **sekretær** er siden 1873 E. Thorsen (side 36, nr. 7), skolens **læge** siden 1893 doktor A. Magelssen, og dens **vagtmester** siden 1865 H. Andresen.

II. Disciplene.

A. Disciplenes antal i september og april maaned.

		September 1895.	April 1896.
Smaaskolen:	kl. 1 (a. b.)	39	40
	» 2 (a. b.)	35	33
	» 3 (a. b.)	34	37
Middelskolen:	kl. 1 (a. b.)	41	39
	» 2 (a. b.)	54	53
	» 3 (a. b.)	59	53
	» 4 (a. b.)	55	59
	» 5 (a. b.)	58	55
	» 6 (a. b. c.)	70	64

Latingymnasiet: kl. 1	11		11
» 2	14		14
» 3	18		18
Realgymnasiet: kl. 1 (a. b. *)	45		45
» 2 (a. b.)	47		47
» 3 (a. b. **)	32		34
	611		602

B. Disciplenes **gjennemsnittsalder** i de forskjellige klasser ved begyndelsen af skoleaaret:

Smaaskolen: kl. 1 (normalalder 6 aar)	$6\frac{8}{12}$
» 2 (— 7 »)	$7\frac{7}{12}$
» 3 (— 8 »)	$8\frac{7}{12}$
Middelskolen: » 1 (— 9 »)	$9\frac{8}{12}$
» 2 (— 10 »)	$10\frac{8}{12}$
» 3 (— 11 »)	$11\frac{9}{12}$
» 4 (— 12 »)	$12\frac{9}{12}$
» 5 (— 13 »)	$13\frac{8}{12}$
» 6 (— 14 »)	$14\frac{11}{12}$
Latingymnasiet: kl. 1 (— 15 »)	$15\frac{7}{12}$
» 2 (— 16 »)	$16\frac{7}{12}$
» 3 (— 17 »)	$17\frac{5}{12}$
Realgymnasiet: kl. 1 (— 15 »)	$16\frac{1}{12}$
» 2 (— 16 »)	$16\frac{9}{12}$
» 3 (— 17 »)	$18\frac{8}{12}$

C. Disciplenes fordeling efter **hjemstavn**:

Fra Kristiania	488
» andre byer	35
» landdistrikterne	88

Tilsammen 611.

*) 1 R. G. b. (i april 18 elever) har i fellesfagene været sammen med 1 L. G.

**) 3 R. G. b. (i april 10 elever) har i norsk, fransk og historie været sammen med 3 L. G.

III. Fag- og timefordelingen.

Omstaaende tabeller viser, hvorledes fagene i de forskjellige klasser har været fordelt mellem lærerne. De ved lærernes navne tilføiede tal betegner fagets ugentlige timetal i klassen; herved er dog at merke, at skole-timerne« er kortere end virkelige timer: fra 1889—90 er den længste daglige skoletid $5\frac{1}{3}$ time; 1ste læsetime udgjør 50 minutter og de øvrige hver $\frac{3}{4}$ time, og i det hele anvendes $\frac{3}{4}$ time til friminuter mellem timerne.

Hvor nogen lærer i aarets løb (for kortere eller længere tid) er afløst af en anden, opføres den hvem vedkommende fag og klasse var tillagt fra skoleaarets begyndelse; om forandringerne er givet besked ovenfor s. 38—39.

A. Latin- og (d. e. gymnasierne og

	Religion.	Norsk.	Tysk.	Latin eller engelsk.	Græsk eller tegning ¹⁾ .	Fransk eller skrivning ²⁾ .
3 R. G. a.	Arnesen 2	Hofgaard 4		Holek 5	Haffner 1 Spjeldnæs 1	Waage 2
3 R. G. b.	Svensen 2	Hofgaard +		Holek 5	Haffner 1 Spjeldnæs 1	Waage 2 ⁴⁾
3 L. G.	Arnesen 2			Var 9	Weisse 8	
2 R. G. a.	K. Aars 1	Sandberg 4	Voss 1	Knap 6	Haffner 1 Spjeldnæs 1	Var 2
2 R. G. b.	Arnesen 1	Sandberg 4	J. Aars 1	Waage 6	Haffner 1 Spjeldnæs 1	Knap 2
2 L. G.	K. Aars 1	Hofgaard 4		Knap 10	Weisse 8	Waage 2
1 R. G. a.	B. Jensen 1	K. Aars 3	Voss 1	Knap 5	Spjeldnæs 2	Knap 4
1 R. G. b.	K. Aars 1	Aubert 3	Aubert 1	Gleditsch 5	Spjeldnæs 2	Waage 4
1 L. G.				Weisse 10	J. Aars 7	
6 M. a.	B. Jensen 2	B. Jensen 3	Hofgaard 5	Waage E. 5	Spjeldnæs 1	Waage 4
6 M. b.	Arnesen 2	Aubert 3	Heyerdahl +	Var L. 7		Knap 4
6 M. c.	Arnesen 2	B. Jensen 3	Voss 5	Weisse E. 5	Spjeldnæs 1	Gleditsch
5 M. a.	K. Aars 2	B. Jensen 3	Heyerdahl 4 ³⁾	Smith L. 7 Waage E. 5	— Spjeldnæs 1	
5 M. b.	Brandrud 2	Smith 3	Smith 6	Gleditsch E. 5	Spjeldnæs 1	
4 M. a.	B. Jensen 2	Aubert 4	Voss 5	Var L. 7 Holek E. 5	— Spjeldnæs 2	Thorsen
4 M. b.	Arnesen 2	Heyerdahl +	Heyerdahl 5	Var E. 5	Spjeldnæs 2	Thorsen

¹⁾ Næmlig i latinalgymnasiet græsk, ellers tegning.

²⁾ Næmlig i 4 M. skrivning, ellers fransk.

³⁾ Desuden 1 t. særskilt for eleverne af engelskkinjen.

⁴⁾ I 2det halvaar har klasserne været skilt og 3 R. G. b. haft cand. ma. Eitrem til lærer (s. 39).

afdelingen.

e—6te middelklasse).

Historie.	Geografi.	Naturfag.	Matematik og regning.	Gymnastik.	Sang.	Sløjd.	
Hjøth 3	Haffner 1	Andresen 5 Gran 1	Johannesen 6	Halvorsen 3	Buch 1		
Hjøth 3	Haffner 1	Andresen 5 Gran 1	Haffner 6				
			Haffner 3				
Læder 3	Haffner 1	Andresen 5	Johannesen 6	Halvorsen 3	Buch 1		
Holck 3	Haffner 1	Birkeland 5	Alexander 6				
Læder 3			Alexander 3				
Aars 3	Holck 2	Andresen 5	Johannesen 5	Halvorsen 3			
Aars 3	Gleditsch 2	Gran 5	Haffner 5				
			Alfsen 2				
Holck 3	Holck 2	Engstrøm 2	Alexander 6	Halvorsen (2 + 1 ¹)			
Johansen 3	Gleditsch 2	Engstrøm 2	Haffner 6				
Gleditsch 3	Gleditsch 2	Gran 2	Alexander 6				
Holck 3	Holck 2	Andresen 3	Alexander 6	Halvorsen (2 + 1 ¹)	Buch 1	Skatvedt og Staver 2	
Andrud 3	Gleditsch 2	Andresen 3	Alexander 6				Skatvedt og Staver 1 ²)
Jensen 2	Holck 2	Engstrøm 2	Alfsen 5	Halvorsen (2 + 1 ²)	Buch 1	Paulsen 2	
Johansen 2	Haffner 2	Engstrøm 2	Johannesen 5	Halvorsen (2 + 1 ²)		Paulsen 2	

-) D. e. 1 time fælles for 6 M. og 5 M., 2 timer for hver af dem særskilt.
) Sammen med 3 M., saaledes: 2 t. 4 M. a og 3 M. a, 2 t. 4 M. b og 3 M. b,
 1 t. alle fire klasser sammen.
) I dette skoleaar har 5 M. b haft en time sløjd mindre og en time tysk
 mere end normalt.

B. Fælles

(d. e. 1ste—3dje midde

	Religion.	Norsk.	Tysk.	Historie.	Geografi.	Natur- historie
3 M. a.	Arnesen 3	Heyerdahl 5	Heyerdahl 6	Arnesen 3	Gleditsch 2	Engström 2
3 M. b.	Svensen 3	Smith 5	Smith 6	Gleditsch 3	Svensen 2	Engström 2
2 M. a.	Spjeldnæs 3	K. Aars 5	K. Aars 6	K. Aars 2	Smith 2	Engström 2
2 M. b.	Brandrud 3	Svensen 5	Svensen 6	Brandrud 2	Spjeldnæs 2	Engström 2
1 M. a.	B. Jensen 3	B. Jensen 8		Brandrud 3	Spjeldnæs 2	Engström 1
1 M. b.	Svensen 3	Svensen 8		Frk. Nicolaisen 3	Svensen 2	Engström 1
3 S. a.	Fru Blehr 3	Blehr 9		Blehr 4	Blehr 2	
3 S. b.	Skatvedt 3	Skatvedt 9		Skatvedt 4	Skatvedt 3	
2 S. a.	Frk. Nico- laisen 3	Nicolaisen 10			Nicolaisen 3	
2 S. b.	Frk. S. Aars 3	S. Aars 10			S. Aars 3	
1 S. a.	Frk. Holstad 3	Holstad 9				
1 S. b.	Staver 3	Staver 9				

delingen.

asse og smaaskolen).

Regning.	Skrivning.	Tegning.	Gymnastik.	Sang.	Sloid.
Andresen 5	Wang 2	Spjeldnæs 2	Halvorsen 3 ¹⁾	Buch 1	Skatvedt og Staver 2
Veider 5	Wang 2	Spjeldnæs 2	Halvorsen 3 ¹⁾	Buch 1	Skatvedt og Staver 2
Engstrøm 3	Wang 2	Spjeldnæs 2	} Halvorsen 3	Buch 1	Skatvedt 2
Veider 3	Wang 2	Spjeldnæs 2		Buch 1	Skatvedt 2
Veider 4	S. Aars 4		} Clausen 3	Buch 1	Paulsen 3
Veider 4	Wang 4				Paulsen 3
Blehr 4	Blehr 3				
Skatvedt 4	Wang 3				
Nicolaisen 5	Nicolaisen 3				
S. Aars 5	Wang 3				
Holstad 6	Holstad 6				
Staver 6	Staver 6				

¹⁾ Se side 43, note 2.

IV. Undervisningen.

Skoleaaret begyndte efter ferierne den 23de august (for 1ste smaaklasse 2den september) og sluttede med aarsfesten efter examen den 6te juli (smaaskolen den 30te juni). Her meddeles en oversigt over hvad der er gennemgaaet i de forskjellige fag.

I. Smaaskolen.*)

Man har fulgt følgende i 1894—95 udarbejdede **undervisningsplan for smaaskolen**.*):

Religion.

1ste smaaklasse. 3 timer.

Undervisningen knyttes til de forestillinger barnet bringer med sig fra hjemmet om Gud som vor faderlige ven og beskytter, alle tings skaber og opholder, der kun vil det gode og ikke taaler nogen synd.

Af bibelhistorien fortælles paa en barnlig maade de vigtigste begivenheder af det gamle og det nye testamente. Man gaar frem efter tidsfølgen, men uden at lægge an paa historisk sammenhæng; hver enkelt fortælling meddeles for det værd den har i sig selv.

Af det gamle testamente fortælles omtrent i samme udstrækning som i Vogts lille bibelhistorie fra skabelsen til Mose fødsel. Af det nye testamente Maria bebudelse og Jesu fødsel, de vise fra østen, Jesus som barn i templet, Jesu daab, Jesu undergjerninger, Jesus lærer sine disciple at bede, velsigner de smaa børn, Jesu indtog i Jerusalem, hovedtrækkene i Jesu lidelseshistorie, opstandelse og aabenbarelsen for disciplene, Jesu himmelfart. Disse

*) Det ugentlige timetal er for smaaskolens 2 første klasser 24, for 3dje klasse 26; men med de forkortede skoletimer (se side 41) er i 1ste smaaklasse, som har $\frac{1}{2}$ time fri midt paa dagen, de 4 skoletimer med tradrag af friminutterne lig $2\frac{3}{4}$, i 2den og 3dje klasse lig 3 virkelige timer; 3dje klasse har 2 dage 5 skoletimer lig $3\frac{3}{4}$ time. Midt i hver time anvendes en liden stund til gymnastiske øvelser eller sang.

nytestamentlige fortællinger slutter sig for størstedelen til de store høitider jul og paaske.

Til fortællingen knytter sig samtale, som dog ikke har til hensigt at være forberedende katekisme-undervisning. Børnene fortæller igjen.

Der læres og synges nogle salmevers og andre religiøse smaasange. Salmeversene kan vælges blandt følgende hos Landstad: nr. 8 — 130 — 138^{1-2,10} — 330² — 351¹ — 580.

2den smaaklasse. 3 timer.

Fortælling, samtale og gjenfortælling som i 1ste kl.

Af det gamle testamente: Mose fødsel og kaldelse, udgangen af Ægypten, vandrigen i ørkenen, Josva, dommerne, Ruth, Eli og Samuel, Saul, Davids historie, Salomo og rigets deling.

De nytestamentlige fortællinger i sammenhæng til og med pinse-evangeliet, dog fremdeles med forbigaaelse af følgende: Jesu fristelse og Jesus begynder sin gjerning, Jesus vælger sine apostler, hans samtaler med Nikodemus og den samaritanske kvinde, samt Jesu fiender. Af lignelserne medtages: Den barmhjertige samaritan, den rige bonde, den ubarmhjertige medtjener, den forlorne søn, den rige mand og Lazarus.

Salmer til udvalg: 18¹ — 23⁴ — 26¹ — 47 — 91 — 131^{1,3} — 150 — 332⁶ — 351 — 436¹⁻⁵ — 605² — 611.

3dje smaaklasse. 3 timer.

Bibelhistorie: Det gamle testamente efter Vogts lille bibelhistorie. Børnene faar nu lekser hjemme, men altid først efter gennemgaaelse paa skolen. Ved karttegning paa vægtavlen indføres børnene i det nødvendige af den bibelske geografi, ligesom der nu stilles større fordringer til den historiske sammenhæng. Før de store høitider fortælles atter, efter evangelierne, om de begivenheder som de knytter sig til, og synges tilsvarende salmevers.

Katekisme: Undervisningen er udelukkende mundtlig, og kun katekisme-teksterne, ikke Luthers forklaring, medtages. Særlig vegt lægges paa gennemgaaelsen af budene, og undervisningen maa anlægges saaledes, at den faar betydning for barnets eget daglige liv. Troens artikler gennemgaaes efter det historiske indhold uden dogmatisk begrebsudvikling. Bønnen.

Salmer til udvalg: 19¹⁻² — 22 — 65 — 64 — 126
— 136 — 175 — 333¹⁻³ — 344 — 345¹ — 414 — 451¹⁻⁴.
Salmeversene kan nu gives som lekse efter gennemgaaelse paa skolen.

Norsk.

Iste smaaklasse. 11 timer.

Ved samtale med børnene om kjendte gjenstande, ved forevisning af billeder, ved lette og anslaaende fortællinger og eventyr søger man at klargjøre deres begreber og udvide deres forestillingskreds. Børnene holdes til at fortælle igjen og udtrykke sine tanker i et ordentligt sprog.

Ved læseundervisningen anvendes lyd- og skrive-læsemetoden, og planen i Holst og Rogstads ABC følges. Børnene anskaffer først bogen naar lydene og en del lydforbindelser er indøvet. Hertil vil vel medgaa de første to—tre maaneder.*) Der kræves ren og lydrigtig udtale, hvorfor man fra først af saa meget som muligt kun indøver de lydforbindelser hvor lydene og deres betegnelse falder sammen, og selv hvor dette ikke er tilfældet, udtales ordene lydrigtig uden hensyn til bogstaveringen. Saalænge børnene ikke har bog, anvendes særskilte tegn for de lyd som i skrift udtrykkes ved to bogstaver, nemlig *η* for sidste lyd i sang, *λ* for første lyd i kjær, *ϕ* for første lyd i skib. Ved overgangen til bog forklares disse lyds betegnelse i skrift og paa tryk.

Til læsestykkerne***) knytter sig samtale, og indholdet gjengives af børnene. Nogle lette vers læres udenad, helst med melodi til.

Skriftlige øvelser. Naar børnene har lært de enkelte lydbetegnelser og faat nogen øvelse i at forbinde dem, begynder de (lidt efter at ABC'en er taget i brug) med afskrift af lette sætninger. Disse maa først gennemgaaes og opskrives paa vægtavlen med stavelsedeling. Naar børnene har faat nogen øvelse, kan den gennemgaaede og opskrevne sætning dikteres (herunder maa vægtavlen vendes). Børnene skriver fra først af paa tavle, senere i bog

*) I 1895 begyndte man med ABC'en i den første del af november.

**) Mod slutningen af mars 1896 begyndte man med Holsts »Lette læsestykker for barn«.

(med pen). I den senere del af skoleaaret kan der ogsaa bruges afskrift direkte efter bog, dog kun paa skolen, ikke hjemme.

2den smaaklasse. 10 timer.

Læsning af det for klassen bestemte afsnit af læsebogen.*) Hvert stykke maa først være læst og gennemgaaet paa skolen, før det gives som hjemmelektse. Der lægges fremdeles vægt paa hoi, tydelig og lydrigtig udtale, paa samme tid som der stilles større fordringer til forstandig læsning. Skilleteggenes betydning for læsningen paavises. Til læsningen knytter sig samtale, uden at dog alle stykker bør gøres til gjenstand for lige indgaaende behandling. Gjenfortælling. Nogle digte læres udenad, dels paa skolen, dels hjemme, og synges.

Skriftlige arbejder. Der fortsættes med afskrift og diktat som i 1ste kl., idet sætningerne udvides, og der indføres flere ord som ikke skrives efter udtalen. Dette bør ikke ske vilkaarlig, men saaledes at ord af beslegtet skrivemaade sammenstilles og indøves, saa længe til der er naad nogenlunde sikkerhed. Afskrifterne og diktaterne fremkommer ved samarbejde mellem læreren og børnene, og opskrives paa vægtavlen med stavelsesdeling. Stoffet kan dels hentes fra læsebogen, dels skaffes tilveie ved samtale om kjendte gjenstande. Ved siden af disse øvelser paa skolen kan der, naar det maatte findes nødvendigt, gives hjemme-afskrift efter bog (et par trykte linjer en gang om ugen). Baade ved arbejderne paa skolen og ved afskrift hjemme lægges stor vægt paa orden i udførelsen.

3dje smaaklasse. 9 timer.

Det for klassen bestemte afsnit af læsebogen.***) Der stilles nu større fordringer til forstandig læsning. Samtale og gjenfortælling. Digte udenad.

De grammatiske grundbegreber gennemgaaes i 2det halvaar. Man begynder med den nøgne sætning, som efterhaanden udvides og deles i subjekt og prædikat i videre betydning.

*) I 1895—96 læst de sidste sider af Holsts læsestykker og derefter Erichsen og Paulsens læsebog, 2den del, 1ste afdeling.

**) Erichsen og Paulsen, 2den del, 2den afdeling.

Dernæst ordklasserne: substantiv med artikel, adjektiv og talord; verbum med infinitivmerke; adverbier: pronomener, konjunktioner og interjektioner. Lærerens forklaring bør holde sig saa nær som muligt til fremstillingen i den norske grammatik som senere skal benyttes. Af böining medtages kun substantivernes tal og verbernes hovedtider. Eksempler til øvelse paa vægtavlen og skriftlig analyse af lette sætninger (fremdeles som samarbeide).

Skriftlige arbeider. Flere uregelmæssig skrevne ord medtages, og rækker af saadanne læres tildels udenad. Af retskrivningsregler nævnes kun de almindeligste, som brugen af *æ* ved omlyd o. l. Særlig behandles ogsaa den forskjellige betegnelse ved den lange og korte *aa*-lyd, stum *h* og *d*, samt de forskjellige betegnelser af lydene *j*, *h*, *g*. Dette indøves gennem diktater som er udarbejdet særlig til dette brug, paa samme tid som man ogsaa søger at faa mest mulig anvendelse for det lærte i de sammenhængende arbeider.

Til saadanne benyttes dels stykker af læsebogen, idet hovedindholdet udfindes, vers omskrives til prosa o. l., hvorunder børnene selv saa meget som muligt former sætningerne og forbinder dem til et hele, — dels tilveiebringes stoffet ved samtale om kjendte gjenstande, dyr, billeder, begivenheder i historien (særlig ved indøvelsen af de store bogstaver i egnavne), geografiske skildringer o. l. Børnene skriver nu i regelen uden stavelsedeling, og de øves i selv at bedømme, hvor de skal sætte punktum og komma. Naar et stykke først er skrevet paa skolen, kan ogsaa børnene skrive det hjemme i en særskilt bog efter hukommelsen. Naar de har faat nogen øvelse, kan de skrive hjemme blot efter den mundtlige gennemgaaelse paa skolen.

Man stiller lige fra først af strenge fordringer til børnenes orden; ethvert slurvet arbeide skrives om, til det er ordentligt.

Historie.

Det væsentligste af Norges historie til Harald Haardraades død meddeles omtrent i samme udstrækning som i Siegwart Petersens »Fortællinger af fædrelandets historie». Undervisningen er helt igjennem mundtlig. Børnene vænnes til at gjenfortælle i sammenhæng og i et ordentligt sprog. Herved opøves

deres færdighed i at udtrykke sig, og deres sprogforraad forøges gennem tilegnelsen af et værdifuldt og for den barnlige alder særlig tiltalende historisk stof. Der lægges ved denne undervisning ikke saa megen vægt paa sammenhængende historisk kundskab eller oversigt. Imidlertid falder det af sig selv, at man nogenlunde følger den kronologiske orden som stoffet selv frembyder. Fortællingerne vil da naturlig gruppere sig om de fremtrædende historiske personligheder. Ved siden af det rent historiske bør man paa en anskuelig maade søge at give børnene et lidet indblik i vore forfædres samfundsforhold og levevis.

2den smaaklasse.

I anden halvdel af skoleaaret anvendes en del af norsk-timerne til at fortælle og gjenfortælle enkelte lette fortællinger af sagnhistorien:

Tor og hans færd til jotunheimen, Balders død, Lokes straf; Sigurd Favnesbane, Ragnar Lodbrok og hans sønner, Rolv Krake, Fridtjov og Ingeborg, Halv og hans mænd; (vikingtogene).

3dje smaaklasse. 4 timer.

Fortællinger om Halvdan Svarte, Harald Haarfagre, Islands opdagelse og bebyggelse, Haralds sønner, Hauk Haabrok, Erik Blodøks, Haakon Adelstensfostre tages til konge, paabyder kristendommen, Erikssonernes færd til Norge, slagene paa Karmø, Fredø og Stord, Harald Graafeld, Haakon jarl, Jomsvikingerne færd til Norge, Olav Trygvessons fødsel og ungdom, Olav kommer til Norge, Harald Grenskes død, Olav Trygvesson kristner det sydlige og vestlige Norge, Trøndelagen og Haalogaland, Olav og Sigrid Storraade, Olavs Vendlands-færd og fald, Erik og Svein, Vinland findes (herunder kan ogsaa fortælles lidt om Columbus og hans færd), Olav Haraldsons ungdom, Olav gjester sin moder, vælges til konge, Torgny lagmand, Olav og kongerne paa Op-landene, Olav og hans halvbrødre, kong Koreks mordforsøg og straf, kong Olav og Dale-Gudbrand, Einar Tambarskjælve og Erling Skjalgsson, Asbjorn Selsbane, Magnus Olavssons fødsel, Knut den mægtige kræver Norge, Tore Hunds færd til Bjarmeland og til kong Knut, slaget i Helgeaa, Knuts tog til Norge,

Erling Skjalgssøns fald, Olavs flugt, Bjørn Stallare, Olavs reise fra Gardarike til Norge gennem Værdalen, Einar Tambarskjælve i England, slaget ved Stiklestad, Tormod Kolbrunarskalds død, Tore Hund forfølger kongens mænd, kong Olavs lig, hans hellighed, Svein Knutsson, Magnus Olavsson tages til konge, Kalv Arnesson og Einar, Haarek og Tore, bersoglisviserne, Magnus og Svein, slaget paa Lyrskogshede, Harald Sigurdsson i Myklegaard, Magnus og Harald deler kongedømmet, Harald Haardraade og Einar, Arnessønnerne, ufreden med Danmark, slaget ved Nisaa, slaget ved Standfordbro.

Geografi.

Undervisningen er mundtlig med globus og kart som hjælpemidler.*) I 3dje klasse har børnene et geografisk schema (for tiden Marie Krohgs).

2den smaaklasse. 3 timer.

Forst forklares de geografiske grundbegreber. Ved en eller flere udflugter til et sted i nærheden hvorfra man har en større udsigt, orienteres børnene med hensyn til de forskellige himmel-egne, land og hav, halvøer, øer, fjorde, elve, grænser, sletter, fjelde, dale o. s. v. Dernæst tegnes et rids af omegnen paa tavlen, for at vise hvorledes de forskellige ting afbildes paa et kart. Lidt om jordens form, fordelingen af land og vand, jordens bevægelse, dag og nat, aarstiderne; verdensdelene og verdenshavene; Europa. Man gaar ud fra fædrelandet og kommer ved at følge de almindelige reiseruter frem til de øvrige lande med deres hovedstæder; landenes grænser; paa disse reiser passerer man de vigtigste havarme og øer og anløber enkelte vigtige byer; en oversigt over Europas betydeligste fjeldsystemer og elve. Fædrelandet mere udførlig. Idet man gaar ud fra Kristiania, følger man de naturlige reiseruter, med dampskib langs kysten indom i fjordene, anløber byerne, hvis forskjellighed fremhæves; paa jernbanen og ad hovedveiene eller paa fodture til det vesten- og nordenfjeldske. Herved kommer man frem til en oversigt over landets naturlige

*) For 2den klasse anbefales Hoffenbergs kart over Norge og Sverige, for 3dje klasse Johannes Holsts Norsk geografisk skoleatlas.

beskaffenhed, fjeldkjeder, toppe, elve (vandskille, vanddistrikt, hoved- og bielve), dale. Landets næringsveie i nær tilknytning til de forskjellige landsdeles og steders naturlige beskaffenhed; naturskildringer. Tilsidst en oversigt over landets naturlige inddeling. Stadig benyttelse af vægkart og tegning paa vægtavlen. Ogsaa Sverige tages fuldstændigere end de øvrige lande: grænser, naturlig beskaffenhed, næringsveie og de fornemste byer, elve og indsjøer (omtrent efter det schema som bruges i 3dje klasse).

3dje smaaklasse. 3 timer.

Eurapas lande med hovedstæder og de fornemste byer. Særlig paapeges deres forhold til vort eget land, beliggenhed, handelsforbindelse. Børnene vænnes til ud fra landenes naturlige beskaffenhed og beliggenhed at slutte sig til deres hovednæringsveie, der skildres saa fyldig som muligt; karakteristiske dyr og planter efter billeder. Størrelsen af lande og byer m. m. angives blot omtrentlig og saa vidt muligt i forhold til fædrelandet og kjendte steder. Ved historisk merkelige steder kan særlig vigtige træk af historien omtales i den udstrækning som passer for alderstrinnet. I denne klasse tegner børnene kartet i rudebøger efter lærerens tegning paa vægtavlen. Disse tegninger bruges ved siden af vægkart og atlas. Schemaet giver den omtrentlige norm for stoffets omfang.

Ved behandlingen af de forskjellige lande vil børnene efterhaanden have faat en større forstaaelse af klimatiske forhold, vinde, nedbør o. s. v., og tilsidst gives en samlet fremstilling af disse ting tilligemed en udvidelse af det i 2den klasse lærte om jordens form o. s. v., samt om himmellegemerne, formørkelser, aars- og dagstider.

Under repetitionen tages ogsaa Norge og Sverige med.

Regning.

Tallene og de forskjellige regningsarter behandles omtrent efter den i Nicolaisens »Regneundervisningen« fremstillede metode.

1ste smaaklasse (6 timer): 1ste—3dje trin (tallene 1—100).

2den smaaklasse (5 timer): 4de—6te trin (addition, subtraktion, multiplikation).

3dje smaaklasse (4 timer): 8de—9de trin (alle 4 regningsarter).

Ved skriftlige opgaver bruges kun ubenævnte tal, og opgaverne skrives enten op paa vægtavlen eller dikteres. I anden halvdel af 2den kl. og i 3dje kl. gives hjemmeopgaver et par gange om ugen. (I 1ste kl. benyttes tavle, i 2den og 3dje regnebøger).

Paa samme tid som man søger at opnaa sikkerhed i behandlingen af tallene med alle regningsarter, lægger man megen vægt paa hovedregning, og det lærte anvendes stadig paa opgaver fra det daglige liv.

Skrivning.

Her følges Thorsen og Wangs system:

1ste smaaklasse (4 timer): Indøvelse af den rigtige skrivestilling. Forberedende øvelser paa tavle. I november tages 1ste hefte af Thorsen og Wangs øvelsesbog i brug; grundtrækkene til de smaa latinske bogstaver og bogstaverne indøves efter opskrift paa vægtavlen. Delvis øves taktskrivning.

2den smaaklasse (3 timer): 1ste hefte af Thorsen og Wangs skrivebog og øvelsesbog nr. 1; øvelsesbogen benyttes saaledes, at der i 1ste halvaar skrives korte ord med smaa forbogstaver af lignende art som i sidste del af skrivebogens 1ste hefte; i andet halvaar gennemgaaes de store bogstaver, som forberedelse til 2det hefte af skrivebogen.

3dje smaaklasse (3 timer): Thorsen og Wangs skrivebog 1ste hefte ud, derefter 2det hefte; øvelsesbog nr. 1. I øvelsesbogen skrives i 1ste halvaar længere ord med smaa forbogstaver; i 2det halvaar korte ord med store forbogstaver, som forberedelse for skrivebogens 3dje hefte.

II. Middelskolen.

Religion.

1 M. (3 t.). Vogts mindste bibelhistorie, det nye testamente læst og repeteret. Katekismens to første parter med Luthers forklaringer (Bangs udgave) læst og repeteret. Nogle salmevers (Landstad).

2 M. (3 t.). Vogts bibelhistorie for middelskolen, udfyldt ved lærerens fortælling, indtil »Ruth«, læst og repeteret; læsning i bibelen. Katekismens to sidste parter er læst og alle parter repeteret (med Luthers forklaringer). Fra begyndelsen af kirkeåret er gennemgaaet evangelierne for følgende søndag (og festdage). Nogle salmer.

3 M. (3 t.). Vogts bibelhistorie for middelskolen, fra »Eli og Samuel« til det nye testamente, læst og repeteret; læsning i bibelen. Klavenes's forklaring, 1ste part. I de første maaneder (indtil kirkeårets slutning) fortsat gennemgaaelse af søndagsevangelierne. Nogle salmer.

4 M. (2 t.) Vogts bibelhistorie for middelskolen, fra det nye testamente til »Palmesøndag«. Klavenes's forklaring 1ste part læst og repeteret.*)

5 M. (2 t.). Vogts bibelhistorie for middelskolen læst og repeteret fra »Palmesøndag« og ud. Klavenes's forklaring 2den part læst og repeteret.

6 M. (2 t.). Repetition af Vogts bibelhistorie for middelskoler. Klavenes's forklaring læst ud og repeteret.

Norsk.

For norskundervisningen i 1ste—3dje middelklasse er udarbejdet følgende plan som fortsættelse af den tilsvarende del af undervisningsplanen for smaaskolen **). Den har i alt væsentligt været fulgt i det forløbne skoleaar.

*) Fra skoleåret 1896—1897 læses i 4 M. forklaringens 2den part.

**) Lærere eller lærerinder som følger denne skoles plan ved undervisning af børn paa 1ste, 2den eller 3dje middelklassens standpunkt, bør sætte sig vel ind i undervisningsplanen ogsaa for de lavere klasser, da undervisningen i middelskolen helt igjennem bygges paa det kundskabsforraad og den færdighed, som er vundet i smaaskolen.

1ste middelklasse. 9 timer.

Læsning 4 t., grammatik og analyse 2 t., retskrivningsregler 1 t., skriftlige arbejder 2 t. (Man kan ogsaa anvende 5 t. til læsning og paa disse fordele den ene grammatik- og analyse-time).

Læsning. Pensum: Erichsen og Paulsen II, 3dje afdeling. Ethvert læsestykke bør i regelen gennemgaaes paa skolen, før det gives til hjemmelekse. Under gennemgaaelsen bør børnene saa meget som muligt faa anledning til selv at øve sig i oplæsningen af det ukjendte stof. Læreren maa under gennemgaaelsen sikre sig, at eleverne forstaar indholdet af det læste og kan fastholde traaden i stykket. Vanskelige og ukjendte ord maa forklares. Naar børnene har havt et stykke som hjemmelekse, maa de kunne læse det flydende, med det rigtige tonefald og det rette tryk paa de enkelte ord. Intet slurveri maa tillades. Til indholdet knytter sig samtale. Børnene gjenfortæller det læste, og det maa strengt paasees, at dette sker i ordentligt sprog og rigtig formede sætninger. For at sikre sig, at eleverne har arbejdet ordentlig med sin lekse, kan læreren lade enkelte fortælle stykket, før bøgerne aabnes. Et passende udvalg af digte læres udenad.

Med hensyn til udtalen følges de principer som ligger til grund for Aars's retskrivningsregler, sidste udgave (kfr. »Lidt om vort sprog og dets udtale« i indbydelsesskrift for 1880). Man maa i det hele være varsom og respektere den udtale, børnene fra dannede hjem er vant til. Af former som nok kan tillades, men ikke bør fremtvinges, kan mærkes: *naa* for *nu* (lat. *nunc*), *et rike*, *en bok*, *eple* for *æble* o. s. v. Ligeledes maa det være tilladt at læse infinitivsmærket *at* som *aa*, og børnene bør ogsaa gøres opmærksom paa, at dette er den almindelige udtale paa ostlandet: men man bør ikke stadig rette udtalen *at*, allermindst naar *aa* vilde lyde uskjønt, som efter og ved sammenstød af vokaler.

Grammatik. Det forudsættes, at børnene fra 3dje smaa-klasse af kan analysere lettere sætninger som bestaar af subjekt, prædikat, objekt og komplement, samt henføre hvert ord til dets ordklasse.

Pensum: Af Hofgaards lille grammatik indledningen (§ 1—18), den enkelte sætning og dens dele (§ 19—35), formlæren (§ 44—65), med forbigaaelse af anmerkningerne.

Hvert afsnit maa være ordentlig gennemgaaet paa skolen, før det gives som hjemmelektse. Under denne gennemgaaelse holder læreren sig nøie til bogens definitioner, der bør læres udenad af eleverne. Det lærte indøves stadig ved analyse efter eksempelsamlingen, dels mundtlig, dels skriftlig med Hofgaards »tegn«. Naar skriftlig analyse gives som hjemmearbejde, kræves der streng orden og nøiagtighed. Kun de bestemte tegn benyttes, og disse maa da skrives pent og alle i samme linje.

Skriftlige arbejder. Børnenes sprogsans skal udvikles, og deres evne til skriftlig at udtrykke sine tanker opøves; dette naaes bedst derved, at de selv er virksomme under udarbejdelsen af de opgaver som skal skrives.

Stoffet til de skriftlige arbejder hentes naturligst fra læsebogen. Naar et stykke er læst og ordentlig gjenmarbejdet, udfinder eleverne ved hjælp af de nødvendige spørgsmål fra læreren gangen og hovedtankerne i stykket. Eleverne gjør selv forslag til de sætninger som skal skrives, og øver sig i at forbinde de enkelte sætninger til lettere perioder og finde passende overgange. I regelen bør hele stykket, eller saa meget som antages passende til en time, være gennemgaaet, før noget skrives. Saa dikteres det hele periode- eller sætningsvis, og børnene sætter selv tegn. Denne tegnsætning vil for det meste rette sig efter den stans man gjør under oplæsningen af det skrevne, men enkelte hovedregler vil dog stadig gjentage sig, som semikolon foran thi, komma eller semikolon foran men, som oftest komma mellem to sideordnede sætninger o. s. v. Børnene vil ogsaa ganske uvilkaarlig efterhaanden vænne sig til at skille fra hinanden hoved- og bisætninger, ialfald der hvor der bør sættes tegn, og paa denne maade forberedes indøvelsen af den nøiagtige tegnsætning efter retskrivningsreglerne. Særlig søges den rette brug af punktum ordentlig indøvet.

Rettelsen kan foregaa paa den maade at læreren skriver op en eller flere perioder paa vægtavlen, og børnene skriver de gale ord om i marginen.

Som en god øvelse anbefales omskrivning fra vers til prosa med gjenbearbeidelse som ovenfor. Enkelte digte egner sig bedst til gjengivelse af hovedindholdet, medens andre kan omskrives i alle enkeltheder, ja endog i udvidet form, idet tænkte blomstændigheder og ledsagende handlinger, foranledning og resultater tilføies.

Stoffet kan ogsaa hentes fra andre fag, f. eks. historien og geografien, eller man kan udarbeide en »stil« ved samtale om et billede eller en gjenstand, f. eks. en kniv, en pen e. l. De arbejder som saaledes er udført paa skolen, skrives derpaa om hjemme efter hukommelsen, og gjengivelsen kan da være mere fri. Kun kræves streng orden, og der bør ved siden af de almindelige karakterer gives en ordenskarakter for hvert arbeide. Slurvede og daarlige arbejder skrives om, til de er ordentlige og nogenlunde rigtige. To timers arbeide paa skolen vil i regelen passe til ett hjemmearbeide, saa der kommer til at udføres et saadant hver uge.

Ved siden af disse udarbeidelser kan man ogsaa, om man ønsker det, en enkelt gang lade skrive en almindelig diktat.

Med hensyn til retskrivningen er at merke, at man følger Aars's retskrivningsregler, 11te udgave*). Det gjælder som en almindelig regel, at man ikke indover former, som endnu ikke har faat almindelig hævd i litteraturen (som bli, blit; gi, ga, git; ha, hadde, hat; si, sa o. s. v.; sml. de former som staar i parentes § 24 anm. 1, s. 30 — 31). Endelsen *r* i substantivernes flertal maa ikke tillades udover det almindelig brugte, heller ikke bør en form som skog = skov anbefales, saalænge de fleste mennesker siger skaav eller skau. Af de svage verber som i infinitiv ender paa en betonet vokal, bruges formerne uden e (sy- sydde — syd; naa — naadde — naad o. s. v.); i de almindelige svage verber bruges i imperfektum endelsen ed (retskr. regl. § 7, anm. og § 46, anm.)

I Aars's retskrivningsregler gives passende lekser med tydelig betegnelse af hvad der skal medtages og forbigaaes. Reglerne og de enkelte ord indøves ved dertil udarbeidede eksempler

*) Fra 1896 12te.

og diktater. I disse diktater kan ogsaa indflettes de ord man merker sig som vanskelige fra de almindelige skriftlige arbeider.

I denne klasse gennemgaaes §§ 8—9, 12—13, 15—19.

2den middelklasse. 5 timer.

Timerne fordeles saaledes: 1 t. udelukkende læsning, 1 t. læsning og vers, 1 t. læsning og grammatik eller analyse, 1 t. retskrivningsregler og grammatik eller analyse, 1 t. skriftlige arbeider.

Læsning. Pensumet er omtrentlig angivet i fortalen til Erichsen og Paulsens læsebog 3dje del; dog er man ikke absolut bundet til dette udvalg.

I grammatik repeteres det vigtigste af pensumet fra 1 M., og anmerkningerne medtages. Ved analyse indøves sætningelæren, der tilsidst læses efter grammatiken med forbigaelse af anmerkningerne. Skriftlig analyse dels efter eksempelsamlingen, dels af de norske eksempler i den tyske læsebog.

Skriftlige arbeider som i 1 M. I regelen et hjemmearbeide hver anden uge. Dels gjengives skolearbeiderne som i 1 M, dels skrives der hjemme efter en mundtlig gennemgaaelse paa skolen.

I retskrivningsregler repeteres det vigtigste af pensumet fra 1 M, og som nyt læses afsnittet om sammensatte ord §§ 50—54, om store og smaa forbogstaver §§ 1—6.

Tilsvarende skriftlige øvelser som i 1 M, saa vidt som tiden tillader det.

3dje middelklasse. 5 timer.

Timerne fordeles paa samme maade som i 2 M.

Læsning som før, omtrent efter udvalget i fortalen.

Grammatiken repeteres, og der fortsættes med analyse, skriftlig og mundtlig.

Skriftlige arbeider som i 1 og 2 M, et hjemmearbeide hver anden uge. I denne klasse kan man saa smaat begynde med at lade eleverne forsøge sig med mere selvstændige smaa arbeider.

Retskrivningsøvelser som i 2 M. Af Aars's retskrivningsreglerne læses § 50—55 og det vigtigste af § 56 samt en oversigt over hovedpunkterne af interpunktionslæren § 57—70.

For de øvrige klasser meddeles her, som sedvanligt, kun en oversigt over de pensa som er gennemgaaet, tilligemed fortegnelse over stilopgaverne.

4 M. (4 t.). Erichsen og Paulsens læsebog, 3dje del: det meste af det for denne klasse opførte udvalg (se fortalen til 5te udgave); stykkerne gennemgaaes altid paa skolen, førend de gives som lekse. — Nogle digte udenad. — Hofgaards En liden norsk grammatik; analyse efter læsebogen. — Aars's retskrivningsregler (i a er gennemgaaet udvalgte afsnit, i b § 1—37 i sammenhæng) med øvelser paa vægtavlen. — Hver tredje uge en hjemmestil, af og til ombyttet med skolestil; opgaver: Fra mine sommerferier. — Hesten. — Hvad jeg har oplevet siden sommerferierne (brev til en ven). — Den gade jeg bor i. — Hvorledes jeg lærte at svømme. — Blakkens livshistorie (fortalt af den selv). — Naar det lakker mod jul. — Da skien min knak. — »Trofast« (eller en anden hund). — En kjøretur. — Juleaften. — En skisøndag. — Hvorledes mine nye klæder blev odelagt. — Vinteren er forbi. — Gjengivelse af Welhavens En vise om Hellig Olav (2 opgaver). — Den som ikke vil høre, maa føle. En fortælling. — Undertiden gjenfortælling eller diktat paa skolen.

5 M. (3 t.). Erichsen og Paulsens læsebog, 3dje del: det meste af det for denne klasse opførte udvalg (se fortalen til 5te udgave), og en del af Erichsens Norske læsestykker for middelskolens øverste klasse. I a er dikteret en litteraturhistorisk oversigt.

Repeteret Hofgaards grammatik; analyse efter læsebogen. — Aars's retskrivningsregler, især skilletegnene. — Et skriftligt arbejde hver anden uge (i regelen stil, skrevet hjemme); stilopgaver: Mine sommerferier iaar. — Holmenkollen. — Bjørnen. Fortæl om hunden. — Danmarks naturlige beskaffenhed og deraf

betingede næringsveie. — En bog som interesserte mig. — Vinteren. — Gjengivelse af Wergelands Et gammelnorsk herresæde. — En uheldig dag. — Fra Kristiania marked. — En ildebrand. — Af hvilke dyr har menneskene størst nytte, og hvori består den? — Et tordenveir. — Hvorledes jeg tilbragte paaskeferien. (skolestil). — Naar nøden er størst, er hjælpen nærmest.

Enkelte gjenfortællinger og diktater.

6 M. (3 t.). Læsning efter Erichsens Norske læsestykker for middelskolens overste klasse. Af det læste blev i **alle tre parallelklasser** lagt op til middelskoleexamen: Holberg Den politiske kandestøber, 1ste og 3dje akt. Wessel Posthuset. Ewald Klagesang over Fredrik den femte. Somandssang. Liden Gunver. Oehlenschläger Af Hakon jarl. H. C. Andersen De røde sko. Wergeland Et frygteligt jevndøgn. Brevveksling med Nils Toskerud. Stenbrytervise. Juleaften. Welhaven Mandgaren i Holeia. Harald fra Reine. Buesnoren. Nehemias. Asbjørnsen En sommernat paa Krogskoven. Jørgen Moe Den retfærdige firskilling. Den gamle mester. Ibsen Hærmændene paa Helgeland. Bjørnson Ørneredet. Konfirmationen. Olav Trygvesson.

I **6 M. a** og **c** blev desuden lagt op: Wergeland Digt til Karl Johan. Ibsen Ved Oskar den førstes død.

Litteraturhistoriske oplysninger og oversigter, dels mundtlig meddelt, dels efter Norbys omrids. — Digtarterne (i b efter Norbys bog). — Repeteret udvalgte partier af Hofgaards Norsk grammatik og Aars's retskrivningsregler. Stil hver tredje uge. Opgaver: Sommerferien iaar. — En skildring af Sankthanshaugen og livet der. — Fisker-Hans (Gjenfortælling). — Sidste gang vi flytted. — Fortæl om hesten og den nytte menneskene har af den (skolestil). — Om den norske sjømandsstand og dens betydning for Norge. — Om den norske skovdrift og dens betydning for vort land (tentamen). — Paa ski i maaneskin. — Ilden som tjener og som herre. — Hvilket land vilde du helst reise til, og hvorfor? — En dag paa reise (tentamen). — Hvor vil du helst bo, paa landet eller i byen? — Sneen og den nytte vi har af den.

Tysk.

2 M. (5 t.). Kr. Lassens tyske læsebog for begyndere, 4de udg. til s. 57 (konjunktiv), og nogle af de sammenhængende læsestykker (tildels lært udenad). Skriftlige høiningsøvelser.

3 M. (6 t.). Kr. Lassens læsebog, fortsat med de sammenhængende læsestykker, idet fremdeles flere er forbigaaet. (I alt er læst omtrent 44 sider. Naar et stykke i én time er læst, læres det til næste time til gjenfortælling; samtale paa tysk om indholdet). Hofgaards Kortfattet tysk grammatik: substantivernes og adjektivernes høining, talord, de vigtigste af pronomenerne, verberne, præpositionerne. Skriftlige øvelser, mest oversættelse af lette eksempler.

4 M. P. Voss, Deutsches Lesebuch, omtrent 50 sider: (i regelen er leksen først oversat og gennemgaaet i samtale paa tysk, derefter hjemme lært til gjenfortælling; digte lært udenad). Hofgaard Kortfattet tysk grammatik: repetition af de vigtigste dele af formlæren. Stil paa skolen 1 gang om ugen efter Otto Kristiansens Tyske stil- og taleøvelser. Efterat stilen er rettet og gennemgaaet, er den lært udenad til gjenfortælling; i a er de første 14 sider mundtlig repeteret for examen.

5 M. (Paa latinlinjen 4, paa engelsklinjen 5 t.*). Pauss og Lassens tyske læsestykker, paa engelsklinjen 62, paa latinlinjen 50 sider; i 5 M. b (engelsklinje) er læst noget mindre af Pauss og Lassen, men isteden en del af P. Voss Deutsches Lesebuch. Fremgangsmaaden har været den samme som i 4 M. 1 time (i b 2 sammenhængende timer) om ugen anvendt til stil paa skolen (i a Hofgaards stiløvelser, i b først Hofgaards, senere Otto Kristiansens), i b tillige hjemmestil hver anden uge; fremgangsmaaden omtrent som i 4 M. Hofgaards kortfattede grammatik: repeteret partier af formlæren og læst det vigtigste af syntaksen.

6 M. (Paa latinlinjen 4, paa engelsklinjen 5 t.; desuden i den største del af aaret 2 extratimer for de elever af engelsklinjen som ikke deltog i klassens undervisning i fransk). Læsning dels efter Pauss og Lassens tyske læsestykker, dels efter

*) Den ene parallelklasse har i dette aar ekstraordinært havt 6 timer.

Voss Deutsches Lesebuch, dels ogsaa af Bjørnson, Kleine Erzählungen, Reclams udgave, og af Campe, Entdeckung von Amerika. Læsestykkerne er ofte frit gjenfortalt, og stoffet, naar det dertil egned sig, benyttet til samtaleøvelser. Hofgaards kortfattede grammatik, de vigtigste partier gennemgaaet og repeteret. Stil i **b** 1 gang om ugen, afvekslende hjemme og paa skolen, i **a** og **c** oftere 2 gange: opgaverne ofte paa forhaand skriftlig analyseret; de rettede stile lært udenad. De ovenfor nævnte extratimer er mest benyttet til mundtlig oversættelse fra norsk til tysk; man har dels brugt Hofgaards, dels Greves opgaver.

Latin.

4 M. (8 t.). Andersens latinske læsebog, 2den udgave, til s. 34; Schreiners grammatik, det vigtigste af formlæren; mundtlig enkelte regler af syntaksen som ofte kom til anvendelse. Stil paa skolen 1 gang om ugen (bøiningsøvelser og eksempler fra læsebogen).

5 M. (8 t.). Andersens læsebog til s. 39. Efter Voss's udvalg af latinske klassikere er læst og repeteret af Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Pausanias, Lysander, Cimon, Agesilaus; af Cæsar: De bello Gallico, 1ste bog, kap. 1--5. Af Schreiners grammatik repeteret formlæren; mundtlig gennemgaaet de vigtigste hovedregler af kasuslæren; læst Hofgaards Hoved- og bisætninger i latin til § 33. Stil paa skolen 1 gang om ugen (i regelen henved 2 timer), mest efter Hofgaards opgaver, i 2det halvaar tillige hjemmestile, i almindelighed hver anden uge.

6 M. (7 t.). Efter Voss's udvalg: Cæsar de bello Gallico, 1ste bog ud; Cornelius Nepos' Lysander; Phædrus's fabler 500 vers; det hele examenspensum repeteret. Af Schreiners grammatik kasuslæren (med enkelte forbigaaelser); sætningslæren efter Hofgaards Hoved- og bisætninger i latin, for et par punkters vedkommende suppleret efter Schreiners grammatik; formlæren repeteret. Stil efter Hofgaards opgaver, en gang om ugen paa skolen (i 2 sammenhængende timer), en gang hjemme. (I 2det halvaar er hjemmestilen af og til sloifet. Ved skolestilene er i 1ste halvaar kun benyttet norsk-latinsk ordbog, i 2det alle de ved middelskole-examen tilladte hjælpemidler. Efter gennemgaaelsen læres stilene udenad).

Engelsk.

4 M. (5 t.). Brekke, lærebog i engelsk for begyndere; gennemgaaet I. Udtaleøvelser, s. 1—5; derpaa II. Øvelsesstykker med oversættelse og læsestykker, s. 12—65; IV. Grammatik gennemgaaet og repeteret. Alle øvelsesstykker er lært udenad og skrevet paa tavlen, fornemmelig til indøvelse af retskrivningen. De sammenhængende læsestykker er lært til gjenfortælling. I andet halvaar skriftlige retroversionsøvelser efter III. — Samtaleøvelser. — En del diktat efter forberedelse hjemme.

5 M. (5 t.). Brekkes begynderbog læst ud, Brekkes læsebog for middelskolen (med tilhørende glossar) omtr. 80 sider. Det stykke som gives i lekse, læses som regel først ex tempore; nogle stykker er kun læst ex tempore. Gloserne altid lært udenad efter glossaret; flere af de læste stykker er ogsaa lært udenad. Af Westerns grammatik en del af syntaksen. Stil en gang om ugen, dels efter begynderbogens 3dje afdeling, dels efter opgaver udarbejdede paa grundlag af læsebogen, dels efter A. Krohgs stiløvelser. — Samtaleøvelser.

6 M. (5 t.). Læsning efter Brekkes læsebog, dels efter forberedelse hjemme, dels ex tempore, ialt ca. 140 sider; glossar benyttet som i forrige klasse. Mundtlige øvelser, især gjenfortælling. Westerns grammatik. Stil paa skolen 1 gang om ugen, dels efter Brekkes opgaver, dels efter ældre opgaver ved middelskole-examen; det stykke som blev opgivet til skolestil, blev fuldført som hjemmestil; i den ene parallelklasse 1 hjemmestil hver uge.

Fransk.

6 M. (4 t.). Knudsen og Wallems læsebog for begyndere til s. 48 med forbigaaelse af versene og stykke 3. Det tilsvarende af grammatiken indøvet (efter Knudsen Kortfattet fransk grammatik).

Historie.

1 M. (3 t.). I første halvaar fortalt og gjenfortalt de vigtigste begivenheder af Norges historie fra Olav Kyrre til Kalmarunionen. I andet halvaar læst og repeteret Erichsens lille verdenshistorie indtil middelalderen.

2 M. (2 t.). Erichsens lille verdenshistorie fra middelalderen læst og repeteret.

3 M. (3 t.). Ræder, Historisk lærebog for middelskolen til »De nordiske folks historie« (s. 79) læst og repeteret.

4 M. Ræder, Historisk lærebog for middelskolen s. 79—141 læst og repeteret.

5 M. (3 t.). Nissens verdenshistorie fra trediveaarskrigen og ud. Erichsen, Norges, Sveriges og Danmarks historie fra Fredrik den 2den og bogen ud. *) Repetition.

6 M. (3 t.). Repetition af Nissens verdenshistorie og Petersens Norges, Sveriges og Danmarks historie.

Geografi.

1 M. (2 t.). De fremmede verdensdele gennemgaaet og Europa repeteret (med M. Krohgs schema til geografien som grundlag). Karttegning.

2 M. (2 t.). Læst og repeteret efter Geelmuydens geografi for middelskolen (7de udgave ved Arstal) Australia og Afrika. Karttegning efter Arstals landomrids.

3 M. (2 t.). Efter Geelmuydens geografi (Arstals udgave) læst Amerika og Asia. Karttegning efter Arstals landomrids.

4 M. (2 t.). Efter Geelmuydens geografi (Arstals udgave) læst den almindelige oversigt over Europa (7de udgave s. 88—105), samt fra Schweiz til Frankrige. Karttegning.

5 M. (2 t.). Efter Geelmuydens geografi (Arstals udgave) fra Rusland ud. Karttegning som før.

6 M. (2 t.). Geelmuydens geografi (Arstals udgave) repeteret, idet nu ogsaa indledningen er medtaget. Karttegning som før.

Naturkundskab.

1 M. (1 t.). Fortalt om nogle udvalgte pattedyr, om nogle af vore almindeligste fugle, og om enkelte insekter.

2 M. (2 t.). Efter en indledning til forstaaelse af naturens hovedafdelinger og om menneskets og dyrenes vigtigste or-

*) Fra 1896—97 benyttes Ræders lærebog ogsaa i 5te klasse.

ganer læst om pattedyr og fugle (Sorensens Dyr- og planterigets naturhistorie), og fortalt træk af dyrenes liv.

3 M. (2 t.). Krybdyr, padder, fiske, bløddyr, insekter, tusendben, edderkopper, krebsdyr. (Sorensens lærebog).

4 M. (2 t.). De lavere dyr fra bløddyrene. Menneskets legeme (med særligt hensyn til sundhedspleien). Repeteret planternes ydre bygning, gennemgaat de vigtigste plantefamilier (Sorensens lærebog); øvelser i plantebestemmelse; i begyndelsen og slutningen af skoleåret har eleverne samlet og presset planter; ekskursioner.

5 M. (3 t.). Læst og repeteret Henrichsens lærebog i fysik.

6 M. (2 t.). Repeteret dyrerigets og planterigets naturhistorie (Sorensens lærebog) og fysiken (Henrichsens lærebog). Øvelse i plantebestemmelse, ogsaa under ekskursioner.

Regning og matematik.

1 M. (4 t.). Repeteret de fire regningsarter med ensbenævnte tal; senere gennemgaat regningsarterne med uensbenævnte tal; stadige øvelser i hovedregning. Johannesens regnebog, 1ste hefte.

2 M. (3 t.). Repeteret 1 M.s pensum: gennemgaat addition og subtraktion af brøk, multiplikation og division af brøk med hele tal; stadige øvelser i hovedregning. Øvelse i regning hjemme og paa skolen. Johannesens regnebog, 1ste hefte ud, 2det hefte til side 29.

3 M. (5 t.). Alle fire regningsarter i almindelig brøk; decimalbrøk; hyppige øvelser i hovedregning; hjemmeregning i regelen 1 gang om ugen. Johannesens regnebog, 2det hefte ud.

4 M. (5 t.). Johannesens aritmetik og algebra, 1ste bog. Bonnevis geometri (udg. af Eliassen) til parallelle linjer. I praktisk regning gennemgaat enkelt og sammensat reguladetri efter Johannesens regnebog, 3dje hefte. (Af de 5 timer anvendes i 1ste halvaar 3 til aritmetik, 2 til praktisk regning, i 2det halvaar 2 til aritmetik, 2 til geometri, 1 til praktisk regning. I regelen gives der til hver skoletime, naar der ikke er nogen lekse at læse, et par smaa hjemmeopgaver).

5 M. (6 t.). Johannesens aritmetik og algebra, ud 3dje bog. Bonnevis geometri fra parallelle linjer 1ste bog ud, 2den og 3dje bog. Praktisk regning efter Johannesens regnebog, 3dje hefte: procent- og renteregning. (Som regel 3 — eller 2 — timer aritmetik, 2 timer geometri, 1 — eller 2 — timer praktisk regning).

6 M. (6 t.). Johannesens lærebog i aritmetik og algebra, 4de og 5te bog. Bonnevis geometri, 4de, 5te og 6te bog. Johannesens regnebog, 3dje hefte: gennemgaaet rabat-, diskonto-, delings og blandingsregning samt rentes rente; flade- og rumberegning efter 4de hefte; i sidste halvaar benyttes til de skriftlige arbejder Johannesens Blandede opgaver. (2 timer aritmetik, 2 timer geometri, 2 timer praktisk regning).

De kvindelige elever af 6 M. har havt særskilt undervisning og fulgt en noget anden plan; i geometri har de benyttet Eliassens lærebog.

Skrivning.

1 M. (4 timer). Thorsen og Wangs skrivebog 3dje hefte og sammes øvelsesbog nr. 2, som blev benyttet saaledes, at der en kort tid blev skrevet længere ord med smaa forbogstaver, derefter korte ord med store forbogstaver, som forberedelse for den sidste del af skrivebogens 3dje hefte.

2 M. (2 t.). Thorsen og Wangs skrivebog 3dje og 4de hefte og øvelsesbog nr. 2; skrevet længere ord med store forbogstaver.

3 M. (2 t.). Thorsen og Wangs skrivebog, 4de hefte og øvelsesbog nr. 2, brugt som i 2 M., men med vanskeligere bogstavforbindelser.

4 M. (1 t. paa engelsklinjen). Thorsen og Wangs skrivebog 5te hefte og øvelsesbog nr. 2, benyttet paa samme maade som i 3 M. Desuden øvelser i skrivning efter diktat (i enkeltlinjeret skrivebog).

5 M. og **6 M.** har i den største del af aaret hver uge indleveret 1 skriveprøve.

Tegning.

2 M. (2 t.). Kvadrat, trekant, sekskant, ottekant, border med indlagte retlinjede figurer; cirkelen og lette figurer afledede af cirkelen, ovaler og rosetter, femkanten; lette bladformer, baandslyngning af krumme linjer. H. Petersens tegnekursus for folkeskolen, 1ste--3dje hefte.

3 M. (2 t.). Repeteret cirkelen og rosetter; lette bladformer og ornamenter. H. Petersens tegnekursus for folkeskolen, 4de og en del af 5te hefte.

4 M. (2 t., kun paa engelsklinjen). Enkelt og dobbelt spiral; lette ornamenter, bladformer, lotos, palmetter o. l. I nogle maaneder af andet halvaar 1 time om ugen tegning efter lette modeller.

5 M. (1 t., kun paa engelsklinjen). Fladeornamenter; i 3 maaneder af 2det halvaar projektionstegning.

6 M. (1 t., kun paa engelsklinjen). Fladeornamenter og (omtrent i det halve antal timer) projektionstegning.

I 4—6 M. er brugt H. Petersens tegneapparat, 3dje gruppe; ved siden deraf er i 5 og 6 M. benyttet en del af de opgaver som har været givet til middelskole-examen.

Sløid.

I 1 M. er øvet spikning, sagning og lettere høvling; i 2 M. vanskeligere sagning og høvling, samt en del forarbejder; i 3 M. spikning, gradning, fugning, spigring; i 4 M. sammenskjæring og giring; i 5 M. (to lærere) sinkning og repetitionsarbejder; en del elever øvet i geometrisk træskjæring. Enkelte mere typiske gjenstande er udført som fællesarbejder, ligesom værktøiets brug har været gjenstand for klasseundervisning. Der er givet maanedskarakterer.

Sang og gymnastik.

Se side 77.

III. Gymnasiet.

Religion.

1 L. G. (1 t.). Kirkehistorien til Schweizer-reformationen gennemgaaet i foredrag og ved læsning af Vogts lærebog (5te udg.).

1 R. G. Som **1 L. G.**

2 L. G. (1 t.). Vogts kirkehistorie fra Schweizer-reformationen læst ud og repeteret. Lukas' evangelium paa græsk kap. 1—3; Platous forklaring benyttet.

2 R. G. (1 t.). Vogts kirkehistorie fra Schweizer-reformationen læst og repeteret. Lukas' evangelium med Platous forklaring, i **a** kap. 1—3, i **b** kap. 1—4.

3 L. G. (2 t.). Lukas' evangelium paa græsk med Platous forklaring læst ud og repeteret. Vogts kirkehistorie repeteret.

3 R. G. (2 t.). Lukas's evangelium med Platous forklaring læst ud. Vogts kirkehistorie repeteret.

Norsk.

1 L. G. og **1 R. G. b***) (3 t.). Til litteraturlæsning er benyttet Erichsens Udvalg af danske og norske forfattere, 1ste del: navnlig læst folkeviser, udvalg af litteraturen før Holberg, samt af Holberg, Tullin og Wessel. Ved siden deraf er der læst en del af Rolfsens læsebog, 5te del, navnlig litteraturhistoriske stykker. Forøvrigt er der mundtlig meddelt en oversigt over litteraturens historie til og med Wessel.

Stil hver tredje uge, i regelen efter en kort gennemgaaelse paa forhaand, tildels efter forud udført og af læreren gennemset »disposition.« Opgaver: Fra sommerferien. — En menneskeskildring (som overskrift et selvvalgt navn). — Den norske sjømand. — En dag i skattonnen. — En dyreskildring (som overskrift et egennavn). — Min helt i historien. — Bevis sandheden af det ord »Slet selskab fordærver gode seder«, og belys det ved eksempler fra den gamle historie. — Hurtigtoget iler forbi (eller: »Sandviken 8 minutter!«). — Til valg: En skildring af naturen

*) Disse to klasser var sammen i de fag hvor pensum for latinalgymnasiet og realgymnasiet er det samme.

paa mit hjemsted (yndlingssted), eller: Havet i storm og stille, eller: Hvorledes kan vinteren hindre og lette samferdselen i Norge? eller: Hvad er det som gjør Italien saa tiltrækkende for reiselysten? — April. — Tullins Maidagen.

1 R. G. a. Omtrent som i L. G. og i R. G. b (kun noget mindre af Rolfsens læsebog og noget mere af Erichsens udvalg; litteraturhistorie til og med Oehlenschläger; istedenfor nr. 2—4 af ovennævnte stileopgaver er i denne klasse skrevet: Norges betingelser for sjofart. — Barndommen sammenlignet med vaaren).

2 L. G. (4 t.). Litteratur: Af Erichsens Udvalg af danske og norske forfattere, 1ste og 2den del, stykker af Wessel, Rahbek, Baggesen, Blicher, Oehlenschläger, Grundtvig, Joh. St. Munch, Bjerregaard, J. L. Heiberg, Wergeland, Welhaven; (9 sonetter af Norges dæmring efter Hofgaards Tillæg).

Litteraturhistorie: Erichsens Den danske og norske poesis historie, fra Rahbek til Welhaven; om Wergeland og Welhaven tillige benyttet autograferede oversigter; om Oehlenschläger forelæst af P. Hansens litteraturhistorie.

Stil hver tredje uge, tildels efter gennemgaaelse paa forhaand: Skildring af naturen og livet i (en selvvagt norsk bygd). — Hvad forstaaes ved noisomhed, og hvorfor tillægger man denne egenskab saa stort værd? — Hvad er dine tanker om ærgjerrighed? — Hvad befordrede kristendommens udbredelse i de første aarhundreder? — Hvorledes kan sporten blive skadelig? — Midelhavets historiske betydning. — Hvorledes kan nød og farefulde begivenheder blive en velgjerning for et folk? — Ludvig den 14de. — Hvilke er grundene til Europas overlegenhed over de øvrige verdensdele?

Oldnorsk. Nygaards læsebog for begyndere læst ud. Der- efter af Nygaards udvalg af den norrøne litteratur, 1ste del, 16 sider (Tors færd til Utgardeløke, Balders død); af Nygaards grammatik formlæren.

2 R. G. a. (4 t.). Litteraturlæsning omtrent som i 2 L. G.

Litteraturhistorie: Erichsen Den danske og norske poesis historie til og med Wergeland og Welhaven.

Stil hver tredje uge: Den 1ste, 4de og sidste af opgaverne i 2 L. G. Fremdeles: Havet ved Norges kyster og dets betydning i fortid og nutid. — Hvorfor er det saa godt at se sig om i verden? — Vore skove og den nytte vi har af dem. — Hvilke følger havde perserkrigene for Grækenland, særlig for Aten? — Hvorfor maa arbeidet kaldes en velsignelse for mennesket? — Cæsar. — Til valg, enten: Betydningen af bogtrykkerkunstens opfindelse, eller: Fønikien og England.

Oldnorsk. Som i 2 L. G.

2 R. G. b. Som 2 R. G. a.

3 L. G. og 3 R. G. b. *) (4 t.).

Litteratur: Holbergs Erasmus Montanus (Jægers udgave). Af Welhaven: Udvalg af Norges Dæmring (se 2 L. G.); Vidjekvisten; Aftenglans; Naar sol gaar ned; En sangers bon. Af Wergeland: Slutningssang af »Mennesket«; Dalvise; Sandhedens armé; Ved Bjerregaards grav; Skibbruddet.

Litteraturhistorie: Erichsen Den danske og norske poesis historie, for enkelte partier suppleret mundtlig og ved nogle autograferede oversigter (af Hofgaard).

Stil hver tredje uge: Hvorledes kan man forklare sig, at Island blev den norrøne litteraturs hovedsæde? — Hvilke egenskaber var det hos de gamle romere som bidrog til at skaffe dem verdensherredømmet? — Holbergs betydning som sit folks opdrager. — Hovmod staar for fald (skolestil). — Kristendommens stilling i romerstaten for Konstantin. — Harald Haarfagres betydning for Norge (tentamen). — Til valg, enten: Sammenligning mellem Gustav Adolf og Karl den 12te med hensyn til deres personlighed og deres virksomhed og følgerne af denne, eller: Om en fri forfatning og dennes fordele sammenlignet med enevældet. — Til valg, enten: Sammenligning mellem det østnfjeldske og vestnfjeldske Norge, eller: Krigens betydning for et folks udvikling. Som fagopgave: For 3 L. G: Kongedømmet og dets institutioner hos romerne. For 3 R. G. b.: Ohms lov.

Oldnorsk. Efter Nygaards Udvalg af den norrøne litteratur, 1ste del, Asbjørn Selsbane, Hirdskikke, Hamarsheimt, brud-

*) Disse to klasser har havt undervisning sammen i norsk og historie.

stykker af Hávamál, Hákonarmál. Repetition af artiumspensumet og af Nygaards grammatik. Hofgaards oversigt over den norrøne litteratur.

3 R. G. a. (4 t.). Som i 3 R. G. b.; dog istedenfor den 3dje af dennes stilopgaver: Hvilke omstændigheder har bevirket, at handel og søfart horer til vort lands vigtigste næringsveie? og istedenfor opgaven om den fri forfatnings fordele: Kong Sverre.

Tysk.

1 L. G. og 1 R. G. b. (1 t.). Af Voss's udvalg af tyske forfattere Schillers Wilhelm Tell.

1 R. G. a. (1 t.). Som 1 L. G. og 1 R. G. b

2 R. G. a. Af Voss's udvalg: Ausgewählte Scenen von Goethes Faust.}

2 R. G. b. (1 t.). Af Voss's udvalg Zur Lebensgeschichte Schillers og en del af Ausgewählte Scenen von Goethes Faust.

I alle klasser har gennemgaaelsen fortrinsvis dvælet ved indholdet og de historiske forudsætninger.

Latin.*)

1 L. G. (10 t.). Ciceros taler mod Catilina I, II, III og IV c. 1—4; talen pro lege Manilia. Sallusts Catilina. Af Ovids metamorfoser efter Voss og Richters udvalg: De fire tidsaldere, Daedalus, Pyramus og Thisbe, Phaëton, tils. 575 vers. Schreiners grammatik § 194—274. En skolestil hver uge i to sammenhængende timer efter Lowums stiløvelser II.

2 L. G. (10 t.). Ciceros Cato maior fra kap. 7. Af Ovids metamorfoser efter Voss og Richters udvalg: De fire tidsaldere, Lycaon, Battus, Cadmus, Pyramus og Thisbe, Niobe, tils. 784 vers. Livius 21de bog og af 22de bog kap. 1—37. Schreiners grammatik § 277—428. Hver uge i to sammenhængende timer et skriftligt arbejde paa skolen, stil efter Lowums stiløvelser II, (fra april maaned afvekslende med oversættelse efter

*) Under forfatterlæsningen i latin og græsk bliver i hver time først den foregaaende dags lekse oversat om igjen; det forlanges, at dette da skal gjøres flydende og sikkert.

Henrichsens opgaver); til gennemgaaelse af stilene eller oversættelserne er anvendt 1 time ugentlig; stilene er lært udenad, og oversættelserne oversat paany efter gennemgaaelsen. Schreiners vokabularium til s. 34.

3 L. G. Tacitus efter Weisses udvalg: kampen mellem Otho og Vitellius. Horats Oder I, 2, 9, 12, 16, 22, 27, 29, 34, 35, 37, 38; II, 2, 10, 16; III, 1, 7; Breve I, 1, 2, 4, 7, 10, 11, 12, 15, 18, 19; Satirer I, 9; II, 5, 6. Repetition af en større del af de tidligere læste forfattere. Det vigtigste af de romerske antikviteter efter Weisses lærebog; litteraturhistorie efter anhanget til samme lærebog. Af Schreiners grammatik orddannelseslæren; repeteret det vigtigste af syntaksen. Skriftlig oversættelse efter Gjør og Johanssens opgaver hver uge, en hjemme og en paa skolen (i 2 sammenhængende timer). Schreiners vokabularium til ende.

Græsk.

1 L. G. (7 t.). Grøteruds læsebog til de sammenhængende stykker og de tilsvarende dele af Grøteruds grammatik (det vigtigste af lydlæren og bøjningslæren; af syntaksen afsnittet om præpositionerne). Skriftlige øvelser. Xenofons Anabasis II og III, kap. 1—2.

2 L. G. (8 t.). Herodot (Bloms uggave) VIII, kap. 1—20 og 40—96. Homer Odysseen VI; Illiaden I, II 1—483; XXII, XXIV 468—570. Af Grøteruds grammatik repeteret lydlæren og formlæren og læst syntaksen til § 270 (konjunktioner). Dorphs mytologi.

3 L. G. (8 t.). Homer Illiaden XXIV, 707—771. Platon Sokrates's apologi. Sofokles Antigone. Aars's litteraturhistorie med enkelte forbigaaelser. Antikviteter efter Christensens lærebog, fra Athens statsforvaltning. Dorphs mytologi. Repetition af de i gymnasiet læste forfattere og det meste af grammatiken.

Engelsk

1 R. G. (5 t.). Af Sommerfelts Nyeste engelske forfattere i udvalg er læst omtr. 140 sider; ved siden deraf dels extem-

porallæsning, dels gjenfortælling og samtale om det læste paa engelsk. Knudsen og Løkkes præpositioner og synonymmer. Lunds ordsamling ca. 20 sider. En skolestil hver uge efter A. Kroghs stiløvelser: (naar stilen ikke er blevet færdig i den dertil bestemte time paa skolen, er den fuldført hjemme: stilene er efter gennemgaelsen lært udenad).

2 R. G. (5 t.). Dels efter forberedelse hjemme, dels ex tempore er læst omtrent 80 sider af Sommerfelts Nyeste engelske forfattere i udvalg og omkring 50 sider af Løkkes Engelske forfattere i udvalg. Løkkes grammatik er benyttet: Lunds ordsamling til ende. En skolestil om ugen (efter J. Kroghs stiløvelser), dog saaledes at denne er fuldført hjemme, naar den ikke er blevet færdig paa skolen.

3 R. G. (5 t.). Af Sommerfelts Engelsk læsning for gymnasiet henved 150 sider, dels statarisk, dels ex tempore; et stykke af hver lekse er lært udenad; desuden læst ex tempore J. S. Winter, Bootles' Baby. Præpositioner og synonymmer efter Knudsen og Løkke. Lunds ordsamling. Syntaksen efter Løkkes grammatik. En stil egentlig paa skolen, fuldført hjemme, dels efter J. Kroghs, dels efter Brynildsens stiløvelser. Sommerfelts litteraturhistorie.

Fransk.

1 L. G. og **1 R. G. b.** (4 t.). Af Knudsen og Wallems læsebog 1ste del 35 sider. Retroversion af elementarøvelserne. Erckmann-Chatrion Histoire d'un conscrit (tildels ex tempore). Omtrent 20 sider af Wallems ordsamling. — Det meste af Knudsens grammatik.

1 R. G. a. (4 t.). Omtrent som 1 L. G.

2 L. G. (2 t.). Carl Michelsens franske læsestykker 55 sider, Erckmann-Chatrion Histoire d'un conscrit; George Sand La mare du diable. (Næsten halvdelen er læst ex tempore). Lidt af Frankes Phrases de tous les jours. — Det meste af Knudsens grammatik repeteret. — Wallems ordsamling til ende.

2 R. G. (2 t.). Omtrent som 2 L. G. (dog ikke George Sand og Frankes Phrases).

3 L. G. (2 t.). Knudsen og Wallems læsebog 2den del ca. 20 sider, Nyrop Lectures Françaises 88 sider, Erckmann-

Chatrian Histoire d'un conscrit ca. 40 sider. (Meget er læst ex tempore). Repeteret grammatik, ordsamling og endel af Phrases de tous les jours.

3 R. G. (2 t.). Omtrent som 3 L. G., dog læst noget mindre.

Historie.

1 L. G. og **1 R. G. b.** (3 t.). Oldtidens historie efter Ræders lærebog.

1 R. G. a. Som 1 L. G.

2 L. G. (3 t.). Frankriges historie efter Schjoth og Wallem.

2 R. G. Som 2 L. G.

3 L. G. (3 t.). Frankriges historie ud. — Nordens historie (nogle elever har brugt S. Petersens lærebog ved G. Storm, andre Erichsens). — Repetition af oldtidens og Frankriges historie.

3 R. G. (3 t.). Som 3 L. G.

Geografi.

1 R. G. (2 t.). Politisk geografi efter Gundersens lærebog.

2 R. G. (1 t.). Fysisk geografi efter Haffners lærebog.

3 R. G. (1 t.). Matematisk geografi efter Johannesens lærebog (indledningen noget fuldstændigere). Repeteret en del af den fysiske geografi.

Naturkundskab.

1 R. G. (5 t.). Schiøtz's fysik til bølgebevægelse. Skriftlige opgaver dels paa skolen, dels hjemme. Hiortdahls kemi til metallerne.

2 R. G. (5 t.). Schiøtz's fysik fra bølgebevægelse ud varmelæren. Skriftlige opgaver som i 1 R. G. Hiortdahls kemi fra metallerne ud bogen

3 R. G. (5 t. naturlære, 1 t. naturhistorie). Schiøtz's fysik fra magnetisme bogen ud. Skriftlige opgaver fra november maaned 1 gang om ugen i to sammenhængende timer paa skolen og 1 gang hjemme. Repeteret den hele fysik og kemi. Mineralogi efter Corneliussens lærebog. Repetition af zoologi og botanik; øvelser i plantebestemmelse; Sorensens lærebøger.

Matematik.

1 L. G. (2 t.). O. J. Brochs aritmetik, de 3 første bøger (beviserne for største delen omredigeret); enkelte afsnit repeteret.

1 R. G. a. og b. (5 t.). Aritmetik: I august og september gennemgaaet ligninger af 1ste og 2den grad med bogstavkoefficienter. Derefter O. J. Brochs lærebog til »Irrationale ligninger« (med mange omredaktioner). Geometri: Holsts plangeometriske kursus til polygonberegning (ogsaa med omredaktioner). Repetition af det læste. En del skriftlige øvelser.

2 L. G. (3 t.). Logaritmer efter et autograferet hefte; dikteret et kursus i ligninger. Aritmetiske og geometriske rækker efter Brochs aritmetik. Johannesens trigonometri til § 10. Regning af opgaver hjemme og paa skolen.

2 R. G. (6 t.). Aritmetik: Brochs lærebog til ende. Holsts plangeometriske kursus til ende. C. M. Guldbergs stereometri. Johannesens trigonometri. Repetition af det hele pensum. — Hele aaret skriftlige opgaver hjemme og paa skolen.

3 L. G. (3 t.). Johannesens trigonometri fra § 10 og ud; C. M. Guldbergs stereometri til »sfærisk geometri«. Aritmetiken repeteret. — Blandede opgaver hjemme og paa skolen.

3 R. G. (6 t.). Analytisk geometri efter C. M. Guldbergs lærebog. Funktionslære efter Holsts Høiere rækker. — Repetition. — Stadig skriftlige opgaver hjemme og paa skolen.

Tegning.

1 R. G. (2 t.). Fladeornamenter væsentlig efter Petersens tegne-apparat 3dje og 4de gruppe, afvekslende med modeltegning.

2 R. G. (2 t.). Frihaandstegning, 1 t.: fortsat med fladeornamenter efter Petersens apparat og med modeltegning. Projektionstegning, 1 t.: indøvet begrebet tracer; elementære opgaver over linjer og planer; legemer i skraastilling til begge projektionsplaner; nedbøining af planer; figurer liggende i opgivet plan. Ugentlige opgaver hjemme.

3 R. G. (2 t.). Frihaandstegning, 1 t.: som i 2 R. G.: fuldført examenstegningerne. Projektionstegning, 1 t.: Skjæring mellem planer og legemer, baade ved hjælp af profilplan og ved hjælpeplaner lodret paa horisontal- eller vertikalplanet. Blandede opgaver hjemme og paa skolen.

Sang.

(I middelskolen og gymnasiet).

1ste—5te middelklasse og 2den og 3dje klasse af gymnasierne har haft 1 times undervisning hver om ugen, parallelklasser sammen. I 1—3 M., hvor endnu klassernes samtlige elever deltager i undervisningen, har der været sunget enstemmig efter Kobberstad og Koppangs »Skolesangbogen«, væsentlig koraler, folkemelodier og fædrelandssange. Desuden skalaer, treklangs- og træffeøvelser i c-dur. I 4 og 5 M., hvor de tonedøve og de som skifter stemme er fritagne fra undervisningen, har der været sunget en- og flerstemmig. Forresten som de øvrige klasser. Desuden har der været fortalt om den menneskelige stemme og dens forskellige arter, om orkestrets sammensætning og om folkeinstrumenter. Gymnasieklasserne har væsentlig kun sunget 4-stemmige sange, (de kvindelige elever har sunget 1ste stemme).

Gymnastik.

(I middelskolen og gymnasiet).

Samtlige klasser har i dette aar haft 3 timer om ugen (om partidelingen se ovenfor s. 43 og 45); øvelserne er i det væsentlige drevet efter Louis Bentzens tabeller, med det i kirke departementets rundskrivelse af 7de september 1886 opførte maal for øie; delvis har man ogsaa medtaget nogle øvelser udenfor programmet (nærmest som leg). Øverste parti er øvet i floretfegning.

Tallet af dem som ifølge lægeerklæring ikke deltog i gymnastikundervisningen, udgjorde i middelskolen 13 og i gymnasierne 11, tilsammen 24 eller lidt over $4\frac{1}{2}$ procent; desuden var i aarets løb 39 fritagne »indtil videre«, deraf 28 for længere tid end 1 maaned.

Fortegnelse over de brugte lærebøger.

I religion.

Vogt, en liden bibelhistorie.
 Vogt, Bibelhistorie for middelskolen. 13de oplag.
 Luthers katekismus ved Bang.
 Klaveness's forklaring.
 Vogt, Kirkehistorie.
 Platou, Forklaring til Lukas' evangelium.

I norsk og oldnorsk.

Holst og Rogstad, ABC.
 Holst, Lette læsestykker for barn.
 Erichsen og Paulsen, Norsk læsebog 2den og 3dje del.
 Erichsen, Norske læsestykker for middelskolens øverste klasse.
 Erichsen, Udvalg af danske og norske forfattere, 1ste og 2den del.
 Hofgaard, En liden norsk grammatik
 Hofgaard, Norsk grammatik.
 Hofgaard, Tegn ved skriftlig analyse.
 Aars, Retskrivningsregler, 1ode udgave.
 Aars, Retskrivningsregler, 11te udgave (1 og 2 M.).
 Jensen, Eksempelsamling.
 Norby, Omrids af litteraturhistorien (6 M. b).
 Norby, Digtarterne (6 M. b).
 Erichsen, Den danske og norske poesis historie.
 Hofgaard, Tillæg til den norske læsebog.

Nygaard, Oldnorsk læsebog for begyndere.
 Nygaard, Udvalg af den norrøne litteratur. I og III
 Nygaard, Oldnorsk grammatik.
 Hofgaard, Oversigt over den norrøne litteratur.

I tysk.

Kr. Lassen, Tysk læsebog for begyndere.
 Pauss og Lassen, Tyske læsestykker.
 Voss, Deutsches Lesebuch. Probehefte.

- Voss, Udvalg af tyske forfattere.
 Hofgaard, Kortfattet tysk grammatik.
 Hofgaard, Opgaver i tysk stil for 5te og 6te middelklasse.
 Greve, Tyske stilopgaver (6 M.).
 Kristiansen, Tyske stiløvelser for middelskolen.

I latin.

- Andersen, Latinsk læsebog.
 Voss, Udvalg af latinske klassikere.
 Schreiner, Latinsk grammatik.
 Hofgaard, Hoved- og bisætninger i latin.
 Hofgaard, Opgaver i latinsk stil.
 Lowum, Latinske stiløvelser II.
 Schreiner, Latinsk vokabularium.
 Weisse, Romerske antikviteter.

I græsk.

- Groterud, Græsk læsebog.
 Groterud, Græsk grammatik.
 Christensen, Det græske statsliv i oldtiden.
 Aars, Hovedpunkterne i Aens statsforfatning.
 Aars, Græsk litteraturhistorie.
 Dorph, Græsk mytologi.

I engelsk.

- Brekke, Lærebog i engelsk for begyndere.
 Brekke, Engelsk læsebog for middelskolen.
 Sommerfelt, Nyeste engelske forfattere.
 Løkke, Engelske forfattere i udvalg.
 Sommerfelt, Engelsk læsning for gymnasiet.
 Western, Engelsk grammatik for middelskolen.
 Løkke, Engelsk grammatik.
 Brekke, Opgaver i engelsk stil.
 Lund, Engelsk ordsamling.
 A. Krogh, Engelske stilopgaver.
 J. Krogh, Engelske stiløvelser for realgymnasiet.
 Knudsen og Løkke, Engelske præpositioner og synonymmer.
 Sommerfelt, Engelsk litteraturhistorie.

I fransk.

- Knudsen og Wallem, Fransk læsebog for begyndere.
 Knudsen og Wallem, Fransk læsebog 1ste og 2den del.
 Carl Michelsen, Franske læsestykker.
 Nyrop, Lectures Françaises.
 Felix Franke: Phrases de tous les jours.
 Knudsen, Fransk grammatik.
 Wallem, Fransk ordsamling.

I historie.

- Erichsen, En liden verdenshistorie.
 Ræder, Historisk lærebog for middelskolen.
 Nissen, Verdenshistoriens vigtigste begivenheder (5—6 M.).
 Erichsen, Norges, Sveriges og Danmarks historie (5 M.).
 S. Petersen, Norges, Sveriges og Danmarks historie udg. af
 G. Storm. (6 M.).
 Ræder, Lærebog i oldtidens historie.
 Schjøth og Wallem, Frankriges historie.

I geografi.

- M. Krohg, Schema til geografien.
 Geelmuyden, Geografi for middelskolen. 7de udgave ved Arstal.
 Arstal, Landomrids.
 Gundersen, Udtog af den politiske geografi.
 Haffner, Fysisk geografi.
 Johannesen, Matematisk geografi.
 (Horns Geografi for latinalgymnasiet har tidligere været læst dels
 i 1ste, dels i 2den klasse; i det forløbne skoleaar har den
 ikke været brugt i nogen af disse klasser; men i 1896 — 1897
 vil den igjen blive optaget i 3dje klasse).

I naturkundskab.

- Sørensen, Dyr- og planterigets naturhistorie.
 Sørensen, Norsk flora.
 Henrichsen, Lærebog i fysik.
 Schiøtz, Fysik.
 Corneliussen, Mineralogi.
 Hiortdahl, Kemi.

I regning og matematik.

- Johannesen, Praktisk regnebog, 1ste—4de hefte.
 Johannesen, Aritmetik og algebra.
 Johannesen, Blandede opgaver.
 Bonnevie, Geometri (Eliassens udgave).
 O. J. Broch, Aritmetik.
 Holst, Plangeometrisk kursus.
 Johannesen, Trigonometri.
 C. M. Guldberg, Stereometri.
 C. M. Guldberg, Analytisk geometri.
 Holst, Hoiere rækker.

I tegning.

- H. Petersen, Tegnekursus for folkeskolen.
 H. Petersen, Tegneapparat (i 4—6 M. og i realgymnasiet).

I skrivning.

- Thorsen og Wang, Skrivebog.
 Thorsen og Wang, Øvelsesbog.

V. Afgangsexamina.

A. Examen artium 1896.

Til censorer ved examen artiums mundtlige prøve havde kirke departementet beskikket følgende herrer:

- I religion: pastor Blaker.
 I norsk og oldnorsk: adjunkt Lassen.
 I latin: overlærer Ottesen.
 I græsk: rektor Schreiner*) og og adjunkt Digre.
 I fransk: cand. mag. Bødtker.
 I engelsk: adjunkt Brekke*) og adjunkt Wesenberg.
 I historie: skolebestyrer Søraas.
 I geografi: adjunkt Friis.

*) Medlem af undervisningsinspektionen.

I naturfag: universitetsstipendiat Tornøe og adj. Larsen.

I matematik: dr. Holst *) og cand. real. Hesselberg.

De af undervisningsinspektionen givne opgaver til de skriftlige prøver og projektionstegning var følgende:

Norsk udarbeidelse.

1. Almindelig værnepligt, dens værd for folket og for den enkelte.
2. Lys og skyggesider ved de gamle nordboeres vikingetog.

Latinsk oversættelse.

P. Scipioni Africano majori, qui Lucio fratri in Asiatico bello legatus fuerat, postquam Romam revertit, duo tribuni plebis diem dixerunt**). Inter alia crimina superbiam quoque ejus in contionibus accusabant: dictatorem eum consuli, non legatum in provincia fuisse; nec ad aliam rem eo profectum, quam ut id, quod Hispaniae, Galliae, Siciliae, Africae jam pridem persuasum esset, Graeciae et Asiae quoque appareret, unum hominem caput imperii Romani esse, nutumque ejus pro decretis patrum, pro populi jussis esse. Accusationem tribunorum, prout cujusque ingenium erat, cives interpretabantur. Alii tribunos plebis incusantes dicere, duas maximas orbis terrarum urbes, Romam et Carthaginem, ingratas uno prope tempore in principes inventas, Romam ingratiorem, si quidem victa Carthago victum Hannibalem in exilium expulisset, Roma victrix victorem Africanum expellat. Alii neminem unum civem tantum eminere debere, ut legibus interrogari***) non possit: nihil tam aequum atque utile esse, quam potentissimum quemque posse in iudicium vocari. Haec agitata sermonibus, donec dies causae dicendae venit. Jussus dicere causam Scipio, nulla criminum mentione facta, »hoc« inquit »die cum Hannibale signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque cum hunc diem litibus et jurgiis vacare aequum sit, ego hinc extemplo ad deos, qui Capitolio atque arci praesident, salutandos ibo, hisque gratias agam, quod mihi hoc ipso die et saepe alias egregie gerendae rei publicae mentem facultatemque dederunt.

*) Medlem af undervisningsinspektionen.

***) *Diem alicui dicere*: indstevne en for folkets domstol.

****) *Legibus aliquem interrogare* = *reum aliquem facere*.

Vestrum quoque quibus commodum est, Quirites, ite' mecum et orate deos, ut mei similes principes habeatis«. Ab rostris in Capitolium ascendit; simul se universa contio avertit et secuta Scipionem est.

Hic speciosus ultimus dies P. Scipioni illuxit. Post quem cum invidiam et certamina cum tribunis prospiceret, Litternum concessit certo consilio, ne ad causam dicendam adesset. Major animus erat ac majori fortunæ assuetus, quam ut in humilitate reorum se summitteret. Vitam Litterni egit sine desiderio urbis; morientem ruri eo ipso loco sepeliri se jussisse ferunt monumentumque ibi extrui, ne funus sibi in ingrata patria fieret.

Engelsk stil.

Marbot, senerehen general i den franske hær, gjorde under det østerrigske felttog keiser Napoleon en tjeneste, som han var mere stolt af end af alle de andre farer, han havde udsat sig for paa hans bud.

Nogle dage efter indtagelsen af Regensburg*) stod fransk-mændene ved Mölk, en landsby ved bredden af Donau. Nær byen hævdede der sig en høi klippe, paa hvis top der laa et kloster, hvor keiseren havde taget nattekvarter. Vinduerne i hans værelser vendte ud mod Donau, saa at han kunde se baalene i den østerrigske leir paa den modsatte bred. Det var ham meget magtpaaliggende at faa vide, om general Hellers afdeling havde stødt til hovedarméen eller ikke, og det eneste middel til at faa rede herpaa var at sende en paalidelig mand ind i fiendens leir.

Marbot blev hentet og paatog sig uden nølen det eventyrlige hverv at sætte over floden midt paa natten, snige sig ind i leiren og bortføre et par østerrigere. Det farlige ved foretagendet blev betydelig øget ved, at floden paa grund af flommen førte med sig store mængder af nylig fældede træer. Der blæste en hel storm, og alt i ett styrtede regnet ned. Færgemændene vægrede sig ved at ro og paastod, at det vilde være den visse død at gjøre forsøget nu. Napoleon lod da seks af dem med magt føre ned til baaden, og soldater med ladede geværer blev sendte med for at hindre dem i at røbe den dumdristige plan.

*) Ratisbon.

Marbot kom lykkelig over, undgik i mørket skildvagternes opmærksomhed og, saa utroligt det kan synes, lykkedes det ham virkelig at fange tre mand, som han bragte tilbage til Napoleon. De blev udspurgte af keiseren selv, og det viste sig da, at de tilhorte Hellers afdeling. Saaledes var det vigtige spørgsmaal lost.

Matematik.

Ved klassisk examen artium.

1. Hvad forstaar man ved en logarithmes karakteristik og mantisse?

Udtal og bevis de sætninger, som bestemmer karakteristikken i det Briggiske logarithmesystem, naar numerus er større eller mindre end enheden.

2. I et trapets $ABCD$ er den ene parallelside $AD = 10$ cm., dens hosliggende vinkler $A = 77^{\circ} 35',4$ og $D = 61^{\circ} 48',6$ samt diagonalen $AC = 9$ cm. Find den anden parallelside BC . NB. De, som bruger 4-sifret logarithmetabel, sætter $A = 77^{\circ} 35'$ og $D = 61^{\circ} 49'$.
3. Et plan dele \bar{r} en kugles overflade i to dele saaledes, at den største del er mellemproportionalleddet mellem kuglens hele overflade og den mindste del. Find forholdet mellem de to segmenter, hvori planet deler kuglen.

Ved realartium.

I.

Find grundtallet i det logarithmesystem, hvori $\log \sin \frac{\pi}{7} = \frac{\pi}{7}$.

II.

A , B og C er tre paa hinanden følgende hjørner af en regulær femkant. D er et punkt paa siden BC saaledes beliggende, at ABD udgjør $\frac{1}{5}$ af femkantens fladeindhold. Find længden BD udtrykt ved femkantens større radius (r).

Forsaavidt der under regningen indføres trigonometriske størrelser, skal disses talværdier udtrykkes ved hjælp af den plangeometriske polygonberegning uden brug af logarithmetabel.

III.

For at den almindelige andengradsligning mellem x og y skal fremstille en ligesidet hyperbel, er det tilstrækkeligt og nødvendigt, at koefficienterne for x^2 og y^2 er lige store med modsatte tegn.

Find ved hjælp heraf ligningen for den ligesidede hyperbel, som gaar gennem punkterne:

$$(0,0), (1,0), (1,1) \text{ og } (2,1).$$

Bestem centrets koordinater samt retningen og længden af den reelle akse. (Figur tegnes).

Bevis tilslut rigtigheden af den ovenfor angivne almindelige betingelse.

Fysik.

I.

Om elektrolyse.

II.

ABC er et retvinklet triangel med ret vinkel i A . Fra en kanon i A udskydes en granat af vægt p kg . i horisontal retning mod B . Fra C iagttages glimtet ved affyringen og derefter henholdsvis t_1 , t_2 og t_3 sekunder senere først granatens sprængning i B , saa drønnet af skuddet og sidst knaldet ved granatens sprængning. Med tilstrækkelig tilnærmelse kan luftens modstand mod granaten paa stykket AB sættes konstant $= q$ kg . og banen antages retlinjet, idet tyngdens virkning sættes ud af betragtning. Beregn den hastighed, hvormed granaten forlader kanonen, naar lydets forplantningshastighed i luft og tyngdens akceleration er v og g meter.

Indsæt i den færdige formel $p = 9.82$, $t_1 = 3$, $t_2 = 7$, $t_3 = 11$, $q = 14.04$, $v = 340$, $g = 9.82$ og udfør regningen.

III.

Naar man af to thermometerrør af glas med cylindriske kanaler af samme tværsnit forfærdiger et kviksølvtermometer og et spiritusthermometer og giver begges kugler samme indvendige volum regnet indtil nulpunkterne, i hvilket forhold vil saa læng-

derne af graden paa de to thermometre staa til hinanden? Den kubiske middeludvidelseskoefficient mellem 0 og 100° er for kvik-solv p og for spiritus q gange større end for glas.

Indsæt i den færdige formel $p = 7$, $q = 43$ og udfør regningen.

Paa opgaverne i matematik og fysik var tilføjet:

Kandidaten maa ikke benytte mere end én af de autoriserede logarithmetabeller og maa, saavel i den fuldstændige besvarelse som i nævneseddelen, opgive, hvilken han har benyttet, ved under teksten at tilføie: »N. N.'s logarithmetabel.» Det paalægges ham tillige, idet han afleverer sin besvarelse, at vise sit eksemplar af logarithmetabellen til den tilsynsmand, der har at modtage besvarelsene, forat denne kan forvise sig om angivelsens rigtighed.

Projektionstegning.

En regulær, femkantet pyramide ligger med sin ene sideflade paa det horisontale plan, saaledes at toppunktet ligger i grundlinjen og aksens horisontale projektion danner en vinkel paa 45° med grundlinjen. Pyramiden skjæres af et med det vertikale projektionsplan parallelt plan, der gaar gennem det af grundfladens hjørner, som er vertikalplanet nærmest.

Siden i pyramidens grundflade er 5 cm. og pyramidens sidekant 13 cm.

Pyramiden skal tegnes i vertikal- og horisontalprojektion, og sidefladen (med snitlinjen) udfoldes.

Til den **klassiske examen artium** fremstillede sig fra latinalgymnasiets øverste klasse 17 disciple, som alle bestod examen, 1 med hovedkarakter udm. godt, 13 med hovedkarakter meget godt, 3 med hovedkarakter godt.

1. Aubert, Ludvig, f. 21de jan. 1878, søn af redaktør V. A. Aubert, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
2. Backe, Thorvald, f. 24de febr. 1878, søn af afdøde gaardbruger og mekanikus P. O. Backe, Sande. (Discipel af skolen i 10 aar).

3. Bang, Nils Theodor, f. 14de juli 1878, søn af købmand K. M. Bang, Moss. (Discipel af skolen i 3 aar).
4. Christiansen, Herman Johannes, f. 14de oktober 1878, søn af afdøde expeditionssekretær J. Christiansen, Kristiania. (Discipel af skolen i 9 aar).
5. Durban-Hansen, Harald, f. 18de august 1876, søn af grosserer H. P. Durban-Hansen, Kristiania. (Discipel af skolen i 13 aar).
6. Faye, Johannes Ditlef Fürst, f. 18de februar 1878, søn af lensmand G. A. Faye, Fet. (Discipel af skolen i 6 aar).
7. Hansen, Harald Ambrosius Angell, f. 14de januar 1878, søn af grosserer A. Hansen, Kristiania. (Discipel af skolen i 3 aar).
8. Hansen, Signe Andrea Johanne, f. 13de april 1877, datter af købmand A. Hansen, Sandviken. (Discipel af skolen i 3 aar).
9. Hjort, Alf, f. 12te oktober 1877, søn af professor J. Hjort, Kristiania. (Discipel af skolen i 2 aar).
10. Hjort, Ove, f. 29de april 1879, søn af professor J. Hjort, Kristiania. (Discipel af skolen i 2 aar).
11. Lindstrøm, Carl Johannes, f. 24de juli 1877, søn af skræddermester J. Lindstrøm, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
12. Paulsen, Christian, f. 5te oktober 1878, søn af afdøde skibsfører P. Paulsen, Horten. (Discipel af skolen i 3 aar).
13. Steineger, Eduard Christian, f. 16de september 1878, søn af købmand Eduard Christiansen, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
14. Thoresen, Halfdan Frithjof, f. 11te oktober 1878, søn af lensmand H. Thoresen, Lille Elvedalen. (Discipel af skolen i 1 aar).
15. Thoresen, Johan Herman, f. 6te juni 1878, søn af soren-skriver H. C. Thoresen, Rakkestad. (Discipel af skolen i 1 aar).
16. Thygesen, Harald, f. 22de april 1878, søn af grosserer R. Thygesen, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).

17. Woxen, Einar, f. 5te november 1878, søn af kjøbmand L. H. Woxen, Kristiania. (Discipel af skolen i 5 aar).

Udfaldet af examen sees af følgende tabel:

	Norsk stil.	Latinsk overs.	Matem. skr.	Religion.	Norsk og oldn.	Latin.	Græsk.	Fransk.	Historie.	Matem. mdtl.	Sum.	Hovedkarakter.
Aubert	3	3	2	2	1	1	1	1	2	4	22 : 12	Meget godt 1,83
Backe	3	3	2	2	1	1	1	2	1	3	21 : 12	Meget godt 1,75
Bang	3	3	2	2	2	2	3	3	2	3	30 : 12	Meget godt 2,50
Christiansen	3	3	3	1	2	1	2	1	2	2	23 : 12	Meget godt 1,92
Durban-Hansen	3	4	5	2	2	2	3	2	2	2	34 : 12	Godt 2,83
Faye	3	4	3	2	2	2	2	3	2	2	30 : 12	Meget godt 2,50
Hansen, Harald	3	2	3	2	2	1	2	1	1	2	22 : 12	Meget godt 1,83
Hansen, Signe	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	14 : 12	Udm. godt 1,17
Hjort, Alf	4	3	2	2	2	2	3	2	2	2	28 : 12	Meget godt 2,33
Hjort, Ove	4	3	4	1	3	3	3	2	2	2	32 : 12	Godt 2,67
Lindstrøm	3	2	2	2	2	3	2	2	1	4	27 : 12	Meget godt 2,25
Paulsen	3	3	3	1	1	1	1	1	2	1	19 : 12	Meget godt 1,58
Steineger	4	2	1	2	2	1	1	1	2	1	20 : 12	Meget godt 1,67
Thoresen, Halvdan	4	3	3	2	3	2	3	3	5	2	35 : 12	Godt 2,92
Thoresen, Johan	3	3	1	1	2	1	1	2	3	1	22 : 12	Meget godt 1,83
Thygesen	3	3	4	2	1	2	3	2	1	3	29 : 12	Meget godt 2,42
Woxen.	3	2	2	1	1	2	3	1	2	1	20 : 12	Meget godt 1,67

1 elev fremstilled sig til klassisk examen artium som privatist, nemlig Vennerød, Samuel; han bestod examen med hovedkarakter Godt (37: 12).

Til **realartium** fremstillede sig fra realgymnasiets overste klasse 23 disciple, som alle bestod examen, 3 med hovedkarakter udmerket godt, 17 med hovedkarakter meget godt, 3 med hovedkarakter godt.

1. Andersen, Rudolf Blom, f. 10de aug. 1879, søn af kjøbm. Abr. Andersen, Larvik. (Discipel af skolen i 2 aar).
2. Baastad, Adolf Martin, f. 17de april 1877, søn af afd. overtoldbetjent M. Baastad, Kristiania (Discipel af skolen i 10 aar).

3. Borchsenius, Harriet, f. 19de januar 1876, datter af kon-
torchef A. Borchsenius, Kristiania. (Discipel af skolen i
3 aar).
4. Braaten, Jørgen Olsen, f. 16de oktober 1874, søn af gaard-
bruger Ole Jørgensen, Søndeled. (Discipel af skolen i 1 aar).
5. Bredvold, Karl, f. 22de september 1877, søn af land-
handler N. Bredvold, Aasnes. (Discipel af skolen i 5 aar).
6. de Besche, Arnt Greve, f. 4de december 1878, søn af
kontorehef O. de Besche, Kristiania. (Discipel af skolen i
9 aar).
7. Eger, Paul Adolf Arnfeld, f. 25de april 1878, søn af ad-
vokat N. A. Eger, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
8. Holm, Abraham Paul, f. 10de mai 1878, søn af forstassi-
stent S. Holm, Kristiania. (Discipel af skolen i 4 aar).
9. Kahrs, Trygve, f. 25de januar 1878, søn af konторchef E.
Kahrs, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
10. Kokkinn, Ivar, f. 17de mai 1878, søn af afdøde kaptein
I. Kokkinn, Kristiania. (Discipel af skolen i 4 aar).
11. Lous, Georg Fredrik Hallager, f. 13de mars 1878, søn af
advokat C. H. Lous, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
12. Marcussen, Anders, f. 14de mars 1877, søn af skibsfører
A. Marcussen, Noterø. (Discipel af skolen i 3 aar).
13. Midelfart, Ole Sandberg, f. 31te mars 1877, søn af sa-
nitetskaptein J. V. Midelfart, Fredriksstad. (Discipel af sko-
len i 2 aar).
14. Petersen, Nils Adelsten, f. 31te mars 1878, søn af afdøde
skibsreder N. B. Petersen, Langesund. (Discipel af skolen
i 12 aar).
15. Rygh, Dagny Elisabeth, f. 5te september 1876, datter af
direktor E. Rygh, Kristiania. (Discipel af skolen i 3 aar).
16. Sand, Alf, f. 27de april 1877, søn af landhandler Ludvig
Olsen, Nordre Odalen. (Discipel af skolen i 6 aar).
17. Sandberg, Sverre, f. 16de mai 1878, søn af kjøbmand L.
Sandberg, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
18. Scheie, Jon, f. 22de juli 1871, søn af kirkesanger A.
Evensen, Rauland. (Discipel af skolen i 2 aar).

19. Strømme, Sigvald Borgen, f. 12te januar 1877, son af provst L. Strømme, Selje. Discipel af skolen i 3¹/₂ aar.
20. Vogt, Asgerd, f. 14de september 1876, datter af afdøde læge F. Vogt, Tvedestrand. (Discipel af skolen i 3 aar).
21. Wiese, Anne Sophie, f. 2den januar 1876, datter af afdøde konsul Th. Wiese, Kristiania. (Discipel af skolen i 3 aar).
22. Zernichow, Oskar, f. 26de december 1878, son af skibsreder A. W. Zernichow, Kristiania. (Discipel af skolen i 2 aar).
23. Oien, Thomas Andreas, f. 11te november 1878, son af afdøde ingeniør A. Oien, Tonsberg. (Discipel af skolen i 3 aar).

Udfaldet af examen sees af tabellen paa næste side.

12 fremstilled sig til realartium som privatister. Af disse havde 10 været skolens elever, de 5 dog kun i det sidste skoleaar eller en del af det; de 2 andre havde deltaget i klassens undervisning i enkelte fag. Udfaldet var følgende: 4 rejiceredes ved den skriftlige prøve: 6 fuldendte examen, nemlig: Barth, Johan Henrik van Kervel (Meget godt 27: 13), Greve, Mathias Sigvardt (Godt 34: 13), Larsen, Lars Jørgen (Temmelig godt 44: 13), Rasmussen, Wilhelm Kristian Jørgen (Godt 39: 13), Rolfsen, Sven (Godt 39: 13), Sem-Jacobsen, Einar Olaf (Meget godt 29: 13); 2 har paa grund af sygdom endnu ikke fuldendt examen.

	Norsk stil.	Engelsk stil.	Matem. skr.	Fysik skr.	Religion.	Norsk og oldn.	Engelsk.	Fransk.	Historie.	Geograph.	Matem. mdl.	Naturvidensk.	Tegning.	Sum	Hovedkarakter.
Andersen	3	3	4	3	1	2	2	2	1	2	3	3	4	33 : 13	Godt 2,54
Baastad	5	3	3	2	3	2	3	2	1	3	3	2	2	32 : 13	Meget godt 2,46
Borchsenius	3	3	3	4	1	1	2	1	2	3	2	2	3	30 : 13	Meget godt 2,31
Braaten	3	2	2	1	1	2	3	3	2	3	1	2	2	27 : 13	Meget godt 2,08
Bredvold	2	2	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	17 : 13	Udm. godt 1,31
de Besche	3	2	3	2	1	1	3	2	1	2	2	1	2	25 : 13	Meget godt 1,92
Eger	3	2	1	3	1	2	3	2	2	2	1	2	1	25 : 13	Meget godt 1,92
Holm	3	3	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	25 : 13	Meget godt 1,92
Kahrs	3	2	1	1	1	3	1	1	2	2	2	2	1	22 : 13	Meget godt 1,69
Kokkinn	2	2	4	3	1	1	1	1	1	2	3	3	2	26 : 13	Meget godt 2,00
Lous	2	2	3	2	1	1	1	1	2	2	1	1	1	20 : 13	Meget godt 1,54
Marcussen	4	3	4	2	2	3	3	2	3	2	4	2	2	36 : 13	Godt 2,77
Midelfart	3	2	4	2	2	3	2	1	3	2	2	1	1	28 : 13	Meget godt 2,15
Petersen	3	2	3	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	19 : 13	Meget godt 1,46
Rygh	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	17 : 13	Udm. godt 1,31
Sand	3	2	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	18 : 13	Meget godt 1,38
Sandberg	4	3	2	2	2	2	2	3	3	2	1	1	1	28 : 13	Meget godt 2,15
Scheie	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	15 : 13	Udm. godt 1,15
Strømme	4	3	4	2	2	3	3	2	3	4	2	3	3	39 : 13	Godt 3,00
Vøgt	3	4	2	1	1	3	3	1	1	2	1	2	2	26 : 13	Meget godt 2,00
Wiese	3	2	3	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	20 : 13	Meget godt 1,54
Zernichow	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	2	22 : 13	Meget godt 1,69
Øien	3	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	17 : 13	Meget godt 1,31

B. Middelskole-examen 1896.

Examenskommissjonen for middelskole examen i Kristiania bestod i 1896 af følgende medlemmer: Rektor Schreiner, formand, skolebestyrer Jespersen, næstformand, og som valgte repræsentanter for privatskolerne: skolebestyrerne Olaf Berg, J. K. Berle, Fr. Fredriksen og S. W. Hofgaard.

Til censorer ved denne skole blev af kirkedepartementet opnævnt følgende:

Ved den skriftlige prøve.

- I norsk stil: Skolebestyrer Fredriksen og cand. mag. Mørland.
 I tysk stil: Cand. mag. Otto Kristiansen og cand. phil. Bratt.
 I latinsk stil: Rektor Schreiner og cand. mag. V. Holst.
 I engelsk stil: Dr. Hjalmar Falk og frøken Anna Schjerden.
 I matem. skr: Adjunkt Friis og skolebestyrer Adolf Dal.
 I tegning: Overlærer H. Petersen og cand. real. A. Petersen for skolens elever, tegnelærer Spjeldnæs og cand. real. A. Petersen for privatisterne.
 I skrivning: Lærer T. O. Gran og lærer Prestrud for skolens elever, sekretær E. Thorsen og lærer Prestrud for privatisterne.

Ved den mundtlige prøve.

- I religion: Pastor Conrad Dahl.
 I norsk: Dr. Arne Løchen.
 I tysk: Cand. mag. Otto Kristiansen.
 I latin: Cand. mag. Fr. Gjertsen.
 I engelsk: Cand. mag. Herrestad.
 I fransk: Fru Bertha Manthey Lange.
 I historie: Skolebestyrer Christie.
 I geografi: Cand. theol. Gjønnæs.
 I matematik: Cand. phil. Platou.
 I naturfag: Skolebestyrer Holme.

Opgaverne ved middelskole-examen var følgende:

Norsk stil.

En sammenligning mellem Norge og Danmark med hensyn til naturlig beskaffenhed og næringsveie.

Latinsk stil.

Da Hannibal var fordreven fra Karthago ¹⁾, kom han som landflygtig til Antiochus, konge i Syrien ²⁾, i det haab ³⁾ at kunne overtale denne til at begynde krig med romerne. Mens han underveis opholdt sig i Efesus ⁴⁾, indbødes han af sine gæsteverner til at høre filosofen Phormio ⁵⁾. Filosofen skal da have talt adskillige

¹⁾ Carthago, inis. ²⁾ Syria, ae. ³⁾ i det haab = haabende. ⁴⁾ Ephesus, i. ⁵⁾ Phormio, onis.

timer om krigsførelse ¹⁾, om en feltherres pligter og hele krigsvæsenet. Da nu de øvrige tilhørere var svært ²⁾ fornøiede ³⁾, spurgte de ogsaa Hannibal, hvad han dømte om filosofen. Pøneren skal have svaret, at vistnok havde han seet mange oldinge, som gik i barndommen ⁴⁾, men ingen, som gik mere i barndommen end Phormio. Og sandelig ikke med urette. Thi hvad mere anmassende ⁵⁾ kan tænkes, end at en græker, fuldstændig uerfaren i krig, som aldrig har seet en fiende, aldrig en leir, udvikler ⁶⁾ forskrifter om krig for Hannibal, den mand, som ⁷⁾ i saa mange aar havde kjæmpet om verdensherredømmet ⁸⁾ med romerne, alle folkeslags overvindere?

Tysk stil.

Da jeg en stille vaardag ⁸⁾ gik omkring i skoven, blev jeg forundret ved at høre en raslen som af blade, der faldt ned i mængde. Jeg opdagede snart, at det var de stive læderagtige ⁹⁾ blade paa et høit laubærtræ ¹⁰⁾, som ved at falde til jorden frembragte den omtalte lyd. Hvad der forøgede min forundring, var, at disse blade havde en frisk grøn farve, og at træet syntes ganske friskt. Jeg gik da nærmere til træet og saa nu til min forundring en myre sidde paa hver bladstilk ¹¹⁾ ivrig ifærd ¹²⁾ med at afbide bladet, hvad der ogsaa lykkedes den efter kort tids forløb. Videre opdagede jeg, at jorden omkring foden af træet var bedækket af myrer, som skar istykker ¹³⁾ bladene, eftersom de faldt ned, og bar dem tvers over ¹⁴⁾ veien hen til en myretue. Denne transport frembød et morsomt ¹⁵⁾ skuespil, som man ikke let blev kjed af. Da stykkerne nemlig var større end myrerne og næsten ganske skjulte disse, saa det hele ud, som om man havde et tog af vandrende blade for sig. I løbet af en time havde sværmen fuldført verket og berøvet træet næsten alle dets blade, saa at dette for at betjene mig af et sterkt udtryk mere lignede en kost ¹⁶⁾ end et træ.

¹⁾ om krigsførelse = om at føre krig. ²⁾ vehementer. ³⁾ brug verbet delectari. ⁴⁾ gaa i barndommen, delirare. ⁵⁾ arrogans. ⁶⁾ disserere. ⁷⁾ den mand, som = hvilken mand. ⁸⁾ verdensherredømmet = herredømmet over verden.

⁸⁾ Frühlingstag m. ⁹⁾ ledern. ¹⁰⁾ Lorbeerbaum m. ¹¹⁾ Blattstiel m. ¹²⁾ ifærd beschäftigt. ¹³⁾ skjære istykker zerschneiden. ¹⁴⁾ quer. ¹⁵⁾ er-götzlich. ¹⁶⁾ Besen m.

Engelsk stil.

Da Thomson som ungt menneske kom til London, var han saa fattig, at han mangen gang ikke vidste, hvorledes han skulde skaffe sig middagsmad. Efter udgivelsen af »*The Seasons*» blev han berømt. En af hans kreditorer ansaa dette som en god anledning til at faa sine penge og fik ham arresteret for gjæld. En, der havde læst digtet og var blevet slaaet af dets skjønhed, fik høre om digterens skjebne, gik til fængslet og bad om at blive indladt. Man lod ham gaa ind. Thomson bad ham sætte sig og sige, hvad han vilde ham. »Jeg har noget at ordne med Dem, min herre«, sagde den fremmede. Thomson saa forbauset paa ham og bad om nærmere forklaring. »Nu vel«, fortsatte han: »efter at have læst Deres digt besluttede jeg at testamentere Dem en sum penge, som skulde udbetales ved min død; men nu synes jeg, at jeg ligesaa godt kan udbetale Dem pengene selv; senere kunde De have mindre brug for dem. Vær saa god og sig mig, om De har nogen indvending at gjøre mod denne ordning«. »Ingensomhelst«, svarede Thomson raskt. Saaledes blev de to venner, og enhver kan tænke sig, at de vedblev at være det livet igjennem.

Matematik skriftlig.

Før gutter og piger. (Formiddag).

No. 1.

Tre gaardbrugere A, B og C paatog sig et veiarbeide i bygden for en samlet betaling af 1650 kr. Til arbeidet medgik 54 arbejdsdage. A anvendte 4 mand i hele denne tid samt 2 heste i 12 dage. B anvendte 5 mand i de første 30 dage og 4 mand i resten af tiden samt 2 heste i 27 dage. C anvendte 3 mand den hele tid og 1 hest i 18 dage. Hvorledes blev betalingen for arbeidet at dele mellem A, B og C? 1 hest regnes at yde samme arbeide pr. dag som en mand.

Hvor stort overskud fik hver af dem, naar de betalte sine folk efter en dagløn af 1.80 kr. pr. mand og lige saa meget for hver hest?

No. 2.

I en cylindrisk vandbeholder, hvis indvendige omkreds er 4,7 m., staar vandet i en høide af 1,36 m. Hvor høit vil vandet naa, efterat der er borttaget 8 hl. 5 l.?

For gutter. (Eftermiddag).

No. 3.

Find x af ligningen:

$$\frac{3 + \frac{4}{x-2}}{6 - \frac{5}{x+2}} = \frac{2}{3}$$

No. 4.

Givet to punkter A og B i en afstand lig 4,5 cm. fra hinanden. Slaa en cirkel om A med radius lig 2 cm. og en cirkel om B med radius lig 2,5 cm.

Der skal konstrueres en cirkel med radius lig 3 cm., som berører cirkelen om A udvendig, og som af cirkelen om B afskærer en bue paa 90° .

Forklar fremgangsmaaden.

Beregn derpaa fælleskorden til den søgte cirkel og cirkelen om B , samt disse cirklers centrallinje.

For piger. (Eftermiddag).

3.

Hvilken brøk har følgende egenskaber: Naar man til dens tæller adderer $\frac{1}{2}$ og fra dens nævner subtraherer $\frac{1}{3}$, vil denne nye brøk være lig $\frac{3}{4}$; og naar man fra dens tæller subtraherer $\frac{1}{3}$ og til dens nævner adderer $\frac{1}{2}$, vil denne brøk blive lig $\frac{16}{33}$?

4.

Om en cirkel, hvis radius er 2 cm., skal omskrives et triangel (siderne skal være tangenter), hvori en vinkel er 60° , og dennes ene hosliggende side er 8 cm.

Forklar fremgangsmaaden.

Projektionstegning.

Der aftegnes i grundrids og oprids:

- 1) En firkantet regulær pyramide, hoide = 10 cm.
grundfladens side = 5 cm.

Den ligger paa horizontalplanet paa en sideflade med aksens parallelt med vertikalplanet. Aksens afstand fra vertikalplanet er 9 cm.

- 2) En trekantet regulær pyramide, hoide = 9 cm.
grundfladens mindre radius = 25 cm.

Den hviler med en af grundfladens sidekanter paa horizontalplanet, saaledes at denne sidekant gaar gennem den firkantede pyramides top. Den trekantede pyramide hviler fremdeles med en af sine sideflader liggende paa den firkantede pyramides øverstliggende sideflade med aksens parallelt med vertikalplanet. Aksens afstand fra vertikalplanet er 10 cm.

Se forøvrigt opstillingen.

Til middelskole-examen var anmeldt 62 disciple af skolens 6te middelklasse, som var delt i 3 parallele afdelinger.

Af disse bestod 57 examen, 19 paa latinlinjen og 38 paa engelsklinjen.

A. Paa latinlinjen.

1.	Abrahamsen, J.	Hovedkarakter	meget godt (2,25)
2.	Bang-Hansen, L.	—s—	godt (2,79)
3.	Bjelke, G.	—s—	meget godt (2,32)
4.	Durban-Hansen, A.	—s—	udmerket godt (1,18)
5.	Færden, F. W.	—s—	meget godt (1,86)
6.	Langaard, M. C.	—s—	meget godt (1,86)
7.	Lilloe-Olsen, T.	—s—	meget godt (1,61)
8.	Lous, K.	—s—	meget godt (1,82)
9.	Moe, S.	—s—	udmerket godt (1,14)
10.	Ree, H.	—s—	meget godt (2,11)
11.	Rode, L.	—s—	meget godt (2,21)
12.	Rolsen, F.	—s—	godt (2,61)
13.	Rygh, A.	—s—	udmerket godt (1,21)
14.	Sigholt, W. F.	—s—	meget godt (2,04)

15.	Skavhaugen, O.	Hovedkarakter	meget godt	(2,21)
16.	Stenersen, J.	---	udmerket godt	(1,29)
17.	Strømme, O.	---	meget godt	(1,71)
18.	Tschudy, V.	---	meget godt	(1,86)
19.	Vennerød, J.	---	meget godt	(2,14)

B. Paa engelsklinjen.

20.	Blom, K. V.	Hovedkarakter	meget godt	(2,10)
21.	Christensen, C. J.	---	meget godt	(1,70)
22.	Fürst, J. A.	---	godt	(2,57)
23.	Hagen, J.	---	meget godt	(2,14)
24.	Halvorsen, B. B.	---	meget godt	(2,37)
25.	Hansen, Hj.	---	meget godt	(1,87)
26.	Hansen, K. H.	---	meget godt	(2,43)
27.	Herlofsen, H.	---	meget godt	(2,10)
28.	Jakwitz, S.	---	godt	(3,03)
29.	Kyhn, K.	---	godt	(2,57)
30.	Larsen, S.	---	godt	(2,53)
31.	Lunderbye, L.	---	sygmeldt i 3 fag.	
32.	Meyer, Alf	---	meget godt	(1,93)
33.	Norbye, M.	---	meget godt	(1,73)
34.	Pauss, A. T.	---	meget godt	(1,63)
35.	Ruud, Einar	---	meget godt	(1,97)
36.	Berg, Helene	---	godt	(2,54)
37.	Bugge, Elconore	---	udmerket godt	(1,47)
38.	Eie, A.	---	meget godt	(1,61)
39.	Elster, F. L.	---	meget godt	(1,97)
40.	Eriksen, B. E.	---	meget godt	(2,10)
41.	Frank, Signe	---	meget godt	(2,00)
42.	Heber, Judith	---	udmerket godt	(1,33)
43.	Heber, Lilly	---	udmerket godt	(1,43)
44.	Heimbeck, Hansine	---	udmerket godt	(1,43)
45.	Heimbeck, Louise	---	udmerket godt	(1,20)
46.	Hofgaard, O. L. S.	---	udmerket godt	(1,27)
47.	Isachsen, Dagny	---	meget godt	(1,53)
48.	Johannesen, J.	---	meget godt	(1,97)
49.	Kaltenborn, Elisabeth	---	meget godt	(2,32)

50.	Lund, A.	Hovedkarakter	godt (2,54)
51.	Marstrander E. K.	--- --	godt (2,54)
52.	Mohn, J.	--- --	meget godt (2,29)
53.	Mork, B. S.	--- --	meget godt (1,71)
54.	Orre, S.	--- --	meget godt (2,00)
55.	Rode, Harriet	--- --	meget godt (2,23)
56.	Schetelig, Alfhild	--- --	meget godt (2,14)
57.	Spjeldnæs, Borghild	--- --	meget godt (1,63)

Af privatister fremstilled sig til examen paa latinlinjen 1, som ikke bestod examen, paa engelsklinjen 55, hvoraf 51 bestod examen:

1.	Amundsen, Bertha	Hovedkarakter	meget godt (1,68)
2.	Andersen, P. A.	--- --	godt (2,68)
3.	Andresen, J.	--- --	meget godt (2,13)
4.	Bentzen, Helene Sofie	--- --	godt (2,64)
5.	Berg, T.	--- --	godt (2,68)
6.	Birkedal, W.	--- --	meget godt (2,29)
7.	Blakstad, Signe	--- --	meget godt (1,96)
8.	Bottelsen, Ingeborg	--- --	meget godt (1,54)
9.	Brustad, Rachel	--- --	meget godt (2,21)
10.	Bøe, P. A.	--- --	meget godt (2,07)
11.	Christophersen, Christine	--- --	udmerket godt (1,50)
12.	Diesen, S.	--- --	meget godt (2,00)
13.	Gjonnæs, Signe	--- --	meget godt (2,07)
14.	Grauer, J. P. W.	--- --	meget godt (2,39)
15.	Grøndahl, J.	--- --	meget godt (2,50)
16.	Gulbrandsen, H. P. H.	--- --	meget godt (2,29)
17.	Gundersen, Ely Josefine	--- --	godt (2,96)
18.	Haavardsholm, Magnhild K.	--- --	meget godt (1,61)
19.	Hansen, H. T.	--- --	meget godt (2,21)
20.	Hansen, S. G.	--- --	godt (2,71)
21.	Hansen, Snefrid	--- --	meget godt (1,71)
22.	Hoch-Nilsen, H.	--- --	udmerket godt (1,36)

23.	Holmen, Lovise Bergitte	Hovedkarakter	meget godt	(2,07)
24.	Holmsen, Sofie Marie	—:—	meget godt	(2,07)
25.	Holst, J. A.	—:—	meget godt	(2,14)
26.	Jakobsen, Hilda Marie	—:—	meget godt	(2,25)
27.	Johannesen, Alma	—:—	godt	(2,71)
28.	Johannesen, Alma Katrine	—:—	meget godt	(1,93)
29.	Johannesen, Gustava Jørgine	—:—	meget godt	(2,21)
30.	Jonasen, Marie Cecilie	—:—	meget godt	(1,89)
31.	Just, B. E. J.	—:—	meget godt	(2,36)
32.	Kleppen, N. S.	—:—	meget godt	(2,14)
33.	Kobberstad, T.	—:—	meget godt	(2,00)
34.	Kristensen, S. J.	—:—	udmerket godt	(1,50)
35.	Larsen, Ingeborg Marie	—:—	meget godt	(1,89)
36.	Moe, E.	—:—	godt	(2,79)
37.	Nerby, Aagot	—:—	udmerket godt	(1,46)
38.	Nergaard, G.	—:—	godt	(2,79)
39.	Nilsen, H.	—:—	meget godt	(1,93)
40.	Nilsen, S.	—:—	godt	(2,68)
41.	Olsen, K. A.	—:—	godt	(2,68)
42.	Pedersen, M.	—:—	godt	(2,57)
43.	Siewers, H.	—:—	meget godt	(2,14)
44.	Simonsen, H.	—:—	meget godt	(2,07)
45.	Spilhaug, O. V.	—:—	meget godt	(1,53)
46.	Søderholm, G. O. F.	—:—	meget godt	(2,32)
47.	Truslew, K. R.	—:—	godt	(2,79)
48.	Wallin, A. H.	—:—	godt	(2,61)
49.	Welle, Hjordis	—:—	meget godt	(2,39)
50.	Wyller, K. R.	—:—	meget godt	(1,97)
51.	Øfsdal, E. L.	—:—	meget godt	(2,29)

Af disse havde 1, nemlig nr. 38, været skolens elev; han gik paa latinlinjen, men holdt i oktober 1895 op med latin og læste siden engelsk privat.

VI. Om skolepenge og fripladse.

Skolepengene beregnes for 10 maaneder af aaret og betales *forskudsvis den første lønsedag* i maanederne september—juni:

i 1ste smaaklasse	5 kr. maanedlig =	kr. 50 pr. aar
i 2den do.	9 » — = »	90 —
i 3dje do.	14 » — = »	140 —
i 1ste middelklasse	18 » — = »	180 —
i 2den og 3dje do.	20 » — = »	200 —
i de høiere klasser	24 » — = »	240 —.

For den nederste af to brødre fragaar en tredjedel. Af 3 brødre gaar den nederste frit, de to andre betaler helt ud. Af 4 brødre gaar den næstnederste frit, og for den nederste fragaar en tredjedel. Yderligere nedsættelser finder ikke sted. Ved betalingen afrundes altid til femmere af ore, saa at der f. eks. istedenfor $33\frac{2}{3}$ betales 35 og for $66\frac{2}{3}$ betales 65 ore.

Skolepengene beregnes altid for hele maaneder, nemlig fra begyndelsen af den maaned hvori en discipel kommer ind, til slutningen af den maaned hvori han gaar ud. Naar altsaa en discipel indmeldes til et nyt skoleaars begyndelse, betaler han skolepenge fra 1ste september.

Naar en discipel skal forlade skolen, maa udmeldelse ske to maaneder forud. I ethvert fald er han forpligtet til at betale skolepenge for to maaneder foruden den hvori udmeldelsen finder sted. Enhver discipel som er anmeldt til examen artium eller til middelskolens afgangsexamen, betaler skolepenge til 30te juni.

For adgang til middelskole examen erlægges en afgift stor kr. 14.00, som indbetales inden den skriftlige proves begyndelse.

Naar skolepengene ikke er betalt for to maaneder, kan bestyrelsen negte vedkommende discipel adgang til skolen.

Fripladse eller nedsættelse i skolepengene tilstaaes i regelen kun saadanne som i længere tid har været disciple af skolen, og hvis forsørgere enten er døde eller kommet i saadan økonomisk stilling, at de ikke længere er istand til at betale fulde

skolepenge; endvidere kræves, at vedkommende discipel har vist god opførsel og gjort god fremgang i skolen. Under den nuværende sterke konkurrence om fripladsene maa det overhovedet fraraades forældre at indmelde børn i skolen med tanke paa om kortere eller længere tid at kunne opnaa friplads eller nedsettelse af skolepenge. I forberedelsesskolen uddeles ikke fripladse uden i ganske særegne tilfælde.

Renterne af **John Heuchs's** legat (stiftet af nuværende biskop Heuch og frue 28de mai 1875) blev, som ifjor, den 5te april tildelt **Thorleif Arneberg**, elev af 2den middelklasse; renterne af **Aars og Voss's skoles** legat (stiftet af forhenværende elever af skolen i anledning af dennes 25aars jubilæum i 1888) blev for dette skoleaar ligesom for det forrige tildelt **Eigil Helland-Hansen**, elev af 4de middelklasse.

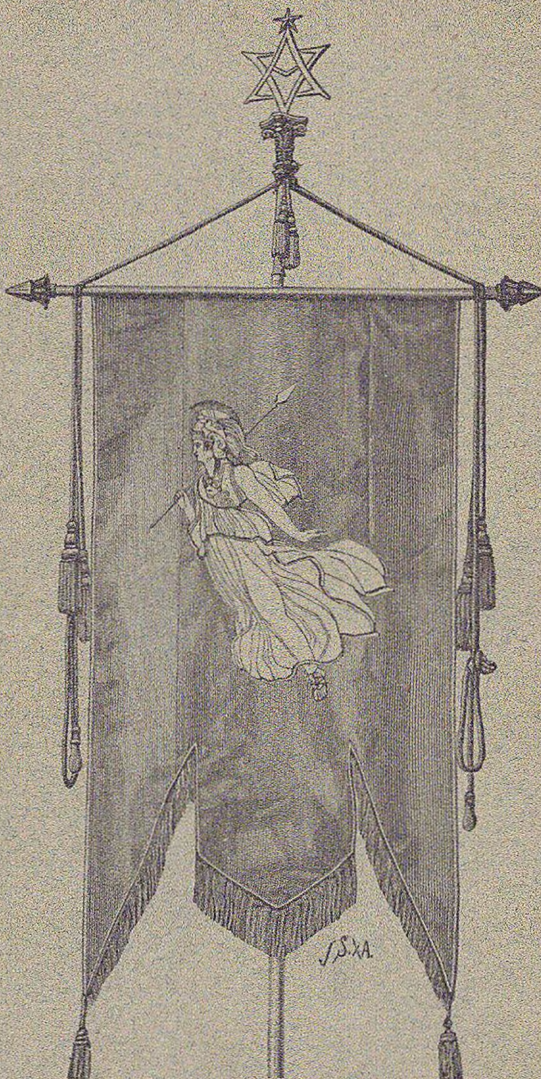
VII. Blandede meddelelser.

Uddrag af skolereglerne.

De som indmelder sine børn i skolen, vedtager derved for sit vedkommende de i skolen gjældende regler; blandt disse merkes særlig følgende:

1. Disciple hvis forældre ikke bor her i byen, maa anbringes hos personer som kan skaffe dem et passende hjem og i forældrenes sted være deres **foresatte**.
2. Naar en discipel ved sygdom er hindret fra at møde paa skolen, maa der snarest mulig sendes skriftlig anmeldelse derom fra hans foresatte. Udenfor sygdomstilfælde maa disciplene ikke udeblive nogen dag eller time fra skolens undervisning uden forud indhentet **samtykke af bestyrelsen**.
3. Skolens disciple maa ikke røge tobak paa byens gader eller pladse eller andre offentlige steder; heller ikke maa de besøge kafeer eller restaurationer, medmindre de er i følge

med sine forældre eller foresatte eller andre paa disses vegne. Dersom disciple af skolen ønsker at danne foreninger sig imellem eller at være medlemmer af andre selskabelige foreninger, maa de dertil have bestyrelsens samtykke. De maa ikke uden bestyrelsens tilladelse paa nogen maade optræde offentlig (f. eks. ved dramatiske forestillinger, koncerter, turnfester m. m.).

J.S.A.

GRÖNDAHL & SÖNS BOKTRYCKERI